

MAGAZIN CULTURAL ARĂDEAN

GUTENBERG UNIVERSUL CĂRȚII

Anul XV, Nr. 56

Septembrie 2023

Serie nouă

PUBLIKAȚIE TRIMESTRIALĂ EDITATĂ
DE EDITURA GUTENBERG UNIVERS ARAD
ROMÂNIA

COLEGIUL REDACȚIONAL

Florica R. CÂNDEA - Redactor șef
Carina BABA - Redactor șef adjunct

COLEGIUL CONSULTATIV(seniori)

Lucia BIBARȚ
Eugeniu CRISTE
Anton ILICA
Valeriu ILICA
Iuliana PINTEA
Horia TRUȚĂ
Ioan TULEU

REDACTORI SPECIALI

Ion Alexandru ARDELEAN
Daniela GUMANN
Eugenia PONTA PETE
Mira ODAGIU
Loredana TUDORESCU

IMAGINE CONCEPTUALĂ/FOTO

Mircea BORAN
Mircea IRIMESCU
Ioana NISTOR

Revista se realizează și este distribuită și printr-un colectiv de redactori din diaspora (Australia, Austria, America, Serbia, Italia, Republica Macedonia, Spania, Ungaria ș.a.)

*Revista Gutenberg Universul Cărții
fondată în 2009
*Toate drepturile rezervate

CUPRINS

EDITORIAL	3
DOCUMENTAR-Aradul în timp.....	4
CREATORI ARĂDENI. CĂRȚI. REVISTE. AUTORI.....	24
UNIUNEA ZIARIȘTILOR PROFESIONIȘTI.	
SPECIAL	42
SALON GUTENBERG.	
LECTURI ȘI LITERATURI. RECENZII	50
LA O CEAȘCĂ DE CAFEA, DUMINICA	81
MISCELANEA	111
ARIA DIVERSITAS	118

MEMBRI ONORIFICI

Constantin AVĂDANEI
Emil PINTEA
Doru Dinu GLĂVAN

Design-concepția grafică a copertei

DTP-Ecaterina MEHESZ

DISTRIBUIRE

Magazin de prezentare, Calea Victoriei nr. 41

Revista Gutenberg Universul cărții precizează

Toate materialele publicate pe parcursul anului 2023, vor fi ierarhizate la sfârșitul anului și vor face obiectul Galei Excelenței (ediția a VI-a), conform segmentelor cunoscute ca generice.

Notă: total semnatori 3094 (an XV)

total articole 3160 (an XV)

Revista se distribuie gratuit. Referințe: pagină de facebook (Salon Cultural Gutenberg).
și pagina web: www.edituragutenbergunivers.ro

Responsabilitatea asupra conținutului textelor aparține autorilor.

EDITORIAL

DE CE SCRUI FEMEILE...

*Anul 2023-Anul Constelației Gutenberg Arad sau
veioza acelor secunde... (serial 1)*

Florica R. CÂNDEA

Ce vuiet e viața... cu tremur la propriu din figura (tiv) tul fețelor care nu se satură să își urle cerneala semnăturilor pe (un) preț de nimic al unei clipe. Scriu cu teama că o statuie care are și restaurant la Viena ar putea vorbi într-o zi de nepăsarea cum că aici la Arad nu avem decât sorbitori de neam prost.

Prost într-un altfel al cuvântului (pentru că oricare cititor/scriitor cu ambîț, acum, îmi poate fi veioza celor trei patru secunde...) Care revistă și Salon Gutenberg (mă) bântuie de ani ca să fac cerneala de tipar să scurme tirajul vorbelor cu/fără elocință! Se poate totuși după cutremur să fi fost și... replici tăioase care să fi așteptat, cinic, o mășăluire sau o mazilire... dar există Gutenberg după... Scrieți, scrieți, scrieți... i-aș îmbia pe cei care (se) continua, dar nu vă îmbătați cu apă rece de ploaie stătută sau cu satire ori ode transpuse latrans (cu trei, patru cărți pe an sau luni „la purtător” ca oul de sub cloșcă).

De ce scriu femeile... este o interogare care poate fi pusă (aiurea) oricui și va răspunde doar cel/cea/cei/cele care dansează cu muzele... Am generat multe orizonturi pentru cine a dorit a scrie cu patima desprinsă de talent, dar mă tem că am să prind buzduganul ciocului de cioară care (se)croncăne crâncen pe buturuga unei salcii plutitoare... Și, oare, ce-o fi vrut Gutenberg acum peste șase sute de ani?! (de la trainica invenție). Tipar fără scrobeala trufiei... și a mirosului lin de cerneală, dar nu, nu sigur, dominația denominativă a unei puteri de pumn... Ca unul care scriu despre contraste și metafore și declin interiorizări ale livrescului cu in/out pot pune lejer întrebările obsedantului... off cu tremor.

De ce scriu femeile... (au trecut 55 de ediții)

Clădirea de pe Victoriei măsoară pașii mei, dar nu de struț! Nici de păun! Au fost pași normali! Nu am apucat niciodată să o întreb pe mama cu ce stea... în frunte m-am născut (tabu), dar desigur că replici precum în recentul cutremur... au fost: nu avocat, nu psiholog, nu doctor, nu inginer! Deci... „Fiind băiet păduri cutre(mu)ieram”... așa rosteam din neștiința inocenței... dar să nu (ne) râdem... de parafrază... Iubește pe aproapele tău după porunci sfinte și nu după pofta scaunului, ori a vendetei, pentru că seismele din mintea ta, omule, sunt bolnave! Ocrotește-te pe tine, omule, și pe semenii tăi, măcar acum când treci prin clipe extreme!

De ce scriu femeile... banala întrebare care supără... adună viețile mele laolaltă, ca un parfum vechi într-o sticlă cu arome păstrate una câte una pe rafturi etajate și ani (și de Gutenberg, mulți). Evidemment... l'amour... je chante la poesie... Cu numele Florica R. CÂNDEA (celelalte „nume de scenă” se comportă lângă cărțile pe care le însoțesc). Și... deodată... taxi cu prefix și-a recunoscut comanda (aceeași de Gutenberg).

Pentru cei care vor să scrie, imperativul îndemn este să tot scrie, dar nu pentru ei, ci pentru toate gusturile și timpurile și să nu-și pună pe tapet viața, decât ascunsă în manșete de metafore și înlănțuiri de vocabule, altfel iese bavardeală de doi lei... De aceea, sinele interior și a mea resurecție a lirismului neomodern, își cugetă și așteaptă adevărul despre ce și când(cum)scrie(m). M-am tot analizat incisiv, ca un neoexpressionist care caută

conținuturi în discursuri și poeme fluviu și nu am cerut să fiu clasată decât în stilul propriu (așa îi doresc și revistei Gutenberg, să nu fie o povară ori corvoadă, ci o plăcere a tuturor, explicit în branșă!).

Nu degeaba (te) invoc mereu „ține-mă de mână, iubite”... înțelegând palma plină de ricoșuri și simboluri într-un neant al pumnului care... bate umărul aproapelui cu/în drăcie! Anotimpuri și timpuri trec peste noi și piese pe scene ni se joacă! Rafinate, ele ingredientele creației stau de vorbă și se mai întreabă: e (mai) nevoie de Gutenberg? Lăsați ușa și cărțile deschise să poată circula! Nu (ne) puneți lacăt pe simțuri, pentru că noi hrănim vieți și bucurii, iar solidaritatea din seara cutremurului ar trebui să fie un semnal! Nu fiți păstorii propriei pășuni când noi scriem o filă Gutenberg pe fundal de stimă pentru creator/cititor. Și, vă rog, luați mâna de pe Gutenberg și dați-l pe mâna Cetății Culturale care îl merită!

Cetate care nu se supune pumnului sau aroganței deșarte! Și atunci să nu ne mai mirăm de ce prietenii (desele) obținute prin cuvinte în Gutenberg devin deșarte, iar multe promisiuni de publicare în foi volante sau reviste (de orice fel) devin anoste. Pentru că suntem tot în anul 75 al existenței noastre, sub platoșa anul cincisprezece de editare și alți ani, zece, de Salon, totul într-o unică, poate în lume, Constelație, Arad, Gutenberg.

Și aceasta, ca o ispită pentru mine, mi-a convins sufletul, avid nu de franchețe, ci de suplețea gândirii, despre cât de importantă poate fi prezența unor oameni în viața noastră (ce repede intră unii și cât de repede se duc alții). Pentru că „în viață, joacă teatru doar acei care nu au niciun rol” (T. Mușatescu). Și această abnegație e o profundă lecție, pe cât de encomiastică, pe atât de încrucișată: ești bun și de inegalat/imitat, cât servești; apoi, toate drumurile duc spre un 'napoi individual. Clișeic, aș putea răspunde fiecăruia, dar mă las în voia sacrificiului și a lecțiilor învățate prin descoperire (care fac toți banii).

SEMN DE CARTE

BELȘUG

Sifora SAVA

În vară când spicele grele așteaptă culesul
miros de pâine aburindă salută ogorul.
Dor de țară dor de pâine nouă,
valsează maci, îndrăgostiți cu suflet de rouă.

Din binecuvântarea divină rodește pământul,
aurul grânelor curge ca gândul.
Pământ roditor, oază de viață,
izvorul pe nesățurate sorb osteniți ulciorul.

"Floare albastră de cicoare, ochii mândrei pe răzoare"

Vele(itari)rim și Vele(itare)r, Doamne...

Serial(2) de citit (pozele sunt ptr. decor). 4 secunde... De ce scriu femeile... nu te supăra frate... eseu pentru cinstirea unui cuvânt (gol)

Florica R. Câdea

În urmă cu cincisprezece ani, revista (impropriu spus) se dorea a fi un Buletin bibliografic sau un Catalog al ultimelor producții editoriale, cu scop informativ, publicitar. Acum, revista și palmaresul ei, cu peste trei mii și ceva de articole și semnături, se află la judecata cui?

Oamenii au judecata lor și fiecare crede că deține, pe cerul adevărului, supremația. Dar judecata e oarbă și mută! Când te gândești că a scrie un Editorial, care să țină prima pagină (și nici să fie citit) e parcă, asemeni a modela o jucărie gonflabilă, care nu e... literă de lege... Și titlul (parafrazare) e actual ca în 1933, pentru că scoate în evidență cruda fatalitate la care este supus omul umil. No offence! Dacă pe cineva îl amăgește gândul că am sărbătorit prea mult, se înșeală; Gala Excelenței e odată în an, iar „reuniunea” a însemnat Jubileul 75/15. 4 secunde... 4 sunt și colegii care au exclamat! semn că au citit revista cu un număr record de pagini! 4! Pe zi ce trece un gând ne apasă: e acela al veleitarilor care își mușcă vârful condeiului și își numără semnul „like” pe textul publicat on line.

Recent, un scriitor aducea în discuție „velerimul”/(cuvânt convențional) concurenței pe metru pătrat al celor care (se) scriu cum vor mușchii lor, adică, vrei carte... dai un like și câștigi (și pe arq...!!!) cel mai popular... amator... scrietor... dar... ce te faci când nu ai facebook și (te) concurezi cu... concurența?! Da! E liber la publicare oricum, iar felicitările nu întârzie să apară pe Facebook sau semnate de alți „velerimi de veler doamne” cu minuscule! Toți trecem prin cenzura judecății de valori dar parcă acum coarda ține, ține... Și cum, la alte reviste, a fi publicat înseamnă o anume sumă, hai! dă-i cu gutenbergeala... că doar ține vrăjeala... punctelor pentru dosar!

Revista Gutenberg este da, un Magazin cultural arădean, însă că să batem șua ar trebui să priceapă cei care au publicat vreme de cinci ani... atât ține adunatul... fânului, pardon a prohibiției doasariadei și gata! (avem și în gând numele celor care au scris și nu mai publică pe tematici conform grilei... de merit!) 4 secunde! atât a durat! De ne-am cutremurat! 4 colegi, atât au exclamat: „Un număr 55 reușit!” Nu e revistă de provincie... bate spre centru... Moluște de raci în maci suntem toți! Dar ce ne facem cu gonflabilul? E mult? E puțin? 15 ani/55? 4 secunde... Pentru nereușitele proprii, se vor emite judecăți oricum de la velerimi. Veleitarii au cușma lor, cea cu pene! Dar nu se pot împăuna, nici zbura! Uneori avem impresia că noi (amatorii) suntem lesne judecați de „profioniști”. Personal nu avem nimic împotriva! Din contră! Sita cerne! Mai cumplit ni se pare atunci când diletantul despre care (cândva ai scris sau, mă rog, l-ai lansat în lanul de grâu că se poartă cenaclurile... pe afară...) scrie despre tine sau, mă rog, emite, gargar, idei și opinii despre magisteri! Citind note furate de pe map google cu termeni ancorați în neștiință! Odată, când am vrut să (mai) scriem, am dat manuscrisul dascălului de limba română să ne parăcătească ca la tablă! Și ce ne mai cutre(i)muram de frică! Acum, primim zeci de telefoane pentru a informa pe x, y despre preț sau corectură Gutenberg și mai apoi avem să aflăm că a publicat cutărică pe la vreun xerox arădean, cu sau fără full color/alb/negru, având ca și îndrumător editorial pe nenea z sau alpha/omega, care are așa dezacorduri ca de președinte de trib mongol (ex: „un grup” au citit ... de la pagina 13/sic!!!).

4 secunde... atât vă cerem pentru un instant! No offence! Sorry! 4 secunde.

DUPĂ 55 DE ANI DE GUTENBERG

DIALOG NECONVENȚIONAL CU DOMNUL SZILÁGYI ÁRPÁD, UN MECENA AL TIPARULUI

F.R.C.: Stăm de vorbă, în miez de vară, la un miez de plăcinte, cu domnul Arpad Szilagy, care intră în vacanța mare, după 55 de ani neîntreruși la Gutenberg. Vă rog, să spuneți cine sunteți și de unde veniți.

Sz. A.: *Am crescut pe Malul Mureșului, școala am făcut-o în Aradul Nou, fostul Liceu nr. 4, prea multe nu aș spune, cred că am avut o copilărie frumoasă. După terminarea a opt clase credeam că mă fac mecanic auto, deja aveam unele abilități în profesie, tata mai repara acasă mașini, motociclete, motoare de barcă.*

Dar într-o zi a trecut pe la noi un prieten al tatălui, care era tipograf, mai precis mașinist, care a zis „hai pe la noi să vezi ce este, poate îți place”, mi s-a părut interesant, așa că m-am aplecat spre această meserie, dar în vremea aceea căutau etnici maghiari pentru ziarul Vörös Lobogó, așa că din mașinist, m-am făcut linotipist. Chiar dacă puțin am lucrat pentru acest ziar, eram o rezervă, așa că am lucrat mai mult pentru editură, lucrări de mercantilaj, cărți, reviste. Prima mare lucrare la care am lucrat a fost Ziridava (care cred că și azi se mai face).

F.R.C.: Cunosci Tipografia Gutenberg din anii '80, când pașii mă purtau (prin prisma profesiei) în biroul de jos! Cum ați ales să munciți la Gutenberg?

Sz. A.: *Viața de tipograf a fost frumoasă și interesantă, tipografuli au fost prieteni și colegi buni, m-am simțit bine în mijlocul lor. Este adevărat că alta era viața față de aceea de acum. Lucram de la 6 la 13, de la 13 la 19 și de la 19 până terminam ziarul, erau zile când ziarul era gata și venea nea Mitică să ne spună că a început telexul să transmit vizita tovarășului. Se puneau tot ziarul de o parte și începeam altul, care se termina până dimineața, circulam cu tramvaiul sau bicicleta.*

F.R.C.: Se spune că omului nu-i ajunge o viață cât să trăiască dar'mite să muncească. V-a fost greu?

Sz. A.: *Luata toate la un loc era fain, pe vremea aceea ziarele, cărțile veneau bătute la mașină, era mult de lucru, nu ca și acum.*

F.R.C.: Un traseu frumos, ca o cărare, care nu se sfârșește. Se prea vede bine treaba că ați slujit tiparul, cartea și omul aplecat asupra ei. De asemenea, dacă punem și tipografia...o "familie", vă rog, să continuăm.

Sz. A.: *Pe vrenuri colectivul de tipografi erau mai uniți, se implicau mai mult în viața de dincolo de servicii, este adevărat acest lucru depinde și de conducere, făceam tot*

felul de excursii, participam la campionate de fotbal, handbal, volei, după care de obicei mergeam la o bere.

F.R.C.: Suntem la un capăt de drum. 55 de ani lucrați fără întrerupere la Tipografia Gutenberg. Ați plecat... de jos! Suntem în anul 75 al existenței noastre, adică a Tipografiei. Cum vă regăsiți acum și ce sfat ați da unui începător în tainele editării, tipăririi și a celorlalte taine ce se ascund în spatele mașinilor?

Sz. A.: *Sfaturi nu cred că sunt în măsură să dau, pentru că fiecare știe din ce motive a ales această cale, un lucru știu că pentru a te simți bine în această meserie trebuie să îți placă cea ce faci și să te implici sută la sută în meserie și să ai relații prietenești cu colegii și clienții care apelează la serviciile tipografiei.*

F.R.C.: În numele colectivului revistei Gutenberg Arad și al Salonului Gutenberg, precum și al meu personal, vă mulțumesc și vă doresc ani mulți și sănătoși dimpreună cu familia.

După o viață de om, 55 de ani petrecuți în Tipografia Gutenberg (în anul 75 al existenței pe piața industriei de profil, arădene, în intervalul anilor 1968-2023) vineri, 30 iunie, la orele amiezii, domnul Arpad Szilagyî, și -a luat rămas bun de la colegi.

De o modestie rară, va pleca în retragere, cu sentimentul unei sublim de nemăsurate împliniri!

În numele colectivului revistei și al Salonului Gutenberg, personal, îi mulțumesc pentru că a înțeles, (alături de administrativ) vreme de 15 ani și nu numai, că a tipărit o revistă, este un mare act de cultură! Mulțumim, stimate coleg și pensie binemeritată!

DOCUMENTAR-Aradul în timp

SEMN MEMORIAL PENTRU SEVER FRENȚIU

Horia TRUȚĂ

De ceva vreme, un personaj neobișnuit, mai mare decât trecătorii, se odihnește în tihnă privind spre Mureș, așezat pe o bancă din piatră atent șlefuită, lângă. Bărbatul încremenit de sculptorul arădean Camil Păcurar și arh. Roxana Ocoș într-un bronz de cea mai bună calitate, parcă stă gata să-ți povestească în fastuoase legende, ceea ce a fost pasiunea vieții lui și a devenit pentru noi emlemă: un gând, o vorbă de spirit, o carte, o făclie, un șevalet, un penel.

Este Sever Frențiu, altădată, cu decenii în urmă, o prezență activă pe străzile Aradului, care se strecura grăbit, încărcat de suluri, planșe, machete, schițe, printre mulțimea de prieteni și admiratori gata să-i strângă mâna și să schimbe în replică câteva vorbe de duh.

Personalitate artistică remarcabilă, legendară chiar, cu înalte studii de pictură la Cluj, după debutul, cu o expoziție personală la Arad (1956), Sever Frențiu (n. 15 septembrie 1931 la Săcuieni-Bihor -, d. 1997, Ravena) a lucrat ca

Pictorul Sever Frențiu.

gravor, apoi din 1960 a fost pictor scenograf la Teatrul de Stat. Prezeța sa în Arad, mai mult de două decenii ca artist plastic, a fost deosebit de benefică, în spiritualitatea orașului petrecându-se o netăgăduită schimbare. În scurt timp, aici și-a câștigat un bun renume, prin participarea de bună calitate, atât în viața socială cât mai ales în cea artistică, în saloanele de pictură, scenografie, artă decorativă din România, Cehoslovacia, Italia, Bulgaria, Suedia, Polonia,, fiind apreciat în literatura de specialitate, ca un supra-realist de concepție nu de recuzită. Existența obiectivă rămânând un simplu pretext.

Monumentul lui Sever Frențiu, autori sculptor Camil Păcurar, arhitect Roxana Ocoș.

Picturile sale apar ca o eliberare de orice constrângeri, în primul rând de cele impuse de comandamentele politice ale vremii. Sever Frențiu nu a reprodus realitatea ci a creat-o din nou cu aceași intensitate, în culori și forme concepute exclusiv după gusturile și viziunea sa. Cugetarea lui, dezvoltată printr-un travaliu imens, s-a materializat într-o operă culturală impresionantă și o activitate civică pe măsură, obținândd succese meritate.

În calitate de membru fondator și președinte al filialei locale UAP, a dat o altă orientare activității de creație plastică. Vigoarea activității filialei arădene a fost dată și prin organizarea primei galerii de artă din Arad, numită Alfa, cu sală de expoziții și magazin de vânzare a creațiilor plastice, pictură, ceramică, bijuterii, vestimentație și altele.

În Arad a realizat ansamblul de vitralii din holul Palatului Administrativ și al Bibliotecii Județene, lucrări monumentale de mare valoare artistică. După patru ani de muncă, în 1975 Sever Frențiu, a înobilat clădirea primăriei prin montarea pe cele nouă ferestre mari, ale casei scârilor, a vitraliilor, creație de mare originalitate și frumusețe, numită inspirat: *Anotimpurile și lunile anului*.

A dispărut prematur, la vârsta de 66 ani lăsând o impresionantă operă și amintirea amintirea unui om de mare forță creatoare, sensibil, vesel, generos, cu har, care scria și povestiri pentru copii.

REVERS LA O FABULĂ

Eugen PĂDUREAN

Un corb bătrân-făcuse veacul ,
Acrit și învechit în rele
Momi ușor privighetoarea
Și o sili la cazne grele
Bunăoară ,
După ce-și sfârși cântarea .
Poruncă-i croncăni :
Ești viitoarea bună !
Dar mai întâi o puse la clocit
În cuib de corb de-i scoase pui cernit
Uimita privighetoare ,
Vru să sloboadă-un tril
Dar ce oroare !
Din piept țâșni un ...croncănit .
Dar ,
Corbului nu-i fu de-ajuns
Își zise :
„ Destul au răs de mine generații
Nu-i vreme-acuma pentru plâns
Și nici amare lamentații,
Pe-aproape simt subtila vulpe
(de fapt grăsanul de vulpoi)
De când aștept ...".
Avem o vorbă amândoi ...
La margine de codru încărunțit,
(peisajul-știți e din poveste)

Corbul ...pe o cracă în fagul trăsnet
Și-n plisc,
Același caș-ceva mai găurit .
Din codru, prin bruma de zăpadă,
alene se-îndreaptă, spre fagul singuratic
O flacără vie cu coadă
Iar corbul așteaptă, așteaptă ...
„ O ! corb frumos și nebunatic ,
Cu cât îmbătrânești mai mult ,
Și penele-ți lucesc mai tare
Iar glasul ți-e duios ,e-un cânt ,
De-un veac tot craiul codrilor ai mas ...".
Dar vulpea tot privind la caș
Locul băltise la picioare
Pasămite pliscul se deschise ,
Dar nu c-un tril ci c-un -Cra! Cra !
Și cașul porni undeva,
Spre-al vulpii bot,
Rânjit , căscat de tot...
Povestea mea ,e pe sfârșit
Vulpoiul-gură cască ,rămase-încremenit
Râvnitul caș ,de-o sfoară atârna
Legată de-a gâtului corb
„ Cra-Cra ! Vulpoiule ai fost un orb ! ".
Spre zidul pădurii ,în goană nebună,
Roșie-rușine ,sta să apună
O flacără vie,
Nu râde copile ,citește-o și-o scrie !

DOCUMENTAR-Aradul în timp

PAȘI PRIN TRECUTUL TEATRULUI ARĂDEAN

Un dialog imaginar cum a fost la inaugurarea lui din 1874?!

Mihaela Livia POPA

Am fost mereu fascinată de Teatrul Clasic „Ioan Slavici”, o clădire impunătoare din centrul Aradului. Treceam zilnic pe lângă ea, în primul rând pentru că mergeam la grădiniță pe strada Unirii, care începe cumva din stânga Teatrului, dacă îl privești din față, și mergeam în dreapta lui să îmi iau înghețată la cornet de la aparatul hotelului Ardealul.

Mama mă ducea la spectacole, îmi plăcea scena, actorii, scaunele tapițate, uneori aveam locuri la etaj și vedeam până în culise. Am crescut, am început să facem tururi ale Aradului și în top 3 al clădirilor a căror poveste lumea își dorea să o audă era bineînțele și cea a Teatrului. Într-una din zile am făcut un exercițiu cu participanții . . . Să ne imaginăm că avem o mașină a timpului. Setăm data la 21 septembrie 1874. Unde ajungem?

– La ziua în care s-a inaugurat Teatrul, au răspuns cam toți participanții în cor.

– Așa este. Oare dacă suntem cuminți auzim ce se povestește atunci, ce părere aveau oamenii care au fost invitați să ia parte la deschiderea unui asemenea edificiu?

– Cred că da, pereții Teatrului știu povestea, trebuie doar să ne lipim urechile de ei și să ascultăm a sugerat o doamnă din grup."

Ne-am apropiat de pereți, s-a făcut o liniște de abia se auzea pasărea în zbor și am auzit :

„ - Haide că acuși ajunge Împăratul, să găsim un loc unde să stăm să îl vedem bine când intră...

- Nu cred că ne lasă să stăm afară, îl vom vedea când va lua loc în loja sa de la etaj, cu siguranță se vor aprinde luminile și vom vedea...

-Știu dar totuși poate avem noroc și vedem alaiul când ajunge cu caleașca, cred că o vor parca la Crucea Alba în curte, știi că acolo a fost și trăsura lui Franz Liszt în '48

– Da, știu. Atunci am prins recitalul lui, ții minte ce pian frumos avea și cu cât patos a interpretat?

– Uite-i și Imi și Erji, cred că avem locuri lângă ei, după cum am mai vorbit cu unii sunt cam 1200 de locuri de toate, așa că va fi ceva lume.

– Oare ce piesă se joacă?

– Am auzit că ceva de a lui Fay Vânătoare la Matra

– O să fie frumos să vedem trupa teatrului din Budapesta aici la noi, e ca și cum am dat o fugă până acolo

– Da, da. Așa de mult mă bucur că Baronul Bela Banhidy a venit cu ideea unui nou teatru, cel a lui Hirschl a devenit neîncăpător, plus că având două teatre avem șansa ca să se joace mai multe spectacole, poate chiar deodată și lumea să aleagă unde își dorește să meargă.

– Da, bine zici. Uite-i și pe Aron și Irma. Hello, și voi de abia așteptați spectacolul?

– Igen, așteptăm să vedem și pe Împărat, am auzit că vine și cu prinții Albrecht, Jozsef și Johann.

– Ce frumos, peste ani lumea se va minuna cum atâtea personalități au trecut pragului Teatru. Sper ca acesta să reziste și să spună povestea noastră a celor care avut onoarea să fim primii săi spectatori..” Cam acesta a fost un fragment al dialogului surprins. Ne-a bucurat călătoria noastră în timp și cu siguranță că o vom mai repeta.

(Pagini dintr-un viitor jurnal despre Aradul de altădată în poveștile și amintirile noastre de astăzi)

DOCUMENTAR-Aradul în timp

PAGINI DE ISTORIE INTELECTUALĂ RELAȚIILE INTERNAȚIONALE CA DISCIPLINĂ DE STUDIU ... ÎNCEPUTURILE

Marius-Ioan GREC

O întrebare, care este o constantă a conștiințelor generațiilor peste veacuri este legată de un fenomen care a devenit, din păcate, o regularitate a ființării umane: RĂZBOIUL; obsedant de repetabil, dar de ne-evitat, acest fenomen este poate cel mai caracteristic pentru ființa umană.

Care sunt cauzele care conving indivizi, grupuri, comunități sau state să facă apel la violență? De cele mai multe ori întrebările au rămas fără răspuns clar, concret, dar ceea ce rămâne este trauma umană colectivă, care va urmări generații peste generații. Războaiele au rămas, de regulă, peste veacuri și peste granițele statale, cele mai importante dintre elementele constitutive ale memoriei colective. Au existat și excepții notabile.

Un exemplu este China antică:

Părinții sunt respectați, cinstiți, iubiți, dar strămoșii sunt divinizați. Istoria nu este altceva decât o acumulare de tradiții, iar tradiția cuprinde faptele care sunt pline de „sens”. „Sensul” este înțeles ca o manifestare a influenței divine; astfel cronicile chineze vor reține mai ales faptele împăraților, care au menținut și cultivat pacea, decât pe cele care au cultivat războiul, chiar dacă acesta a fost victorios.”

(Grec, M., **Istorie universală veche. Orientul antic**, vol. I., Arad, 2002, capitolul: Istoriografia Orientului antic.)

Poate fi paradoxală această abordare, cum este cea a vechilor chinezi, având în vedere că cel mai vechi tratat care are ca obiect de studiu RĂZBOIUL, este realizat tot în China, autor fiind Sun Tzu, **Arta războiului**. Încă din primul capitol, strategul chinez arăta:

“Sun Tzu a spus: Războiul este o problemă de o importanță vitală pentru Stat, domeniu al vieții și al morții, calea care duce spre supraviețuire sau spre nimicire. E neapărat necesar să fie studiat temeinic... Războiul este o problemă serioasă: ne temem că oamenii n-ar trebui să pornească la război fără cugetarea pe care o merită... Evaluați-l deci în funcție de cinci factori fundamentali... primul dintre acești factori este influența morală; cel de-al doilea, condițiile atmosferice, al treilea, terenul, al patrulea, comandantul și al cincelea, doctrina...”

(Sun Tzu, **Arta războiului**, Oradea, 1999, p. 7.)

Este o certitudine că **ISTORIA** este prima disciplină care a analizat fenomenul relațiilor internaționale.

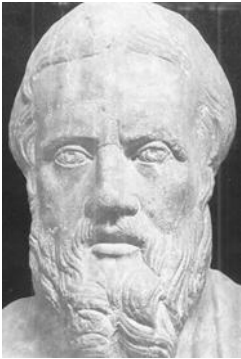
Câteva considerații despre noțiunea de *istorie*:

Termenul **istorie**, este întâlnit pentru prima dată în greaca veche, limbă în care au fost redactate primele scrieri cu caracter istoriografic, având înțelesul de: povestire, expunere a unor fapte, evenimente, sensul inițial fiind acela de „a cerceta”, „a examina”, „a investiga”. Noțiunea a fost preluată în limba latină sub forma „historia-ae”, de aici pătrunzând în unele limbi moderne: „storia” în limba italiană, „histoire” în limba franceză, „history” în limba engleză, „istorie” în limba română. Nu este întâmplător că „părinte al istoriei” a fost desemnat un grec, **HERODOT** (în imagine). Cel care a utilizat pentru prima dată această sintagmă, a fost Cicero, marele orator. Caracterizarea lui Cicero cuprinde, de bună seamă, o mare doză de adevăr, fără a exista pretenția de a-l identifica pe Herodot cu un adevărat istoric.

Herodot (Herodotos)

(istoric și călător; Halicarnas, Caria,
484 – Turium, Grecia Mare, 424 î.Hr.)

Fiu al lui Lixeu și al lui Dris, Herodot aparținea unei familii nobile și bogate. Încă de tânăr, a părăsit Halicarnasul, dominat de către tiranul Ligdamis. A stat la Samos mai mulți ani, unde s-a perfecționat în dialectul ionian. Herodot a dedicat mai mulți ani unei călătorii în Tracia, în Imperiul Persan (Asia Mică, Mesopotamia, Media), posibil până la sciții din Asia, în Egipt și poate în Libia. Din aceste călătorii a adunat materialele care stau la baza redactării „Istoriilor” sale. Cea mai mare parte a vieții a locuit la Atena: în 443, se pare, a plecat la Turium să populeze această colonie, la îndemnul lui Pericle. Aici și-a sfârșit zilele și cu siguranță că a scris cea mai mare parte a lucrării sale.

Acesta nu a fost altceva decât un cercetător harnic și talentat (un „istoreus”) care, depășind preocupările înguste ale contemporanilor logografi, a trecut pentru prima dată la realizarea unei compoziții istorice vaste, axată pe un plan bine definit. Deoarece Herodot a scris cea dintâi istorie cu caracter universal afirmația lui Cicero pare a fi justificată, căci nimeni până atunci nu încercase să relateze într-o formă unitară povestea întâmplărilor din trecut, într-o operă de sine stătătoare. Prea puțini erau cei interesați de istoria politică a statelor existente atunci. Opera lui Herodot, intitulată simplu „Istории”, adică „Cercetare”, a fost redactată, după cum spune autorul „pentru ca faptele oamenilor să nu pălească prin trecerea vremii, iar isprăvile mari și minunate săvârșite de greci și barbari să nu fie date uitării.”

Sensurile termenului sunt diverse, funcție de contextul în care este utilizat. În general, istoria este procesul de dezvoltare a oricărui fenomen, din natură și societate, precum și totalitatea acestor procese. Într-un sens mai apropiat de preocupările noastre, cu o sferă de cuprindere mai restrânsă, istoria este totalitatea proceselor de dezvoltare din societatea umană, dezvoltarea societății omenești în întreaga sa complexitate, un proces unitar, contradictoriu, de la apariția speței umane și până în zilele noastre.

Procesele prin care a trecut societatea umană se înscriu pe două coordonate fundamentale: spațiul și timpul; există astfel o istorie universală, istorii ale fiecărui stat, popor, națiune, a unor regiuni mai mari sau mai mici, a fiecărei așezări omenești (așa numita istorie locală) ... În funcție de parametrul timp, istoria se subdivide în epoci și perioade, cele mai importante dintre acestea fiind: epoca străveche, epoca veche, epoca medie, epoca modernă și epoca contemporană.

Această structură nu este una în primul rând didactică, ea derivă din însăși evoluția generală a societății omenești, care a cunoscut forme specifice de dezvoltare de la o regiune la alta, în concordanță cu aspectul temporal.

Scrierea care consemnează faptele, elementele, procesele istorice și analiza acestora, constituie textul de istorie, produsul istoriografic. Știința istoriei este așadar, nivelul de reflectare a realității istorice trecute, care este societatea umană în evoluția sa, de pe întregul glob pământesc și în toate timpurile. Aceste două sensuri ale istoriei: **realitate trecută** și **opera de reconstituire ulterioară**, prin metode științifice, într-o lucrare istoriografică asupra acestei realități, se găsesc într-un raport de reflectare.

Societatea contemporană resimte o adevărată fascinație în fața istoriei. O explicație ar putea fi găsită în implicarea tot mai pronunțată a maselor în viața socială și politică, efect al democratizării sociale. Ideea de „opinie publică” necesită o mai mare atenție pentru specialistul în istorie contemporană. Presiunea tot mai puternică a istoriei prezente asupra diverselor laturi ale individului, a început să ia—pentru omul contemporan—după o expresie devenită celebră a lui Albert Camus, „chipul destinului”.

Tot mai adesea, istoria este înțeleasă ca o sursă bogată în posibilități de aprofundare a prezentului. Într-o lume a mutațiilor rapide, preocupată mai mult ca niciodată de problema valorilor, reflecția asupra faptelor istorice este un adevărat izvor de dezvoltare a conștiinței.

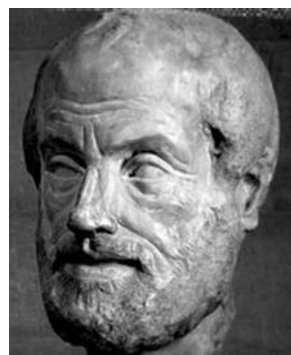
Lumea antică, momentul în care „*homo sapiens*” realizează saltul de la *preistorie la civilizație*, inventând viața urbană, cetatea, clasele sociale, statul..., pare a fi închistată în limitele unor mari civilizații. Universalismul antichității este însă mult mai profund. Moștenirea trecutului este vastă, dar poate cea mai mare rezonanță în contemporaneitate o are ideea **OMULUI CA MĂSURĂ A TUTUROR LUCRURILOR**. Pe bună dreptate putem spune că dacă vrem să înțelegem lumea de astăzi, trebuie să înțelegem lumea antică, ale cărei valori autentice sunt constante ale spiritualității umane.

Istoria a fost completată, tot în epoca antichității clasice, de **știința politică** ai cărei fondatori au fost Platon și Aristotel.

Aristotel (Aristoteles)

(filozof; Stagira, Macedonia, 324 - Chaleais, Eubec, 322 î.Hr.)

Tatăl său, Nicomah, a fost medic al regelui Macedoniei. La 17 ani, Aristotel a venit la Atena, unde va deveni elevul lui Isocrate, iar mai apoi a lui Platon. În 347, la moartea maestrului său, Aristotel a părăsit Atena, pentru

Atarnea din Asia Mică, al cărei suveran, Hermias, i-a dat în căsătorie pe fiica sa, Pitias. În 342, Filip al II-lea din Macedonia, îi încredințează educația fiului său Alexandru. Aristotel rămâne în Macedonia timp de șapte ani, iar în anul 335 se stabilește în Atena, unde va pune bazele unei noi școli filozofice, Liceul. A rămas în Atena până la moartea lui Alexandru, când se retrage la Halcis. Pe lângă opera sa filozofică, în care a pus bazele unei metafizici raționale și realiste, în opoziție cu idealismul platonician, activitatea sa a s-a orientat în numeroase alte domenii. Alexandru cel Mare nu l-a uitat pe maestrul său; din campaniile îndepărtate îi trimitea specii de plante și animale necunoscute. Aristotel a întemeiat Zoologia și Botanica. Influența lui Aristotel este considerabilă în ceea ce privește gândirea occidentală.

Ideile social-politice le găsim în “*Politica*” (8 cărți). Studiul asupra constituțiilor l-au condus la ideea ca statul este primordial față de individual. Apare în aceeași lucrare și ideea istoricității vieții sociale. El susține că **statul** este o instituție naturală, iar omul prin natura sa este o ființă socială. Omul se deosebește de animalele care trăiesc izolat, dar și de cele care trăiesc în grupuri, prin aceea că omul face parte dintr-o comunitate care are în centrul activităților sale: **munca**. Comunitatea de muncă, este considerată ca fiind forma politică a activității naturale. Aristotel analizează diferitele forme și tipuri de stat, arătând avantajele și dezavantajele fiecăruia în parte. Unele idei rămân actuale – ideea că omul este un **zoon politikon** (ființa omenească este prin esența sa membru al unei societăți organizate, a unui polis, stat, cetățean). Această celebră teză exprimă ideea de sociabilitate a omului. După cum se cunoaște, Aristotel nu se limitează doar la constatarea că omul este o ființă sociabilă, el implică și ideea că omul este așa de la natură fiind un subordonat al statului.

Dacă Platon admite ideea de egalitate limitată în sfera conducătorilor statului, Aristotel, dimpotrivă, militează pentru apărarea proprietății private și a familiei, considerând că forma ideală de stat este aceea în care puterea politică aparține celor cu stare mijlocie. El admite că pot fi diferite forme de stat: monarhia, statul aristocratic și statul democratic. Aristotel face însă o pledoarie remarcabilă în favoarea sistemului democratic, aratând că mulțimea are capacitatea de a judeca mai bine în orice împrejurare decât un grup mai restrâns de oameni. El vorbește de faptul că omul trebuie să se supună legii, că legea are puterea supremă în stat; este deasemenea întemeietorul eticii, esteticii, este cel care a fundamentat, încă de la început, majoritatea științelor. Aristotel este primul filozof la care găsim o construcție teoretică minuțioasă, un adevărat sistem filozofic. Importantă este analiza conceptelor, a categoriilor pe care le face, de asemenea cu Aristotel se produce primul moment al desprinderii unor discipline științifice de filosofie, constituindu-se în științe de sine stătătoare, care studiază realitatea din diferite perspective.

Peste câteva secole, a venit rândul altor discipline: filosofia istoriei și sociologia să aducă noi direcții și instrumente de investigație și analiză în acest domeniu, iar la finalul secolului al XIX-lea, istoriei relațiilor internaționale i-a fost recunoscut statul specific. Până la constituirea Relațiilor Internaționale ca disciplină de sine stătătoare mai erau doar câțiva pași de făcut.

DOCUMENTAR-Aradul în timp

DEBUT GUTENBERG

COMPLEXUL CASA HIRSCHL - TEATRUL VECHI: FRAGMENTE DE ISTORIE

Marta FELFÖLDI

Complexul Casa Hirschl-Teatrul Vechi este unul de o importanță deosebită în ansamblul urbanistic al Aradului. Cu toate că cele două clădiri sunt monumente istorice, alfate în Zona Protejată, din păcate acestea nu sunt puse în valoare corespunzător. Ba mai mult, clădirea teatrului se află, încă de la începutul anilor 1980, într-o stare avansată de degradare, de peste trei decenii nemaleprezentând siguranță pentru arădeni. În anul 2017 s-au împlinit 2 secole de existență a clădirii considerate, alături de teatrul din Oravița, cea mai veche clădire de teatru permanent din sud-estul Europei.

Scurtă prezentare a amplasamentului

Lucrările de construcție a complexului au început în 1816, după ce comerciantul vienez Jacob Hirschl a achiziționat o casă construită în sec. XVIII și terenul aferent în 1815. Vechea casă, care avea inițial doar parter și subsol, a fost extinsă și înălțată cu un etaj, detaliile fațadei în stil baroc păstrându-se până în ziua de azi. Tot în 1817 au fost adăugate și elementele de fier forjat: grilajele, decorațiunile, balustradele și balconul (Fig. 1) pe care se poate citi anul construcției și inițialele proprietarului (J.H. 1817).

Monograma proprietarului

Sursa: <https://ro.pinterest.com/pin/694539573753839303/>

Jacob Hirschl a fost un evreu originar din Viena, negustor de textile și covoare. Profitând de legile care, în această perioadă, i-au permis să se așeze și să își practice negoțul în Arad, oraș în plină dezvoltare, cu o pătură a burghezii de-abia formată, se stabilește aici în 1785 împreună cu familia sa. În scurt timp, a ajuns unul din cei mai de seamă membri ai comunității. Bucurându-se de încrederea și de respectul concetățenilor, înaintează în mai multe rânduri cereri autorităților locale pentru a construi un edificiu al teatrului, pe cheltuială proprie, după modelul celor de la Viena.

Așadar, se poate afirma că viața teatrală a Aradului a început în mod efectiv odată cu construirea Teatrului Vechi. Meritul este, aproape în totalitate, al lui Jacob Hirschl, despre care sursele vremii afirmă că „în comunitatea acestei cetăți arădene, în care a locuit 33 de ani, el a adus în mod constant folos binelui public contribuind fără niciun interes personal la clădirea Teatrului arădean”.²

Efervescența în construcții, ce-i conferă Aradului secolului al XVIII-lea imaginea unei așezări urbane incipiente, este urmarea promisiunii împăratului Carol al VI-lea de a ridica așezarea la rangul de oraș liber regesc (1725). Hărțile inginerului Suly-1752 și Ruttkai-1755 confirmă constituirea spațiului urban al centrului pe tronsonul P-ța Avram Iancu - P-ța Primăriei. Pe cea din urmă hartă se poate observa că, în jurul bisericii ortodoxe române, s-a format un nucleu de clădiri, cu desfășurare

între actuala stradă Unirii (N), Mureșul (E), P-ța A. Iancu (V) și str. Gh. Lazăr (S) pe unde curgea un braț mort al Mureșului ce despărțea „orașul german” de „orașul rascian”. În 1834, Aradul este proclamat oraș liber regesc, iar demersurile făcute la începutul secolului al XIX-lea spre obținerea acestui titlu au impulsivat construcțiile. Astfel, se elaborează mai multe planuri de sistematizare pentru a evita dezvoltarea haotică a orașului, cel aprobat stabilind centrul orașului în actuala piață Avram Iancu, în imediata apropiere a Teatrului Vechi.

Evenimente și personalități

De atunci și până în anii 60 ai secolului trecut, se poate constata că Teatrul Vechi și Casa Hirschl au reprezentat centrul vieții culturale și artistice al Aradului. Prima reprezentație a avut loc în 1818 de către o trupă germană, iar până în 1848 stagiunile de iarnă erau concesionate de trupe germane și cele de vară de trupe maghiare. Primele reprezentații teatrale în limba română au fost piesele jucate de elevii Preparandiei arădene, începând cu 1818. Teatrul a jucat un rol important și în Revoluția pașoptistă, deoarece în 17 martie 1848 spectacolul din ziua respectivă a fost întrerupt pentru a se citi cele 12 puncte ale revendicărilor revoluționarilor.

P-ța A. Iancu la sfârșitul sec. XVIII

Sursa: Complexul Muzeal Arad

Clădirea a funcționat ca teatru până în 1874, pe scena sa apărând vestita cântăreață maghiară de teatru și de operă Deryne Szeppataki Roza, legendarul actor german Treumann, apoi și muzicianul celebru Johann Strauss Jr. În anii 1860-70, această sală a găzduit spectacolele trupelor românești de dincolo de Carpați: trupa lui Mihai Pascaly și cea a lui Matei Millo, prima avându-l ca suflor pe marele poet Mihai Eminescu. După transformarea teatrului în cinematograful (1907), prima reprezentație a unui film românesc a avut loc în 1913 („Războiul de Independență”). În ultimii ani, de când clădirea a fost închisă definitiv, s-au mai organizat sporadic spectacole, notabil fiind Festivalul de Teatru Underground, început în anul 2001. De mai mult de 10 ani, însă, în incinta Teatrului Vechi nu s-a mai ținut niciun spectacol, clădirea reprezentând, din toate punctele de vedere, un pericol pentru cetățeni.

Edificiul în contextul istoriei

Pe cuprinsul Ansamblului Urban Arad nu au fost întreprinse șantiere arheologice organizate. Cu toate acestea, așa cum relevă studiile³ de specialitate, întocmite de specialiștii Complexului Muzeal Arad, s-au descoperit întâmplător obiecte/artefacte din diferite epoci istorice. În P-ța A. Iancu s-au găsit topoare, scărițe, vârf de lance din fier, vase de lut și obiecte din os de la începutul epocii feudale. De asemenea, cu ocazia efectuării expertizei arheologice, în anul 1998, s-a găsit pe terenul unde se afla casa Hirschl și Teatrul Vechi un nivel de locuire hallstattian, la 2,80m adâncime. Tot aici au apărut și fragmente de ceramică lucrate la roată, ce datează din secolele III-IV d. Hr.⁴

Zona Pieței A. Iancu apare cartografiată pentru prima oară în 1751. Continuarea pieței în forma actualului Bulevard al Revoluției, până în zona străzii Horia este amenajarea de for public cu ponderea cea mai mare în cadrul țesutului urban al Aradului Vechi. Parcelarea străzilor adiacente s-a făcut după tipicul german, în jurul acestui nucleu care, odată cu mutarea cetății în bucla Mureșului, a devenit centrul Aradului. Str. Gh. Lazăr (lungime 440m, prospect 12,2m) s-a generat, așadar, datorită traseelor drumurilor comerciale ce duceau spre piața centrală, după asanarea unui braț mort al Mureșului, depinzând de funcțiunile comerciale pe care acestea le serveau. Această stradă a avut, de-a lungul timpului, o importanță deosebită, fiind totodată una dintre cele mai vechi ale orașului aflat în curs de modernizare.

Casa Hirschl și Teatrul Vechi apar, pentru prima dată, pe harta din 1838, zona nucleului urban format în jurul pieței A. Iancu extinzându-se spre N, iar străzile și fondul construit respectând parcelarea de tip german. Regimul de înălțime a clădirilor din zonă era de subsol+parter, parter+1 etaj (maximum 3), majoritatea fiind locuințe cu parteruri comerciale, ca în cazul casei Hirschl. Construcțiile aveau puține decorațiuni (stil baroc provincial) și volumetrii evidente, complexul studiat încadrându-se în această tipologie.⁵

Perioada de după 1834 marchează o dezvoltare accentuată a orașului, odată cu obținerea diplomei de Oraș Liber Regesc. Precum se poate observa în ilustrațiile de epocă (Fig.3), piața A. Iancu a fost centrul festivităților prilejuate cu această ocazie, una din acestea surprinzând și Casa Hirschl cu aspectul ei de atunci. Exprimarea fațadei principale se remarcă prin lipsa decorațiunilor, ancadramente simple la golurile de la etaje și tâmplărie din lemn și a balconului din fier forjat.

Asupra locului unde a fost ridicat Teatrul Hirschl istoricii au dezbătut mai multe teorii. Istoricul de teatru Vali Bela, în lucrarea sa „Az aradi szineszet tortenete”⁶ releva existența unei „case Milics” unde se țineau spectacole de teatru încă din sec.

XVIII. Aceasta ar fi fost un șopron de cereale golit pentru a servi ca loc de desfășurare a reprezentațiilor trupelor ambulante. Urmând acest fir, și profesorul Marki Sandor, autorul unei ample monografii⁷ ale orașului, descrie evenimente teatrale importante organizate în casa Milics, citând ca sursă și Jurnalul Minorităților din 4 decembrie 1798. Nici în monografia lui Marki, nici în Jurnalul Minorităților nu apare, însă, localizarea exactă a acestei case. O altă monografie a orașului, care a precedat-o pe cea a lui Marki Sandor a fost scrisă de părintele minorit Lakatos Otto- „Aradvaros tortenete”- în 1881. În capitolul dedicat mișcării teatrale⁸, autorul afirmă că locația casei Milics ar fi fost la intersecția străzilor Templom și Kolcsey (azi Lucian Blaga și Ilarie Chendi).

Acordarea diplomei de Oraș Liber Regesc

Sursa: Complexul Muzeal Arad

Cercetătorul arădean Iosif Sârbu⁹ a presupus, în baza studiului documentelor de arhivă¹⁰, că această casă s-ar fi aflat pe actuala stradă Gh. Lazăr, pe locul complexului Hirschl. Conform sursei citate, la începutul sec. XIX casa Milics ar fi fost atât de degradată încât a reprezentat un pericol pentru localnici. Din această cauză autorităților arădene le-a parvenit o plângere de la Rajnicsan Istvan, care locuia pe strada învecinată (Szijarto- Curelarilor), care datează din 1815 (cu un an înaintea începerii construcției complexului Hirschl). Cetățeanul a atras atenția asupra casei Milics, care se afla în stare de prăbușire și putea să pună oricând în pericol siguranța trecătorilor. Pe baza documentului mai sus menționat s-a constituit ipoteza că pe locul unde s-a aflat casa Milics s-a construit mai târziu casa Hirschl și Teatrul. În urma acestei plângeri, consiliul orașenesc a somat¹¹ proprietarul să renoveze sau să demoleze imobilul în termen de 3 luni. Urmașii lui Milics au considerat că este mai rentabil să îl vândă, astfel a ajuns în posesia lui Jakob Hirschl, care l-a cumpărat cu 40751 florini în 1816. În plus, acesta ceruse un „certificat de bună purtare”, cel mai probabil pentru a cumpăra casa în cauză și de a dovedi că locuiește în Arad.

Casa Milics avea o bază solidă, din cărămidă și piatră, peste care Hirschl a mai ridicat un etaj. Parterul a fost amenajat ca spațiu comercial, cu vitrine, intrarea făcându-se dinspre Piața Principală (ulerior Libertății, actualmente A. Iancu). Construcția a fost finalizată în 1817, dovadă stând monograma (fig. 1) din centrul balconului de fier forjat,

Teatrul Hirschl. Gravură de epocă.

concomitent cu clădirea Teatrului. Aceasta din urmă a fost construită pe locul hambarului pentru grâne, care fusese demolat. Aceste cercetări ale lui Iosif Sârbu sunt păstrate, în varianta dactilografiată la Parohia Reformată Arad- Grădiște.

Cu privire la anul în care a fost dat în folosință teatrul, istoricii au emis, de-a lungul timpului, mai multe ipoteze. Vali Bela și Marki Sandor au optat în lucrările lor pentru anul 1820, deși atestări documentare ale spectacolelor existau încă din 1818. Istoricul de teatru Bayer Jozsef nu este de acord cu această dată, însă nu propune alta. În monografia sa, și Lakatos Otto optează tot pentru anul 1820.

Deși nu se cunoaște cu exactitate data deschiderii teatrului, există 2 documente din anul 1817 care dovedesc că în acel an clădirea era deja construită. Primul este o plângere a lui Iakob Hirschl adresată consiliului orașenesc, în legătură cu un canal al vecinilor. Cel de-al doilea este un raport către magistratul orașenesc, tot din 1817, în care un jude descrie atitudinea unor spectatori gălăgioși care perturbă liniștea și birjarii care periclitează circulația publicului în fața teatrului. Ca urmare, se propune amplasarea unor lămpi pe clădirea teatrului și vizavi, ce se pot zări și în gravurile de epocă.

Având în vedere cele menționate anterior, se poate concluziona că anul deschiderii teatrului a fost 1817, probabil toamna, când începea stagiunea. În anul 1818, din corespondența dintre Hirschl și magistratura orașului, reiese că teatrul era deja organizat. Comerciantul a propus deschiderea unui bufet, unde să poată servi clienții cu vin, solicitând dreptul de a vinde singur băutura.

Teatrul lui Jacob Hirschl s-a dovedit a nu mai corespunde cerințelor culturale ale unui oraș aflat în plină dezvoltare. Publicul a devenit mai exigent, dorindu-și spectacole mai ample elaborate. Capacitatea mică a sălii a nemulțumit multe trupe și spectatori. Cu timpul, vechea clădire a devenit insalubră și nesigură din punct de vedere al protecției împotriva incendiilor (având o singură intrare în sală, din hol).

După ce noul teatru, ce închide perspectiva Bulevardului Revoluției, a fost dat în folosință, clădirea lui Hirschl a fost folosită ca depozit de recuzită. În 1907, după modificările și restaurarea condusă de arhitectul arădean Steiner Jozsef s-a redeschis sub formă de cinematograful „Urania” a fost primul cinematograful din Arad, care a funcționat până la începutul anilor 1930. În 1933 a fost redeschis, cu adaptările de rigoare pentru a proiecta filme sonore. În perioada comunismului, cinematograful a funcționat sub denumirile de „Veac nou” sau „Herbak Janos”, până la sfârșitul anilor 1970. În anii 80, sala a fost golită, teatrul intrând în renovare, proces care s-a întrerupt de-a lungul zecilor de ani, clădirea fiind lăsată în paragină din cauza conflictului dintre proprietari (descendenții familiei Hirschl) și autoritățile locale.

1. Johannes Kovacs, 6 mai 1838
2. ARAD. *Monografia orașului de la începuturi până în 1989*, coord. Văran, Ion, Hurezan, Pascu,
3. Popovici, Mihai, Ed. Nigredo, Arad, 1999, p. 283
4. Complexul Muzeal Arad *Repertoriul Arheologic al Mureșului Inferior; I. Județul Arad*, Institutul de Arheologie și Istoria Artei Cluj-Napoca, Muzeul Banatului Timișoara, 1975-1998
5. P.U.Z.C.P. Zona monumente protejate Arad- Vol. 3: Studii de fundamentare asupra ansamblului urban Arad, Proiect Arad S.A., 2013, p. 59
6. P.U.Z.C.P. Zona monumente protejate Arad - Vol. 3: Studii de fundamentare asupra ansamblului urban Arad, Proiect Arad S.A., 2013, p. 66
7. Vali, Bela, *Az aradiszineszettortenete 1774-1889*, Budapesta, 1889, p. 45
8. Marki, Sandor, *Arad Varmegye es Arad Sz. Kr. Varos Monographiaja*, masodik resz, Arad, 1895, p. 326-328
9. Lakatos, Otto, *Arad tortenete*, II kotet, Arad, 1881, p. 128
10. ARAD. *Monografia orașului de la începuturi până în 1989*, coord. Văran, Ion, Hurezan, Pascu, Popovici, Mihai, Ed. Nigredo, Arad, 1999, p. 279
11. Arhivele Statului, Filiala Arad, Fondul Prefecturii 865/1815
12. Arhivele Statului, Filiala Arad, Fondul Primăriei, Registrul/1816, Act 624

MEDALIA „RĂSPALATA MUNCII PENTRU BISERICĂ” CONFERITĂ ÎN 1930 LUI IOAN SUCIU

Laurențiu-Ștefan SZEMKOVICS, Augustin MUREȘAN

Ioan Suciul s-a născut la 14 decembrie 1862, în Șiștarovăț, județul Arad. A urmat liceul la Arad, unde a fost coleg de școală cu Vasile Goldiș. Apoi, a urmat studiile juridice la Facultatea de Drept din Budapesta. A fost membru în Consiliul Dirigent. În 1930, pe când era decan al Baroului avocaților din Cluj, Ioan Suciul a fost decorat, prin decretul regal nr. 622 din 22 februarie 1930 (publicat în „Monitorul Oficial” nr. 52 din 5 martie 1930, p. 1756), cu Medalia „Răspalata Muncii pentru Biserică” clasa I, pentru ajutorul dat bisericilor din comunele Iermata și Șiștarovăț.

Medalia „Răspalata Muncii pentru Biserică” a fost instituită prin decretul regal nr. 2.804 din 14 iulie 1906, modificat, apoi, prin decretul regal nr. 293 din 19 ianuarie 1907 (ambele acte normative aflate, sub formă de copie, la Arhivele Naționale Istorice Centrale, *Ministerul Afacerilor Externe. Cancelaria Ordinilor*, dosar nr. 642). Redăm, mai jos, cele două decrete, precum și reproducerea grafică care provine de la Complexul Muzeal Arad și de la colecționarul Emanuel Erena.

„Decretul Regal nr. 2.804 din 14 iulie 1906, publicat în „Monitorul Oficial” nr. 91 din 22 iulie 1906.

CAROL I,

Prin grația lui Dumnezeu și voința națională,
REGE AL ROMÂNIEI,

La toți de față și viitori, sănătate:

Asupra raportului ministrului nostru secretar de Stat la departamentul cultelor și instrucțiunii publice,

Am decretat și decretăm:

Art. I. – Se instituie o medalie cu deviza *Răspalata Muncii pentru Biserică*, având trei clase, care se va acorda drept încurajare și răsplătire pentru activitatea pastorală și serviciul aduse în diferite moduri pentru buna stare morală și religioasă a poporului.

Art. II. – Medalia se va acorda pământenilor, clerici și mireni, care vor fi adus servicii însemnate pentru buna stare morală, religioasă, economică și socială, prin scrieri religioase, donațiuni importante în scopuri pioase și religioase, prin exemplu, etc.

Medalia se dă pe viață și dreptul de a o purta este personal și nu se poate transmite în nici un caz.

Numărul ei este nelimitat.

Art. III. – Medalia pentru câteși trele clase se compune dintr-o piesă de metal: galbenă pentru cl. I, albă pentru cl. II și în culoarea bronzului pentru cl. III, în formă circulară de 25 mm. în diametru și 2 și jumătate mm. în grosime; pe o parte poartă efigia Majestății Sale regelui, în relief, înconjurată de cuvintele: Carol I, Rege al României, iar pe partea opusă se află în relief o cruce, sub care sunt cuvintele: Răspalata Muncii pentru Biserică.

Panglica va fi lată de 24 mm., având în mijloc o bandă albastră verticală, lată de 8 mm., și de ambele părți câte o bandă roșie-închis, verticale, cu aceeași lățime.

Numai panglica singură nu se poate purta.

Art. IV. – Dreptul de a acorda medalia este al Capului Statului.

Art. V. – Medalia se acordă prin decret regal, în urma raportului ministrului cultelor și instrucțiunii și decretul se va publica în *Monitorul Oficial*.

Raportul ministrului se va întemeia pe un referat de constatare făcut prin anume cercetare de către administratorul Casei Bisericii sau un delegat al ministerului. Cercetarea nu se va face în privința persoanelor care nu vor avea cel puțin 10 ani de activitate pastorală sau literară bisericească.

Un brevet subscris de Capul Statului și contrasemnat de ministrul cultelor și instrucțiunii se va da odată cu medalia.

Art. VI. – Medalia se pierde din aceleași cauze din care se pierde și calitatea de cetățean român. Clericii mai pot pierde dreptul de a purta medalia și în cazul când vor fi pedepsiți pentru vreuna din faptele penale menționate în art. 15 din legea asupra clerului mirean și seminariilor.

Art. VII. – La administrația Casei Bisericii se va ține un registru special pentru înscriere succesivă a aceloră căroră li se acordă medalia. Deosebit de numele celui medaliat, registrul va cuprinde și numărul cu data expedierii brevetului, precum și clasa medaliei acordate.

Art. VIII și cel din urmă. Ministrul nostru secretar de Stat la departamentul cultelor și instrucțiunii publice este însărcinat cu aducerea la îndeplinire a decretului de față.

Dat la Castelul Peleş, la 14 iulie 1906.

Carol I

Ministrul cultelor și instrucțiunii publice,

M. Vlădescu

№ 2.804.

Decretul Regal nr. 293 din 19 ianuarie 1907, publicat în „Monitorul Oficial” nr. 238 din 24 ianuarie / 6 februarie 1907.

CAROL I,

Prin grația lui Dumnezeu și voința națională,

REGE AL ROMÂNIEI,

La toți de față și viitori, sănătate:

Asupra raportului ministrului nostru secretar de Stat la Departamentul Cultelor și Instrucțiunii Publice sub № 23.226/1906,

Am decretat și decretăm:

Art. I. – Articolul III al decretului nostru № 2.804 de la 14 iulie 1906, prin care s-a instituit medalia „Răsplata Muncii pentru Biserică”, se modifică precum urmează: Medalia pentru câte trele clase se compune din o piesă de metal: aurită pentru clasa I-a, argintată pentru clasa II-a și oxidată-deschis pentru clasa III-a.

Medalia are ca fond un diametru de 32 mm., peste care se așează o cruce bizantină de 38 mm., fiecare braț al crucii trecând de marginea medaliei cu 3 mm. Mijlocul medaliei, în circumferință de 15 mm., poartă gravat ochiul lui Dumnezeu în raze și globul pământesc. Pe fond mat, între brațele crucii, este inscripția „*Răsplata Muncii pentru Biserică*”.

Reversul medaliei are crucea ca și în față, între brațele ei cu o ghirlandă de lauri și de stejar, iar în mijloc coroana regală suprapusă inițialelor noastre. Deasupra o coroană mică de lauri, deschisă pe un diametru de 25 mm., având la un capăt o lamă, care servește spre a se petrece prin ea panglica.

Panglica e de mătase moară, în lățime de 30 mm., cu trei subîmpărțituri de 10 mm. fiecare, cele mărginașe roșii-închise și cea din mijloc albastră-închis. Ca lungime, în față, va fi vizibilă pe o înălțime de 50 mm.

Art. II. – Ministrul nostru secretar de Stat la departamentul cultelor și instrucțiunii publice este însărcinat cu aducerea la îndeplinire a dispozițiilor prezentului decret.

Dat în București, la 19 ianuarie 1907.

Carol I

Ministrul cultelor și instrucțiunii publice,

Const. G. Dissescu

№ 293”.

Medalia „*Răsplata Muncii pentru Biserică*”
clasa I, model 1907 (avers și revers).
Sursa: colecționarul Emanuel Erena.

Brevetul prin care se atestă conferirea Medaliei
„*Răsplata Muncii pentru Biserică*” lui Ioan Suciu.
Sursa: Complexul Muzeal Arad.

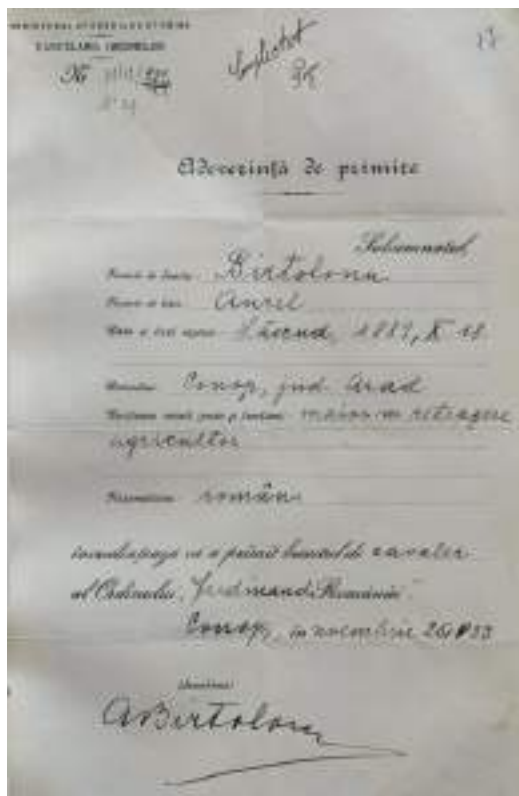
DOCUMENTAR-Aradul în timp

ORDINUL „FERDINAND I” CONFERIT ÎN 1931 UNUI MAIOR DIN CONOP, JUDEȚUL ARAD Laurențiu-Ștefan SZEMKOVICS

Urmare a raportului lui G. G. Mironescu, președintele Consiliului de Miniștri, ministrul Afacerilor Străine, cancelar al Ordinilor, nr. 22.241 din 3 aprilie 1931, regele Carol al II-lea a semnat în București, la 3 aprilie 1931, decretul nr. 1.142 (aflat la Arhivele Naționale Istorice Centrale, *Ministerul Afacerilor Externe. Cancelaria Ordinilor*, dosar nr. 319/1931), prin care acorda lui Birtolanu Aurel, organizatorul Gărzilor Naționale din Târgu Mureș, precum și altora, Ordinul „Ferdinand I” în gradul de Cavaler. Actul normativ de mai sus a fost publicat în „Monitorul Oficial” nr. 90 din 19 aprilie 1931, p. 3802. Conform adeverinței de primire a brevetului de Cavaler al Ordinului „Ferdinand I”, semnată la Conop, în 25 noiembrie 1933, Birtolanu Aurel s-a născut în Lăscud, la 18 octombrie 1889, își avea domiciliul în Conop, județul Arad și era maior în retragere.

Apelând la faleristică, la heraldică și la sigilografie, prezentăm descrierea decorației și reproducerile grafice care provin de la Arhivele Naționale Istorice Centrale din București și de pe site-ul: <https://www.ordersandmedals.ro/>.

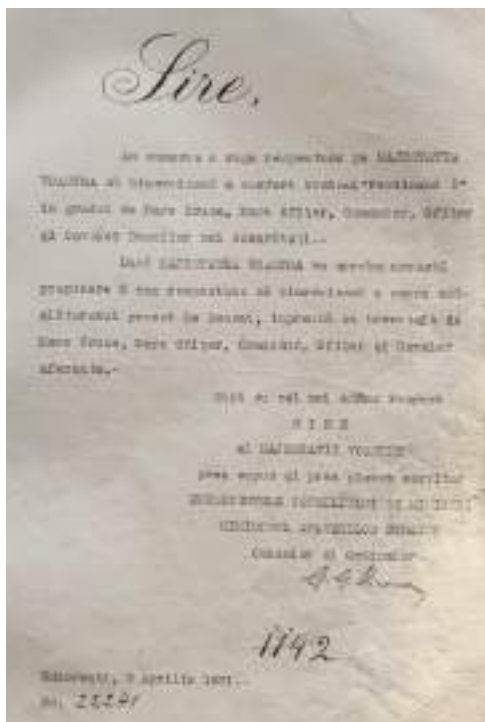
Ordinul „Ferdinand I” a fost instituit la 10 mai 1929, cu scopul de a perpetua

amintirea regelui care a realizat întregirea României. S-a conferit numai „românilor care, prin activitatea lor sau prin faptele lor militare, au contribuit la realizarea Unirii sau pentru cei care în viitor își vor câștiga merite excepționale față de țară” (*Legea pentru instituirea Ordinului Ferdinand I și a Medaliei Ferdinand I* nr. 1.537 din 17 mai 1929, publicată în „Monitorul Oficial” nr. 107 din 18 mai 1929, p. 3766).

La Cavaleri, însemnul ordinului se purta pe piept și se prezintă astfel: crucea smălțuită, verde, cu patru brațe egale, cu capetele despicate în forma a două litere „F” adosate și având deasupra coroana regală, cu smalțul roșu vizibil. Panglica este de culoare albastru-închis, având la mijloc o dungă galbenă, străbătută de un fir roșu. La Cavaleri, marginile crucii și coroana sunt de argint.

Adeverința lui Birtolanu Aurel de primire
a brevetului de
Cavaler al Ordinului „Ferdinand I”,
semnată la Conop, în 25 noiembrie 1933.
Sursa: Arhivele Naționale Istorice Centrale.

Raportul lui G. G. Mironescu, președintele Consiliului de Miniștri, ministrul Afacerilor Străine, cancelar al Ordinului, nr. 22.241 din 3 aprilie 1931.
Sursa: Arhivele Naționale Istorice Centrale.

Decretul regal nr. 1.142 dat în București, la 3 aprilie 1931 (prima pagină).
Sursa: Arhivele Naționale Istorice Centrale.

Ordinul „Ferdinand I” în gradul de Cavalier (avers și revers).
Sursa: <https://www.ordersandmedals.ro/>.

DOCUMENTAR-Aradul în timp

ARADUL DE LA ILUMINISMĂ LA AL II-LEA RĂZBOI MONDIAL

Mihai HANDARIC

Introducere

În lucrarea de față vom observa că în perioada modernă, de la Iluminism până la Al Doilea Război Mondial, Aradul a fost modelat de mai mulți factori, printre care: dominația maghiară, otomană și habsburgică, și diversitatea etnică culturală și religioasă a comunității. Acești factori au solicitat găsirea celor mai bune soluții de conviețuire multietnică și multiconfesională. Deși diversitatea pe multiple planuri pare a fi un obstacol în calea păcii și armoniei, vom observa că în final, tocmai aceste piedici au făcut din Arad un model de conviețuire pentru alte comunități din țară și din lume. Dominațiile străine care la prima vedere sunt condamnabile, au avut un rol pozitiv în educarea comunității, de a aprecia interesul și drepturile aproapelui. Se confirmă încă odată afirmația apostolului Pavel: „Fiecare din voi să se uite nu la foloasele lui, ci și la foloasele altora” (Filipeni 2:4). Vom analiza, din această perspectivă, mai multe aspecte ale evoluției Aradului în perioada modernă. Vom vorbi despre Aradul oraș liber regesc, dezvoltarea economică a Aradului în secolul al XIX-lea, evoluția politică a Aradului între 1848 și 1918, despre cultură și religie în Arad, orașul în perioada interbelică și Aradul în Cel de-Al Doilea Război Mondial.

Aradul oraș liber regesc

În perioada modernă, Aradul a suferit transformări radicale, pornind de la o cetate turcească de dimensiuni restrânse. La începutul secolului al XVIII-lea Aradul avea dimensiuni restrânse, fiind alcătuit din două cartiere: unul german și celălalt sârbesc, în ultimul locuiau și români. Marea parte a locuitorilor era formată din grăniceri și civili, dintre care unii erau meșteșugari iar alții țărani. Orașul s-a extins plecând de la nucleul inițial din secolul al XVIII-lea care cuprindea Zona Centrală, Pârneava, Șega, Gai și Mureșel. Centrul orașului era actualul cartier Drăgășani. Imediat după schimbarea statutului cetatea s-a extins din punct de vedere administrativ. După anul 1763 orașul se reconstruiește după modelul francez de fortificații de tip *Vauban* târziu (Doru Sinaci, *Dictionarul istoric al localităților din județul Arad*, 2019, p. 62-65).

Încă din anul 1725 habsburgii au promis că vor acorda orașului statutul de oraș liber „*civitas*” regesc, datorită curajului de care au dat dovadă locuitorii în luptele împotriva otomanilor și a atașamentului locuitorilor în războaiele habsburgilor împotriva Franței (Andreea Lușor, „Războiul de Șapte ani și ascensiunea Prusiei,” din *Historia*, <https://historia.ro> General). În perioada 1745-46 cetățenii au cerut din nou împărătesei Maria Tereza acordarea statutului de oraș liber promis de habsburgi. Deși încă din secolul XVIII, locuitorii au luptat pentru obținerea acestui statut, abia în anul 1826 Aradul a dobândit acest privilegiu.

Cicio-Pop, Ioan Fluieraș. Pe 13-15 noiembrie a aceluiași an, s-au purtat negocieri cu delegația maghiară condusă de Oszkar Jasyi, și care s-a finalizat cu decizia de separare a Transilvaniei de Ungaria și unirea cu România.

Conducerea centrală a partidului CNR a pregătit adunarea populară din 1 Decembrie 1918, de la Alba Iulia, care a hotărât unirea cu Regatul României. Trupele franceze au venit în Arad pe 16 mai 1919, iar pe 10 iulie 1919 întreaga administrație a fost preluată de guvernul român.

Cultură și religie în Arad

Ținând cont de contextul politic, multicultural, multiethnic și multiconfesional al orașului, locuitorii din Arad au dorit să înființeze o asociație culturală națională română, încă înainte de Revoluția din 1848. Sentimentul național al românilor din Transilvania a crescut după anul 1860, când Banatul și Partiumul au fost anexate la Ungaria (Ioan Bolovan, *Asociația națională arădeană pentru cultura poporului român*, 2023, p. 29-30, 68.). Prima societate pentru cultură a fost înființată în august 1861 la Sibiu, cu numele de *Asociația transilvăneană pentru literatura română și cultura poporului român*, care avea un caracter cultural (Mircea Timbus, „Mărturii documentare despre rolul Asociației Naționale din Arad pentru Cultura Poporului Român în lupta pentru emanciparea națională și spirituală a românilor din Transilvania (sec. XIX),” PDF, p. 165-168).

În anul 1863 se înființează la Arad „Asociațiunea națională pentru cultura poporului român” (ASTRA), care a promovat cultura și educația românească, și a apărut drepturile școlilor românești. Un exemplu este cazul din 1866 când ASTRA a pledat pentru drepturile profesorilor și susținerea învățământului la Preparandia, prima școală pedagogică românească înființată la Arad în 1812.

Vicențiu Babeș propune Astei să sprijine material și moral școlile românești greco-răsăritene, care sunt instituții naționale care susțin dezvoltarea culturii poporului român. Babeș a studiat la Preparandia din Arad, pedagogia și teologia. Ulterior a și fost angajat în această instituție ca și cadru didactic în anul 1846, fiind dispus să lucreze fără a fi remunerat.

Babeș a participat la întrunirea reprezentanților românilor din imperiu care a înaintat împăratului în 1860 un memoriu cu doleanțele lor, în care se cerea separarea ierarhiei bisericești a românilor în domeniul cultural și publicistic. El a avut un rol decisiv în reorganizarea mitropoliei ortodoxe române, înființată în anul 1864 (Delia Badea, Ioan David, *Vicențiu Babeș 200 – Ediție jubiliară*, 2022, p. 10-11, 451-452.). În același an, asociația ASTRA îl felicită pe mitropolitul Andrei Șaguna cu prilejul restaurării Mitropoliei Ortodoxe a Ardealului.

Aradul a fost printre primele orașe unde au apărut cultele neoprotestante. Prima biserică baptistă a fost înființată în București, în anul 1863, urmată de alte biserici locale la Salonta și în 1892 la Curtici. Prima biserică baptistă în Arad a fost înființată în Micalaca în anul 1897. Prima biserică pentecostală a fost înființată la Păuliș în județul Arad pe 10 septembrie 1922.

Diversitatea culturală și religioasă din Arad a modelat această cetate care a devenit un exemplu pentru celelalte orașe ale țării. Relațiile apropiate între etniile și

Diploma care conferea statutul de oraș liber regesc, a fost semnată la 12 aprilie 1834. Ea a fost înmănată autorităților de baronul imperial Orczy Laurențiu, pe data de 21 august 1834, cu prilejul evenimentului „Zilele Aradului” ce s-a desfășurat între 17 și 28 august. La ceremonie au participat autoritățile, gărzile de poliție, reprezentanți ai breslelor de meșteșugari și locuitorii cetăți. Primul primar al orașului liber regesc a fost Heim Domokos (Corneliu Pădurean, „Arad – Oraș Liber Regesc,” în *Dilema Veche* nr. 787 din 21-28 martie 2019).

După acea perioadă, cetatea situată în marea buclă a Mureșului, s-a dezvoltat teritorial, administrativ și economic într-un mod deosebit. La sfârșitul secolului al XIX-lea, Aradul devine unul dintre cele mai importante centre urbane din regatul Ungariei și din Centrul și Estul Europei.

Dezvoltarea economică a Aradului în secolul al XIX-lea

În această vreme Aradul s-a dezvoltat economic într-un ritm accelerat. În secolul XIX exista o fabrică de mașini unelte constituită în 1825, iar în 1836 s-a înființat o fabrică de orgi. În anul 1851 frații Neumann au înființat o fabrică de spirt și drojdie.

În anul 1872 s-a înființat fabrica de mașini *Hendl*. Frații Lengyel au înființat în 1891 Fabrica de mobilă. În anul 1892, Johann Weitzer a înființat fabrica de vagoane, care ulterior s-a dezvoltat, construind automobile și avioane (Horia Truță, *Arad-Gai: scrieri monografice*, vol. 1, 2011 p. 5-6, 66-67.).

În anul 1828 s-a construit iluminatul public cu lămpi pe gaz, iar în 1895 s-a realizat iluminatul electric. În 1878 s-au pus tramvaiele trase de cai, care plecau de la gară în diferite direcții. În anul 1909 s-a creat uzina de textile de către familia Neumann. S-a finalizat prima rețea de apă și canalizare. Începând cu 1880 se pietruiesc drumurile, se construiesc digurile actuale între 1879-1888. Prin anul 1870 existau 686 de negustori. În anul 1888 orașul avea 33556 de locuitori, în 1900 Aradul avea 56.260 locuitori, iar la recensământul din anul 1910 orașul a crescut la 63166 locuitori. La începutul secolului al XX-lea, Aradul avea 25 de fabrici și 7 bănci (Horia Truță, *Arad-Gai: scrieri monografice*, p. 66-67).

Evoluția politică a Aradului între 1848 și 1918

După Revoluția din 1848 se înființează mai multe partide politice. În anul 1881 s-a format Partidul Național Român. Și socialiștii au avut mulți simpatizanți, motiv pentru care congresul a decis înființarea Partidului Social-Democrat al Muncii, de factură marxistă, care s-a organizat la Arad. Deoarece în oraș coexistau mai multe etnii, Clubul Deputaților Naționalităților din parlamentul maghiar, împreună cu Partidul Social-Democrat din Ungaria – secțiunea română și-au mutat reședința în Arad.

Aradul se poate lăuda cu un trecut istoric de invidiat, când vorbim de rolul pe care l-au avut partidele și oamenii politici în momente cruciale ale istoriei României. După Primul Război Mondial, Partidul Național Român și Partidul Social-Democrat din Ungaria au susținut inițiativele românilor pentru drepturi naționale. Pe 30 octombrie 1918, s-a format Consiliul Național Român (CNR), care și-a mutat sediul la Arad. Printre liderii politici principali ai organizației au fost: Vasile Goldiș, Ștefan

confesiunile religioase existente sunt un model de inspirație pentru alte comunități. Cu siguranță că istoria Aradului a avut un rol deosebit în acest sens. Locuitorii cetății au învățat să trăiască în armonie, chiar dacă vorbim despre un trecut frământat, care a solicitat comunitatea să găsească cele mai bune soluții de conviețuire multietnică și multiconfesională.

Aradul în perioada interbelică

În anul 1923 s-a emis o nouă constituție, care anul acesta împlinește 100 de ani de la promulgarea ei (1923-2023), și care a creat contextul potrivit întăririi unității statale a noului stat numit chiar în această constituție ca *România Mare*. La Regatul Vechi format din Țara Românească și Moldova, au fost integrate alte regiuni extinse, ca: Transilvania, Basarabia și Bucovina. A fost creată instituția Prefectului care era numit de Ministerul Afacerilor Interne a țării ca reprezentant al guvernului în teritoriu, și care conducea Consiliul Județean.

În anul 1929, Aradul a devenit municipiu, prin legea administrației locale care a decis ca toate capitalele de județ să fie declarate municipii. Între 1930 și 1940 se dezvoltă cartierele Micălaca Nouă, Gai și Subcetate. Se extinde orașul incluzând Grădiște, Poltura și Bujac.

Se construiesc multe școli. La sfârșitul secolului al XIX-lea, pe bulevardul orașului se construiesc Teatrul, Palatul Primăriei, Banca Națională, Palatul CFR și Palatul Cenad. Se dezvoltă rețeaua de apă și de canalizare.

Industria grea a Aradului era compusă din uzina lui *Weitzer*, care a fuzionat în 1920 cu fabrica de automobile *Marta*. Frații Neumann patronau uzina textilă și moara. Mai exista fabrica de mobilă Lengyel și fabrica de lichior Zwack. În anul 1926 s-a înființat Fabrica de zahăr, în 1930 Fabrica de vopsele Polyrom, iar în anul 1935 Fabrica Tehnică Arad, care confecționa becuri electrice. Între 1931-1934 s-a reconstruit Uzina de apă. Însă criza economică din perioada 1929-1933 a dus la falimentarea întreprinderilor mici. Astfel că industria s-a concentrat în 22 de întreprinderi mari. Prin anul 1937 existau 110 de unități industriale, iar orașul Arad avea 76015 locuitori, dintre care 72% erau români, 8% maghiari, 4% germani și 4% evrei, iar 12% alte naționalități („Municipiul Arad - Aradul interbelic,” din cjarad.ro, https://www.cjarad.ro/files/Studiu_istoric_PDF,p.22-24).

Aradul este printre primele orașe din țară care deține centrală telefonică automată încă din 1937. Transportul urban s-a modernizat punându-se în circulație autobuze pe 16 linii. În Arad funcționau 10 bănci active alături de Sucursala Arădeană a Băncii Naționale.

Aradul în Cel de-Al Doilea Război Mondial

După intrarea Transilvaniei în România Mare, viața politică a Aradului a fost influențată de București. În anul 1926, Partidul Național Român a fuzionat cu Partidul Național Țărănist. În acea vreme, partidele social-democrate aveau o prezență redusă în Arad. Mai exista și Partidul Maghiarilor care avea un electorat constant. La ultimele alegeri libere din 1937, din perioada interbelică, arădenii au optat pentru partidul *Totul pentru Țară*, care era de extremă dreaptă, și pentru *Partidul Liberal*.

În anul 1939 a început Al Doilea Război Mondial, odată cu invadarea Poloniei de către Germania. Cu toate că în prima parte a războiului, România a fost aliată cu Germania, și în ciuda protestelor din țară inclusiv din Arad, pe data de 30 august 1940, țara a pierdut teritoriile importante din Transilvania (Stelean-Ioan Boia „Aradul în anii regimului monarhic autoritar (1938-1940). Economie, societate, viață politică,” din Doru Sinaci, Emil Arbonie, *Administrație românească arădeană*, vol. 4., p.379-393. „Municipiul Arad - Aradul postbelic,” din cjarad.ro, <https://www.cjarad.ro>, PDF, p. 25-26). Cel de-al Doilea Război Mondial a avut efecte negative asupra Aradului (Doru Sinaci, *Dictionarul istoric al localităților din județul Arad*, p. 71-73), datorită restricțiilor impuse, și datorită bombardamentului anglo-american din iulie 1944, care a distrus mai multe clădiri în zona gării.

Lovitura de stat de pe 23 august 1944 adus Aradul în conflict militar între armata română și armatele germană și maghiară. În anul 1944 aviația germană a bombardat clădirea gării. La 22 septembrie 1944, armata maghiară a părăsit Aradul aruncând în aer podurile de peste Mureș, centrala telefonică și gara.

Concluzie

Din analiza făcută am observat că experiența comunității din Arad, poate fi privită ca un caz particular al învățaturii creștine care afirmă dragostea și respectul față de semenii. Când este întrebat cine este aproapele, Hristos răspunde cu Pilda Samariteanului, un personaj de la periferia societății, disprețuit de evrei, care dă o lecție de compasiune elitei spirituale a poporului lui Dumnezeu, ajutându-l pe cel căzut între tâlhari (Luca 10:25-37).

În ciuda diferențelor, membrii comunității din Arad au învățat să îi aprecieze și să îi respecte pe ceilalți. Am observat că în perioada modernă, până la Al Doilea Război Mondial, Aradul a trecut prin transformări radicale. Inițial a fost o cetate turcească de dimensiuni restrânse. După instaurarea dominației habsburgice, în anul 1826 comunitatea a obținut statutul de oraș liber regesc. După schimbarea statutului Aradul s-a dezvoltat administrativ, economic și cultural.

În contextul frământat, multicultural, multiethnic și multiconfesional, în anul 1863, în Arad a fost înființată Asociația culturală națională română ASTRA, care a luptat pentru drepturile românilor la educație, cultură și religie. La sfârșitul secolului al XIX-lea, Aradul devine unul dintre cele mai importante centre urbane din regatul Ungariei și din Centrul și Estul Europei.

Aradul se poate lăuda cu un trecut istoric de invidiat, când vorbim de rolul pe care l-au avut partidele și oamenii politici în momentele cruciale ale istoriei țării: realizarea României Mari și introducerea administrației române în oraș.

Diversitatea culturală și religioasă din Arad a modelat relațiile între etniile și confesiunile religioase existente, orașul devenind un model de inspirație pentru alte comunități. Dominațiile maghiară, otomană și habsburgică au solicitat comunitatea să găsească cele mai bune soluții de conviețuire multiethnică și multiconfesională.

DOCUMENTAR-Aradul în timp

Amintiri din Epoca de Aur

ATENTAT ASUPRA TOVARĂȘILOR!

Ioan TULEU

Spre sfârșitul anilor 80 ai secolului trecut situația generală a societății românești se agravase considerabil. Nemulțumirile se accentuaseră și se manifestau în felurite chipuri, inclusiv prin cel al emigrației ilegale spre vest, prin Ungaria și Iugoslavia. Aradul, județ de graniță, înregistra un adevărat exod și aproape nu era zi în care să nu afli că cutare și cutare au trecut granița. Din acest motiv la Centru s-a tras un semnal de alarmă și s-a considerat că una din principalele lipsuri era insuficienta propagandă politico-ideologică desfășurată în mijlocul oamenilor muncii și că, prin urmare, aceasta trebuie întărită cu oameni capabili și devotați politicii partidului. Pentru aceasta la Arad a fost trimis, în calitate de secretar cu propaganda pe județ tovarășul Floareș. Venea de la Iași, de acolo de unde nimeni nu încerca să treacă granița spre est și se considera probabil că este și meritul lui. Era un tip inteligent, stăpâna bine filosofia materialist-dialectică și istorică și mai ales cunoștea în amănunt ideile și gândirea tovarășului secretar general al Partidului Comunist, președintele Republicii Socialiste România, transmise prin cuvântările sale la congrese, plenare, adunări populare.

Popularizarea ideilor tovarășului a fost punctul lui de plecare în întărirea muncii de propagandă politică, care trebuia făcută de organele de partid și de stat prin toate mijloacele aflate la dispoziție. Numai că, pentru propagandă nu erau disponibile prea multe mijloace moderne, așa că s-a apelat la cele mai simple cu putință, una fiind propaganda audio-vizuală, dincolo de mobilizarea activiștilor de la partid și de la cultură.

Prima întâlnire personală cu tovarășul Floareș s-a întâmplat să o am în cursul verii într-o zi când am fost un fel de ofițer de serviciu la Casa de Cultură a Municipiului. Atunci a venit, așa intempestiv, în vizită la instituția care își avea sediul pe str. Lucian Blaga nr 2-4, în clădirea care aparținea Bisericii Catolice din apropiere, căreia îi și plăteam chirie. Și apropo, pe frontispiciul sălii de spectacole era fixată o cruce din piatră, lucru ce a apărut cândva și în revista *Urzica*! Tovarășul Floareș a fost total nemulțumit de cum arăta sediul Casei de Cultură, nu era nimic modern, totul era vetust, amintind de o epocă burghezo-moșierească pe care trebuia să o combatem. Și nu a văzut actualizată propaganda vizuală. La intrare pe peretele coridorului care ducea la etaj era o gazetă de perete unde era afișată o pagină din *Scânteia* cu o cuvântare ce data de aproximativ un an în urmă. Asta la înfuriat și mi-a atras atenție că așa ceva nu este permis și că vor trebui luate măsuri. Dar, tovarășe secretar i-am răspuns, cu o îndrăzneală de care nu știu de cum am fost capabil, cine credeți că se oprește în acest hol îngust să citească articole afișate pe pereți? S-a uitat lung la mine și, curios, nu a ripostat. Și-o fi dat seama de justetea răspunsului oferit de mine? Nu știu. Oricum era prea inteligent pentru nu a ști că asemenea mijloace propagandistice erau total ineficiente! Și apoi unde mai pui că tovarășul secretar fuma doar țigări capitaliste Kent.

La sediul Universității cultural-științifice, unde lucram de fapt, lipsea deasemenea propaganda vizuală. Pe pereți erau fixate tablourile unor pictori arădeni, mobilierul era și el vechi, cu fotolii mult încercate, o măsuță rotundă pentru cafea, birouri din lemn masiv cu scaune de pe vremea baronului Neumann. Pe rafturile bibliotecii nu erau afișate cărțile tovarășului și nici nu aveam un catalog cu acestea. Dar, atmosfera era degajată, reconfortantă, liniștită, îndemna la adăstare, la conversații intime. Așa că tovarășul Floareș a hotărât să intervină personal și să remedieze lipsa noastră de implicare în propaganda vizuală. A hotărât că sediul Universității trebuie transformat într-un cabinet politico-ideologic. Cu realizarea proiectului a fost însărcinat Victor Cațavei, muzeograf la Muzeul Județea, la origine proiectant la Uzinele de Vagoane. Pentru aceasta Cațavei a fixat în dibluri pe pereți plăci mari de PAL, vopsite în alb, pe care cu litere aurite au fost transpuse fragmente din diferite cuvântări. Mobilierul a fost schimbat și în biroul principal a apărut o masă mare ovală, în jurul căreia au fost așezate scaune de ședință. Noroc că birourile cu fotoliile lor au rămas. Atmosfera a devenit astfel una oficială, de ședință, în care nu prea îți venea să poposești. Și, mai mult decât atât, pe casa scârilor, una largă, elegantă a fost montat de jos până sus la intrarea în birouri un fotomontaj care prezenta personalitățile istoriei românești din antichitate până la „Epoca Ceaușecu”, cu portrete ale regilor daci, ale marilor voievozi, ale conducătorilor răscoalelor, ale revoluționarilor pașoptiști, ale lui Al. I. Cuza, iar sus de tot tronau două fotografii ale tovarășului și tovarășei din tinerețea lor revoluționară.

Și era tare mândru era tovarășul Floareș de realizarea lui încât a și popularizat-o la București, așa că într-o bună zi se prezintă la sediul Universității o jurnalistă de la „Munca de partid”, revista Comitetului Central”, care dorea să vadă cu ochii ei celebrul cabinet politico-ideologic. Eram singur în sediu și am făcut pe ghidul, deși nu era mare lucru de văzut și explicat. Jurnalista și-a dat seama de realitatea prezentată și a spus suficient de tare ca să o aud: O prostie! Așa că după vre-o cinci minute am condus-o pe respectiva bucureșteană pe scări în jos la ieșirea din clădire, dar, surpriză, ne iese în cale tovarășul Floareș. Care o întoarce pe jurnalistă să-i facă el prezentarea cabinetului și a făcut-o cu entuziasm încât am rămas surprins deoarece știam cât îl criticase pe săracul Victor Cațavei, că aici nu-i bine, că dincolo trebuia făcut altfel etc.

Dar, până aici toate bune și frumoase, numai că, după puțin timp fotografiile tovarășilor dispăreau noaptea iar uneori le găseam rupte pe jos. Așa că am comandat altele la Muzeu. Asta se întâmpla zilnic numai că după un timp directorul muzeului, Pascu Hurezean, mi-a transmis că el nu îmi mai trimite nici o fotografie: „Nu aveți decât să le păziți zi și noapte!” Așa că i-am cerut pentru ultima dată să ne ajute că ne descurcăm în continuare. Și ne-am descurcat. Seara, când se încheia programul, luam fotografiile celor doi de pe panou și dimineața le puneam la loc. Într-o zi însă, când uitasm să mai lipim acolo deasupra voievozilor celor mari portretele iubiților conducători a venit în vizită la noi tovarășul Corneliu Crișan, activist la secția cultură a municipiului de partid. El a observat lipsa fotografiilor, considerând faptul o adevărată blasfemie și ne-a cerut socoteală. Atunci i-am spus ce se întâmplă de fapt. El a reacționat repede, a luat telefonul a sunat la securitate, curios că avea numărul în memorie, și a cerut intervenția organului. A doua zi, înainte de prânz s-a prezentat la Universitate un ofițer de securitate și știu precis când a fost asta pentru că

subsemnatul eram la municipiu unde se pregătea mitingul oamenilor muncii, care trebuia să salute cu entuziasm plata integrală a datoriilor către FMI și Banca Mondială. Când am ajuns la birou, colegii au fost cercetați deja, cerându-li-se să pună degetul pe o ustensilă care să determine dacă au imprimat pe ele un praf fluorescent. Am executat și eu operațiunea și am fost găsit în regulă, precum ceilalți. Ce se întâmplase de fapt? Cei de la securitate au dat cu un praf anume pe fotografiile cu pricina, care dimineața au fost găsite din nou rupte. Investigația a continuat și în restul clădirii și până la urmă a fost găsită vinovată femeia de serviciu, care făcea curățenie pe scări și care stătea într-o cămăruță a blocului Newman care avea această destinație. Și, culmea, femeia era ungueroaică, venită din Iratoș cred, și care în conștință a fost retrimisă în sat. Atentatul asupra celor doi a încetat!

CRONICAR - EVENIMENT

Asociația Foto Club Arad și Complexul Muzeal Arad au organizat vernisajul Bienalei Internaționale de Fotografie "Natura" Ediția a X-a, recent, la Sala Clio din Arad. Ediția din acest an este continuarea unor mai vechi saloane bienale cu tema natura care au fost organizate de clubul nostru.

Invitațiile au fost trimise unor prieteni care admiră și fotografiază natura. Am primit mai multe imagini deosebite dintre care au fost selectate 60 de imagini de la 25 de autori care pot fi admirate la Sala Clio a Complexului Muzeal Arad până pe data de 10 septembrie. Temele din natură sunt diverse: peisaje, fotografii subacvatice, flori, păsări, insecte, macro, animale, eseuri.

Autorii sunt: Barabas Ferenc, Besesek Mihai, Blidar Violeta, Boldog Zsuzsanna, Bontovics Ilona, Boran Mircea E.AAFR, Buță Marius, Cresta Gigi, Creștin Călin, Filip Ovidiu, Gureanu Dorel, Herlo Gabi, Jármi József, Katona Peter, Kenez Eva, Keszyüs András, Keszyüs Máté, Lazăr Romeo, Martos Katalin, Mazán Erzsébet, Rogoveanu Carmen, Saletros Maria, Selejan Fabian, Valea Dana, Virag Mihaly.

Colaboratorii și partenerii noștri cărora le mulțumesc și îi felicit sunt: Atelierul Foto Marvany din Bekescsaba, Asociația Condor Club Arad, Asociația Speologică Speowest Arad, Parcul Natural Lunca Mureșului și Societatea de Geografie Arad!

Cu ocazia deschiderii salonului au fost proiectate și alte fotografii primite, dar și o selecție din imaginile edițiilor precedente. Afișul a fost realizat de Monica Szentes, iar autoarea imaginii este Carmen Rogoveanu.

Mircea BORAN

DULCEA AMĂRĂCIUNE A POETULUI CONCURAT DE "POET"

Anton ILICA

Care poet? Oricine versifică își spune "poet", dispunând de adulatori încântați la elucbrațiile "maestrului". Îngăduința feisbuchistă de postare aproape liberă, fără nici un fel de arbitraj privind valoarea și calitatea scrisului a lărgit contingentul celor care scriu "poezie". Eh, vorba cântecului "că nu e om să nu fi scris o poezie", știind că "românul e născut poet". Atunci ce vrei, dom'le, vrei să spui că "excesul de poezie dăunează sănătății", că ai nevoie de recomandări de tipul "excesului de sare, zahăr și grăsimi dăunează sănătății"! Lasă-i în pace, să versifice, să iasă din cotidianul unei vieți banale și să scrie, în loc de a huzuri plimbându-se din site în site după videoclipuri deocheate. Chestiunea vremii e că în câmpul literaturii lirice au apărut mai multe buruieni decât flori, iar "preinșii poeți" năpădesc, riscând răspândirea imposturii.

Criticul literar Nicolae Manolescu publica recent un eseu despre *Poezie și "poezie"*, ironizând prin ghilimele raportul dintre poezia bună și poezia proastă, dintre un volum bun și unul prost, dintre dacă "merită să-l numim pe un autor poet sau dacă e cazul să punem cuvântul între ghilimele. Punerea ghilimelelor înseamnă sens ironic, sens inversat. Își explică opțiunea, recurgând la sprijinul lingvistului român Coșeriu: "poetic este gestul verbal care actualizează concomitent multiplele latențe ale limbii, infinitele conotații ale cuvântului".

Poezia adevărată frecventează inefabilul limbajului și rezistă prin "conotații", adică prin metafore subtile, comparații elevate, epitete seducătoare, idei generoase, alegorii înălțătoare. Imitațiile "poetilor" sunt derivate, surogate, înșirui de cuvinte "ce din coadă au să sune". Astăzi, oricine poate publica una, zece, douăzeci de plachete de versuri, chiar cu girul unui "critic literar" convențional. Și amical. "Poeziile" (între ghilimele) bat ca florile, eminescianiza Poetul, "la poarta vieții, dar se scutur multe, moarte". Acești înotători în ape tulburi, insuficient pricepuți, râvnesc la gloria poeziei sunt "scrietori", "scributori" sau mai simplu "poeți", cu multă generozitate "versificatori". Vremea selectează, prin cernere, valorile, iar cărțile de versuri ratate dospesc sub praful de pe rafturile dosite ale bibliotecilor.

Autoevaluarea este cheia prevenirii infectării spațiului literar cu texte. Cel care se apucă să se joace cu sensurile cuvintelor are orgoliul său nemăsurat. Cultura foarte subțiată și lecturile superficiale, care seamănă a ceea ce se numesc "analfabeții funcționali" (pentru că lirica e de neînțeles fără o frecventare sistematică și analitică, meditativă), nu alimentează harul și nu stimulează revelațiile sufletești. Există chiar o opacitate față de lirismul contemporan, care adeseori supraviețuiește prin nudități sexuale ori expediente copiate/ aleatorismul limbajului, cât mai contorsionat și mai abscons. Sunt "poeți" fără cititori, de care Elitys spunea că nu îi este milă de "poeții" rămași fără cititori, ci de cititorii rămași fără poeți. Remarcați din nou diferențierea cuvântului prin utilizarea semnificației ghilimelelor. Poetul Leo Butnaru se autoironiza, iritat de lirismul facil al "poetilor": "Pentru sănătatea dumneavoastră/ evitați excesul de sare/ zahăr și grăsimi/ consumați zilnic minium 2 litri de apă/ și citiți cel puțin două poeme.// În genere/ este bine să știți că/ excesul de poezie/ nu dăunează sănătății dumneavoastră/ ci din contră.//

Da, e o ironie provocată, în sensul în care unii se încumetă să numească ”poezie” orice rupere în rânduri a scrisului. Standardele vechi (declamatorii, festive, școlărești, patriotarde) - rimă, ritm, strofe – nu (mai) pot fi ”omologate” de seriozitate. Rubricile de ”patologie poetică” ale unor reviste literare nici nu se mai sinchisesc să menționeze nume și titluri ale unor ”maestri ai poeziei”, care scriu fără a citi decât pe sine ori în cercul îngust al naivităților lirice.

Amărăciune, ca să revenim la titlu, cea dulce a poezilor consacrați de valoare crește concurența dintre *opacitatea semantică* a unor aventuroși consumatori de limbaj și fascinantă experiență a Poeziei înălțătoare de la Khayyan, Saadi, Homer și Petrarca, la Dante, Goethe, Shakespeare, Esenin, Eminescu, Poe, Neruda, Baudelaire, Tagore, Elytis, Keats, Kavakis, Pessoa, Tranströmer, Tullet, Nichita. Cei care poezesc au motivația de a-i citi măcar pe cei 20 menționați.

Fiii satului Bodrogu Vechi 15 august

**ÎNTÂLNIREA
FIILOR SATULUI
BODROGU-VECHI**

Marti, 15 August 2023, de SFÂNTA MARIA,
sărbătoarea de suflet a bodroganilor, ediția a VII-a

Programul zilei:

14:00 - Parastasul de pomenire a eroilor
căzuți în cele două războaie mondiale

14:30 - Deschiderea oficială a evenimentului

15:00 - Parada costumelor populare
Spectacol folcloric cu participarea formațiilor:

Formația de jocuri populare a Căminului Cultural Băutar de Caransebeș
Formația de jocuri Junii Gugulani de pe lângă Muzeul Județean de
Etnografie și al Regimentului de Granită Caransebeș
Elevi ai Liceului Tehnologic Nicolae Stoica de Hateg din Mehadia

Soliștii vocale și instrumentați:

Florica Nicoli, Petra Panduru, Alana și Rada Ianis, Maria Anesia Busnac
Ansamblul Folcloric Pastrători Tradiției din Pecica

Expozanți: Băutu Aarel din Timișoara, Băltășanu Despina din Hercelean, Băvintrele din Uzăin, Valea Timocului și Cenușul Lucian Evanșii Pecica

Eveniment organizat de Primăria Orașului și Consiliului Local Pecica

CREAȚII ȘI CREATORI

SIMPOZION OMAGIAL ȘI REUNIUNE DE SUFLET „IN MEMORIAM” EMIL CAZAN

Florica R. CÂNDEA

Context:

În ziua când Eminescu își plângea singur Nemurirea printre galaxii stelare, la Voiteg/Voiteni de Timiș, se organiza, în memoria profesorului dr. universitar Emil Cazan, un Simpozion al elitelor și nu numai. Născut la 4 aprilie 1949, Emil Cazan a trecut la cele veșnice la 10 aprilie 2023, după o nedreaptă suferință.

Absolvent al Facultății de Științe Economice din Timișoara, a urmat, apoi, pașii unei cariere de succes, fiind decan, dar și prorector al UVT, instituție de învățământ superior timișoreană.

A fost conducător de doctorat și licență vreme de mulți ani.

A scris cărți și manuale de specialitate, dar a îndeplinit și alte misiuni în formarea viitorilor specialiști în economie.

În paralel cu această fructuoasă activitate didactică, a desfășurat o sublimă activitate culturală în satul bunicilor soției sale, Marcela Carmen Cazan, la Voiteg. (a organizat Concursul de bătut toaca a lemnului mut, a organizat vernisaje și lansări de carte, concerte ori tabere de pictură). Astfel, casa este străjuită de Monumentul de lemn al deportaților, iar în incinta curții, a zidit o Biserică de suflet.

Din anul 2017 a pus bazele unei asociații, „Asocult” (unde există un Muzeu etnografic și o Galerie de Artă) și unde s-au perindat, în ani, numeroase Întâmplări culturale.

Tot împreună cu distinsa sa soție, au conceput evenimente de suflet și de promovare a valorilor inestimabile de pe acest pământ românesc bănățean susținând debuturi ori valențe consacrate. Pe lângă aceste evenimente în toate timpurile sale, Emil Cazan a lăsat muza să îi dea târcoale și a scris Albume/cărți de poezie însoțite de picturi ale unor pictori timișoreni (dar a scris și Studii care pun în față gândiri asupra unor fenomene actuale).

Credem că a sta și pe scări e ca și cum ai sta în picioare ca un însemn al unui Moment de reculegere sau de închinare!

Simpozion:

Cetatea culturală de la Voiteg a plâns la propriu și la figurat în 15 iunie într-un

interval orar de peste trei ore jumătate și în prezența a peste o sută de participanți.

E cu adevărat sublim, să îl întâlnești pe Emil Cazan, dincolo de Patria Sa pământeană, și să îl cauți într-o Stea, pe fir de slide evocativ.

Familia, distinsa sa soție, cele două fiice, dar și nepoții și cei mai aleși prieteni și iubitori de frumos i-au fost aproape dar cu fețele cernite.

Simpozionul a debutat cu un *Elogiu* prin persoana soției sale, Carmen, care l-a definit „Cel mai iubit dintre pământeni” (soț, tată, bunic, prieten) sau „Omul de lângă noi”.

Dincolo de sobrul, dar destinsul eveniment „In memoriam”, i-a fost adresată o scrisoare retoric-imaginară: „Dragă Emil, am conviețuit cincizeci de ani împreună, tăcerea unui Requiem de azi nu e Apusul, e revenirea printre noi, nu am să te prezint cu tot ceea ce ai făcut, ci doar ca Om”, a spus soția. Apoi, a dat citire unui poem din volumul „Scriituri albe/Picturi colorate”, cu un conotativ înțeles dar și mesaj.

Personalitatea remarcabilului universitar a fost conturată de viceprimarul Timișoarei (Cosmin Tabară) și de doamna Luciana Ianculescu (om de cultură).

Simpozionul dedicat memoriei celui plecat a fost moderat de domnul ing. Gabriel Marinescu.

Selecta adunare a fost formată din oficialități (primarul satului, domnul Niculae Pop), universitari, prieteni din lumea academică, iubitori de frumos, alți invitați din Arad, Timiș, Caraș.

La pupitru au luat loc, pe rând, ministrul și filosoful Andrei Marga (care a conferențiat despre Reabilitarea statului național) și juristul și omul de stat, Adrian Severin (care a conferențiat despre Noua ordine internațională sub imperiul Asia).

Simpozionul a fost o discuție elevată, între cele două elite ale învățământului și politicii românești de mare impact.

Concluzii:

Dincolo de starea unei seri, aceea a rememorării unei personalități timișorene care a slujit cu dedicație, întâlnirea de dincolo de viață cu Emil Cazan a reușit să ne ofere clipe de o reală emoție. Emulația evocativ culturală a lăsat pentru o clipă meditativul să scoboare peste fețele dornice de întâlnire cu Omul Emil Cazan. Și cum rădăcinile l-au atras înspre o veritabilă verticală, și cum muzeul viu va vorbi neîncetat, suntem convinși că amintirea lui Emil Cazan va arde ca o candela înspre o caldă amintire pentru toți cei care i-am vegheat memoria, scaldând evenimentul cu nostalgii și dureri ascunse. Desigur, se cuvin sincere prețuiri organizatorilor, invitaților și familiei, așa încât somnul cel veșnic al truditului Emil Cazan să fie lin!

Atmosfera de cinstire a memoriei unui mare erudit, au făcut-o aleșii conferențieri, cu aplomb și deosebită acuratețe!

CREAȚII ȘI CREATORI

CU EA ȘI ÎNAFARA EI

Iuliana PINTEA

„Deschide cartea, ca să înveți ce au gândit alții, închide cartea, ca să gândești tu însuși!” (proverb latin)

Am deschis cartea „IN/OUT cu mine și în afara mea OUT/IN” și am aflat cum a gândit ea, autoarea Florica R. Câdea; am redeschis-o ca să-i pătrund și mai mult trăirile... Am închis-o și constat marele adevăr consemnat de R. Tagore (1861-1941):

„Lecția cea mai însemnată pe care omul o poate învăța de la viață nu este că durerea nu există pe lume, dar că depinde de noi s-o folosim și s-o putem transforma în iubire”. Și cine poate dovedi acest adevăr, dacă nu MAMA care ne poartă treaptă cu treaptă printr-o viață, ca să înțelegem rostul femeii pe pământ, lupta ei spre a-și vedea peste timp fiul „ce-nalță biserici”, iar acestea, pe altarul lor, așază în sfințenie potire cu nestemate ivite „din lacrimile căzute din palme de zloți”.

Cele șase poeme „când mamă eram...”, căci la ele mă voi referi, reiau ideea de bază: MAMA grijulie, care prin ipostazele imperfectului „a fi” își urmărește FIUL de când topea „acadele pe suseta/ plapumei/ și-i săpunea mânuțele cu odion de viață” până își vede „puiul zburat” cu tot ce a acumulat. Reluat, imperfectul „eram” este completat cu un alt imperfect în construcție diferită: „topeam acadele” și „mă topeam”. Acestea sugerează puterea de sacrificiu pentru ființa plapândă, alături de care se străduia „a ști pe de rost/ alfabetul durerilor de culori/ crochiuri/ de catrene”.

Apoi, prin viitorul standard și viitorul anterior, „când mamă voi fi”/ „când tot mai mamă voi/fi/fost” sunt transmise poruncile: „să lași tăcerile noastre/ prelungi/ la mal de lunci” și „acolo, în strânsa pung-a sufletului... / să pui în zâmbet o cană cu vin... / să tot mai vin, să vin/ să vin...”.

Doar de ei știute - gândurile - „tăcerile prelungi” - nu pot fi lăsate decât la „mal de lunci”. Metaforă fără seamăn! Aceasta îmi intuiește imaginea unui început al nesfârșitei întinderi, unde doar zâmbetul, fericirea să pună „cana cu vin”. Prin reluarea conjunctivului „să vin”, acțiunea rămâne posibilă, realizabilă perpetuu. Sugestivă este imaginea mamei într-un cadru de „îngarofită primăvară” cu cele specifice: „berze”, „smoc de iarbă”, elemente ornante pentru „casa mea/ ce nu o aveam”. Stingheritoare realitate! Surprinzătoare este imaginea din secvența „când și mai mamă eram... / în poala mea zăceau crini de lacrimi căzute din palme de zloți”, iar tulburătorul element de natură „un viscol”, vine să accentueze durerea despărțirii de **micul** ce pleca să fie „**om mare**”.

În acest context apare și o altă mamă, „mama liviuța”, „o ființă pe post de stâlp de luceafăr”. Stâlpul - nevoia de sprijin, nu e orice fel de stâlp, e cel de luceafăr și acel luceafăr e doar de lumină, e far călăuzitor. Și mama își conturează portretul, un chip desprins din măreția universului: „aveam ochii cerului”. Ea e o ramură din arborele

genealogic, pregătită „să se înalțe ca o zeitate la stele”. Pasiunea ei, scrisul „în alb/negru/ pe fundalul/ albastru/ de rouă!” o reprezintă prin cele două culori, ele însele trădând trăirile plasate în mărețul fundal senin și pur.

Apoi, etapa „când tot mai mamă vei fi fost” este aceea a ascunzișului: „pe o scară de culori/ crochiuri ori desene/ pe care le dădeam la preț de (ne)zăcământ pentru alții/ să te pot îmbrățișa pe/ un zid de perete/ acasă”. Și iar viitorul, „când voi (mai) fi mamă de pruncul din tine”, aduce porunca: „să iei fiule, la tine două mere/... și o cană de vin, / să stai puțin.../ toarnă apă.../ și nu vin... să mai vin/ să vin/ să mai tot vin...”. Vinul? (Acesta e...) Apa? (Aceasta e...) Interpretări, interpretări..., fiindcă acestea sunt urmate de imperativul „deschide ușa”, iar apoi posibila îmbrățișare: ”să te pot îmbrățișa la mal de ape”.

„Mal de ape” - staționare..., trecere...?! Eterna mamă: ”Voi fi mama ta/ când mamă am fost...”. Povestea merge mai departe, „când (mai) mamă eram...”, același drum..., dar „cu cai în galop”, cu cititul întârzierilor trenurilor, știind „pe de rost/ gama/ pierduților pași”. Acum porunca strecoară note de suspin și licăriri de apus: „când mamă voi mai fi fost... / adună-mă în pumni/ ca pe săruturi de suspine”; „să vii/să vin.../să vin la tine”; „că mamă de voi fi/ pe la apusuri/ voi fi și răsărit/ și /nesupusuri...”.

Legea firii surprinsă e în „apusuri” și ”răsărit”. Răzbate povestea, fiindcă „în încremenirea timpului pas”, mama, „tot mai mamă” are puterea să aleagă „apa nesenină de spălat a ochilor plânși în palme de batiste și odion sacru”.

Finalul pare a fi un bilanț al călătoriei alături MAMĂ-FIU. Este un bilanț străbătut de boarea amintirilor cu „iertări de golgote” și „duh de împăcare”, dar și cu porunca de a nu fi alungată mama „de când te ținea de mână”.

„Să aștepți... cu semnul crucii/ la poarta plecărilor”

Și timpul s-a scurs, doar pleoapele „de amurg” au făcut socoata trecerii, iar când va veni acel „voi fi fost”, dragostea va fi toată concentrată în jocul „de-a mama”.

Cu frânte clinchete de inimă și luciri din soarele de mai, răzbate o poveste adevărată, povestea MAMEI, cea dintâi chemare a iubirii-n lume. E mama care a avut greul în față, dar a știut să lupte pentru ca fiul să aibă „Viața aceea cu soarele”.

Cu ea am trăit o minunată poveste și în afara ei am descoperit marele adevăr
- **durerea** poate fi transformată în **iubire**.

Mă urmărește însă și chemarea fiului Iona, care aflat în situația limită, cui să se adreseze dacă nu mamei?!

El cu sfială îi spune: „Mamă aș scrie.../ Mai naște-mă o dată... / Prima viață nu mi-a prea ieșit... Dar poate a doua...”

„Ne scapă mereu câte ceva în viață, de aceea trebuie să ne mai naștem, mereu”.

Și mama și fiul, și fiul și mama, de mână cu timpul, găsesc mereu câte ceva de adăugat. De reflectat la cele spuse de Iona: „Eu cred că există o clipă când toți oamenii gândesc la mama lor... . Fiica la mamă, mama la mamă, bunica la mamă, până se ajunge la o singură mamă, una imensă și bună” (M.Sorescu - *Iona*).

Cine să fie dacă nu MUMA-PĂMÂNT? Asemenea grăiesc și versurile: „când și mamă voi fi... / țărâna e fragedă, / bulgărele ei sloi de soare liturgic”.

(Florica R. Câdea)

SCRISOARE DESCHISĂ DOMNULUI STELIAN DEACONU

Valeriu ILICA

Afirmam la lansarea cărții dumneavoastră că sunt admiratorul cărților nescrise. O afirmație ciudată, chiar lipsită de logică - ar fi zis audiența. Teribilistă, poate - ar fi considerat-o alții - cei mai cu înțelegere și cu puțină indulgență. Or fi zis, dar nu este deloc așa! Nu, pentru că ascultând cu atenție excursul introductiv al doamnei profesoare Cândea și al universitarului Pădureanu, mi-am dat repede seama că, de această dată, aveam în față un „condei autentic”. Unul care poate și promite. Hopa! - mi-am zis în sine-mi, visând cu ochii deschiși: Stelică e un loz câștigător. E de-al nostru. Ce-ar fi să pariez pe pixul lui? Așadar, am riscat cu sus numita afirmație - trebuie să recunosc - dar am mers pe mâna domnilor profesori, știind că citind-o dumnealor, ea, cartea dumneavoastră, fusese pe mâini bune. Acum, după ce am citit-o - nota bene - așa cum se citește o carte care-ți place, cu creionul roșu în mână și cu bloc notesul alături, colea, iată-mă, revin, îmi reînnoiesc aceeași afirmație și, colac peste pupăză, încerc să o explic.

La o primă privire, cartea dumneavoastră este o odă adusă meseriei de taximetrist. Privită cu atenție, îndelung și mai îndeaproape, e un omagiu adus oricărei meserii, cu condiția să fie făcută din convingere, cu competență și corectitudine. Cu plăcere, pricepere și pasiune. Nu încerc și nici n-aș reuși o încadrare a cărții într-o anume specie literară - una cunoscută, recunoscută și omologată. Totuși, în paranteză și-n treacăt fie spus, la vremea lui, Marele Arghezi le-a botezat „bilete”. Oricum le-am zice, în ansamblul ei, cartea este un jurnal de bord. E un amestec inspirat și tonic între reportaj și fantezie. Între intuiție, imaginație și ficțiune. Toate, de bună calitate. Iar când afirm acest lucru, am în vedere două „piese” de rezistență ale cărții: antirăzboinica *Să mai încui ușa?* și tulburătoarea *Scrisoare din partea unui ne-născut*. În prima, reușiți una dintre cele mai plastice și mai sugestive, mai emoționante și mai profunde definiții ce pot fi date războiului - un flagel absolut abominabil. Un Rău care distruge vieți și macină destine. Da, el, războiul, e forța distructivă și degradantă supremă, ridicată la puterea absurdului absolut. E blestemul zeilor întunericii, rostit pedepsitor, parcă anume să abolească rațiunea și să rinocerizeze omul. Să legitimizeze lipsa argumentelor. Să promoveze „fiara” din semeni sau din frați. Să exacerbeze orgoliul, păcatul și trufia. Să justifice, dar și să pedepsească ambițiile și atrocitățile, abuzurile și aberațiile.

Rămânând în context, din punct de vedere stilistic și compozițional evaluând-o, trebuie să remarc finețea observației, prospețimea metaforelor și ineditul conexiunilor. Adevărat câmp de lavandă, cu gust vanilat! Din majoritatea „tabletelor”! - țin să subliniez. Dar, cu prioritate și cu prisosință, din „clîpul” *De la balcon* - un „film” pe care atât de multă lume îl vede și, totuși, atât de puțină îl gustă și îl savurează. Dumneavoastră, însă, o faceți. Și nu oricum. Cu sensibilitate și cu ochi de avizat. Într-un limbaj select și elevat. Deopotrivă, elegant și adecvat. E și normal. Literatura este un templu al armoniei, al echilibrului și pudorii. Receptată astfel, cartea este „rodul” unui efort de a transpune în pagină idei și idealuri. Opinii, păreri și sentimente. Frustrări și reușite. Mici bucurii și mari aspirații. Dintre cele mai diverse. Până la contradictorii. Taman așa, pe cât de diversă și de contradictorie este clientela unui taximetrist. După cum cu modestie și cu discreție șoptită o spuneți printre rânduri - sau numai lăsați să se înțeleagă - v-ați propus să fiți taximetristul

model. Sunteți! Asta, de vreme ce pentru fiecare dintre clienții dumneavoastră aveți la îndemână un zâmbet, o vorbă bună sau o mână întinsă. Pe toți îi ascultați, îi ajutați și – lucru foarte greu – vă străduiți să-i înțelegeți. Și asta nu e tot. Îi ascultați – repet – dar, mai ales, îi studiați. Discret și delicat. Cu calm, și cumpăt, și curtoazie. Urmează consemnarea. Scurtă, clară și concisă, dar făcută cu o peniță sigură și cu acribie de pisar. Comentariul?! Nelipsitul comentariu vine de la sine. Cât despre concluzie, se trage – cum altfel? – printr-o întrebare. Simplă, dar pusă cu tâlc și cu tact. După părerea mea, după modesta mea părere, țin să subliniez, transpare din cartea dumneavoastră un optimism robust și veritabil. Sănătos și trainic. Ca bronzul de munte. Într-o lume bolnavă și tot mai belicoasă, optimismul este un merit al cărții. Este o bilă albă și o notă bună. Luați-le cum doriți. Sunt pe merit, mai ales dacă observăm că cele trezeci de „instantanee” se constituie, consecutiv și concentric, într-o pledoarie pentru o lume mai dreaptă, mai blândă și mai bună. O lume pentru toți. Dar, mai ales, a tuturor. Acum, chiar dacă așa stau lucrurile, vă previn că s-ar putea să apară voci ceva mai critice cu scrisul dumneavoastră. Nu vă panicați! Și nu vă supărați pe ei. Critica și criticii sunt statul de drept al disciplinei scrisului. Și vă mai spun ceva. O carte necriticată de public este ca un pacient cu analizele medicale nefăcute.

Iar acum, urmându-vă exemplul, să recapitulăm cele spuse. Și s-o facem într-o notă cât mai optimistă. Ca de la condei, la condei. Cert lucru, este o carte bine scrisă. Mai mult, e încălzirea obligatorie dinaintea adevăratului meci. Cel în care veți ataca instituția sacrosanctă a marii literaturi. Sigur, pentru asta va trebui să lăsați taximetristul din dumneavoastră să-și vadă de clienți, să fie atent la trafic și să se concentreze la drum. Transferați, așadar, trăirile și consemnările, comentariile, concluziile și problematizările autorului în contul epic al personajelor care – vă rog să mă credeți – așteaptă să le creați. Să le dați viață. Da! Viață, identitate și destin literar. Intervenți doar când trebuie și cât trebuie. Dați-le lor dreptul la cuvânt și la comentarii. Nu va fi simplu, v-o spun de pe acuma. Din contră. Va fi greu, dar nu imposibil.

Trebuie să constat – și o fac cu plăcere – că ați pășit cu dreptul în clubul select al celor care operează – sau numai cochetează – cu cuvântul. E un pas înainte, un pas ca toți pașii, nu e un salt în gol. Da, dar mare atenție! Sunteți pe un drum cu sens unic. Mai mult, are un singur semn de circulație: obligatoriu înainte! Și încă ceva! Rămâneți ceea ce sunteți. Un adept al binelui și al frumosului, al adevărului și al eleganței în literatură. Nu vă lăsați sedus de gustul trecător al unor mode trecătoare. Dar, uite, m-am luat cu vorba și era să uit: „Feriți-vă-n ce scrieți de frazele vulgare: un stil oricât de simplu noblețea lui își are.” Iar asta n-o spun eu. A spus-o starostele poezilor – mai marele Boileau. Încă de prin 1674 – anul în care și-a lansat celebra-i Artă poetică. Și de atunci ne-o spune mai mereu. Prin toate revistele. În toate saloanele și cenaclurile. Inclusiv, cu fiecare apariție editorială sau lansare de carte. Ne spune și, Doamne, bine ne mai prinde! Domnule Stelian Deaconu! Am indicii rezonabile că sunteți un perfecționist. Că aveți un proiect. Că vreți să continuați. Mă bucur și-mi place să cred că veți reuși. Cu o condiție, însă: „Grăbește-te cu-ncetul, curajul să nu-l pierzi/ De zeci de ori poemul mereu să-l cizelezi; / Dă-i lustru, șlefuește-l, îndreaptă-l de nu merge; / Arareori s-adaugi, dar, mai adesea, șterge!” Ați ghicit! E același Boileau. Mai vechea noastră cunoștință.

Am încheiat citatul și revin la proiecte. Personal, consider că puteți mai mult. Ba, chiar că-i timpul să treceți Rubiconul. Cu toată muniția estetică aferentă și cu tot armamentul stilistic din dotare. Inclusiv cu armia personajelor de care vă vorbeam. În ce mă privește, pentru mine ar fi o satisfacție, dar și un nimerit prilej pentru a lămuri cât de cât misterul afirmației despre „cărțile nescrise”.

Ajunși la final, în loc de întrebarea cu pricina, îmi permit un foarte scurt

PS: Scrisoarea mea nu e un cec în alb. Și nu se vrea o lecție, o temă sau o directivă. E pur și simplu ...un îndemn. Hai, fie, o încurajare!

**INTERVIU CU PROF.UNIV.DR. LAVINIA BETEA,
UNIVERSITATEA „AUREL VLAICU” ARAD**

Vasile FILIP

V.F. Arădenii, dar și colegii de breaslă vă știau ca ziarist talentat și apreciat. Însă, pe neașteptate, aveau să vă afle o nouă iubire: istoria. Ce v-a atras spre cercetarea trecutului, în special a celui recent?

L.B. *N-aș vorbi de iubire. S-a întâmplat la începutul anilor 90. Lucram la ziarul „Adevărul” din Arad. Ca și ceilalți jurnaliști din generația noastră, aflam prima dată tiparele unor „povești de viață” a căror evocare fusese interzisă în discursul public din regimul comunist. Așa am cunoscut și scris despre o familie de deportați în Bărăgan în 1951, despre capii revoltei țărănești din Șepreuş în 1949, despre nebănuitul destin al unor comunități și personalități din diaspora românească din Ungaria și Ucraina. Am publicat în ziar, apoi am extins articolele cu rezultatul unui debut editorial – „Sfârșitul libertății” (Editura Mirton, Timișoara, 1993).*

V.F. Cum a fost debutul editorial ca istoric?

L.B. *Am absolvit facultatea de istorie-filozofie, secția filozofie-istorie, cu licență în psihologie, dar nu m-am considerat istoric. Deși am fost repartizată, ca și ceilalți colegi din grupa mea, profesor de istorie într-un gimnaziu. Prima mea carte, care contează ca una de domeniul istoriei orale, este alcătuită din interviurile cu Ion Gheorghe Maurer, premierul cu cea mai lungă guvernare din istoria României (1961-1974). S-a numit „Maurer și lumea de ieri” (Editura Fundației „Ioan Slavici” Arad, 1995), iar acum pregătesc cea de a patra ediție a sa. Am muncit pentru firma Terrasat Reșița ca să-mi plătească parțial tipografia, am avut dificultăți de difuzare, disfuncționalități profesionale datorită ei... Acea a fost o vreme când cetățenii, mai ales cei din categoria intelectualilor, încercau gălăgios, uneori caricatural, să-și re poziționeze „filozofia de viață”. Nu către viitor, ci prin manifestări cât mai vizibile de dezavuare, chiar distrugere materială a trecutului.*

V.F. Pe lângă căutările laborioase din arhive ați ales și o formulă de documentare bazată pe un gen jurnalistic: interviul. Ați preferat să stați de vorbă cu martori privilegiați ai perioadei comuniste (ca Alexandru Bârlădeanu sau Corneliu Mănescu) pentru a afla din „documente vii” cum au fost acele vremuri. Nu v-a fost „teamă” de subiectivismul interlocutorilor?

L.B. *Interviurile acestea au fost, inițial, anexe ale tezei mele de doctorat. O teză de psihologie politică pe tema reprezentărilor sociale datorate ideologiei și instituțiilor comuniste. Publicate editorial au intrat în circuit ca lucrări de sine stătătoare. Redactate în stilul comunicării jurnalistice, adnotate conform lucrărilor istoriografice, interesante prin interviuații care n-au putut în anii puterii lor acorda interviuri și prin secretomania tipică regimurilor comuniste, au avut mare succes de public. Interviuații fiind surse primare, declarațiile acestora au fost mult citate ulterior în lucrările care tratau comunismul românesc. Mi-am publicat și teza de doctorat („Psihologie politică. Individ, lider, mulțime în regimul communist”,*

Editura Polirom, Iași, 2001) și alte lucrări de psihologie. Fiind însă destinate unui public de specialitate, prin urmare mai greu accesibile, au altă circulație. Cât despre subiectivitatea interlocutorilor, interviul creativ este o metodă consacrată și în jurnalistică, și în științele socio-umane. Ca orice metodă, ființă sau lucru, să zicem, prezintă avantaje și dezavantaje. Printre cele din urmă se află subiectivismul interlocutorilor, teoretizat în psihologie ca „tendință de fațadă”. Nu putem însă renunța la valențele pozitive ale unui asemenea tip de investigație, nici identifica metode de cercetare exclusiv producătoare de adevăr.

V.F. Cât de dificile au fost dialogurile cu astfel de personalități? Ce ați reținut, în mod special, din culisele acestor întâlniri?

L.B. *Probabil tot atât de dificile ca și cu personalități culturale și artistice. Toate personalitățile – folosesc cuvântul nu în sens psihologic, ci cultural – au o anumită conștiință a propriei valori. Creatorul sau politicianul înregistrând performanțe în domeniul său, își pretinde și ție performanță în prezentarea personalității lor. Glumesc, evident. Fiecare interviu are un context anume și mă gândesc ca în prefața reeditării interviurilor cu Ștefan Andrei și a reeditării într-un singur volum a interviurilor cu Alexandru Bârlădeanu, Ion Gheorghe Maurer și Corneliu Mănescu - aflate în curs -, să povestesc cum s-au realizat.*

V.F. Cei mai mulți apreciază ca „cireșa de pe tort” cărțile despre Ceaușești. Între tot felul de legende, cititorii doreau să afle cum trăiau, de fapt, acești oameni. Puteți să dați un exemplu ce v-a șocat în timpul documentării?

L.B. *Un singur exemplu. Mă gândeam că dacă aș fi știut în tinerețea mea de profesor stagiar și component al unei familii - tată, mamă și fiu care trăia, fiecare, la sute de kilometri distanță de ceilalți – ceea ce am aflat din arhive despre comunicarea cetățean-lider comunist, mi-aș fi schimbat viața. Dacă aș fi scris unuia dintre cei doi Ceaușești o scrisoare în algoritmul cuvântărilor publice, adresând-o pur și simplu „Tovarășului...” sau „Tovarășei...București”, aș fi pus pe jar câteva duzini de oameni. Care ar fi luat „măsuri”, fiecare de resortul lui, nu care cumva să-mi expun situația în presa străină sau alte instanțe internaționale. Poștașul ar fi extras scrisoarea din cutia poștală și ar fi predat-o directorului poștei. Acela o transmitea securistului arondat. Deveneam „obiectiv”, verificat asupra contactelor și veridicității celor scrise. Palierul următor ar fi fost încadrat în „prevenția” circulației informațiilor despre realități neconforme politicii declarate. S-ar fi decis, mai mult decât probabil, reunirea familiei mele și a celorlalți colegi de generație aflați în situații similare. A propos, l-am cunoscut recent pe primul soț al Zoiei Ceaușescu. Au fost divorțați pe motiv că soții n-au locuit împreună... Da, erau expediate Ceaușeștilor; anual, mii de scrisori: unele cu plângeri, altele cu invitații de cumetrie la botez sau la nuntă... Figurau în inventare ca „rezolvate”. Nu de Ceaușești, ci de subalternii de nivel local sau central.*

V.F. „Ceaușescu și epoca sa” v-a adus nu numai succes ci și o „invitație” la tribunal. Cum v-ați ales cu o asemenea chemare?

L.B. *Nu m-am așteptat, nu m-am bucurat, nu m-am speriat. O idee buclucașă a lui Valentin Ceaușescu și Mircea Oprean, fiul, respectiv ultimul ginere al Ceaușeștilor a dus la brevetarea mărcii CEAUSESCU la OSIM. Au dat în judecată editura cerând retragerea cărții, deși rezultatul unei cercetări istorice nu este nici*

marfă, nici serviciu comercial. Iar editura m-a chemat pe mine în garanție – eu am scris cartea! Procesele sunt de durată... ce să mai zic?!

V.F. De curând ați scos o nouă carte-interviu: cu Virgil Măgureanu – primul șef al serviciilor de informații din România de după căderea comunismului. Ați putea să ne „deconspirați” un pic din această poveste?_

L.B. *În termeni de psihosociologie, evenimentele din decembrie 1989 sunt o schimbare socială de amploare care impune semnificative schimbări individuale. Un timp de fractură istorică. Cum contextul politic și actorii acelor evenimente generează încă, în România, debateri conflictuale, Virgil Măgureanu, în calitatea sa de director al Serviciului Român de Informații în primii șapte ani de la apariția acestuia, e un prețios „martor angajat” al schimbării. În această calitate am considerat că poate oferi date, aprecieri și evaluări competente pe teme de interes public și nu numai. Fie și numai dacă ne gândim la transformarea Securității - cea mai hulită instituție din istoria contemporană a României -, într-un serviciu național de informații integrat normelor societăților democratice. Iar în termeni de percepție publică, un serviciu ai cărui profesioniști au făcut față celei mai acerbe concurențe la admiterea în institutul de profil. E puțin, oare?!*

V.F. Revenind la prima d-voastră pasiune, cea de ziarist. Sunteți vicepreședinte al Filialei „Ioan Slavici” Arad a UZPR și, anul trecut, ați coordonat o carte, alături de un vechi coleg, „Jurnaliști arădeni - Selfie”; în care i-ați convins, pe mai mulți membri ai filialei, să se prezinte dincolo de numele cunoscut în presa arădeană. Cum apreciați lucrarea? Poate fi încadrată într-un capitol de istorie recentă?

L.B. *Desigur. „Jurnaliști arădeni. Selfie”, coordonată împreună cu Vasile Filip și editată anul trecut, însumează biografiile profesionale a 25 de colegi ziariști, relatate de ei înșiși. Este o lucrare importantă și pentru istoria breslei noastre - atât pe plan local, cât și național -, precum și pentru istoria recentă. Va deveni, în timp, o carte consultată și citată de către cercetătorii interesați de practicarea acestei profesii în regimul comunist și în tumultoasa tranziție către democrație și economia de piață. Ziariștii, după cum știți, sunt un sensibil seismograf al cutremurelor fiecărei epoci.*

V.F. Pentru cititorii care vă admiră, puteți să spuneți câteva dintre intențiile editoriale din... viitorul apropiat?

L.B. *Contractate editoriale sunt reeditările menționate. Să scrii e similar cu a fi sportiv, instrumentist sau dansator profesionist – adică exersezi zilnic. Nu știu însă niciodată când și cum voi finaliza o temă. Ale mele nu depind de inspirație, ci de cercetarea de arhivă. Iar arhivele nu sunt biblioteci unde ști dinainte ce și cui să soliciți. Profit însă și revin la un trecut apropiat ca să adresez cititorilor mei o caldă mulțumire pentru că au participat, - miercuri, 15 februarie ac. - în număr atât de mare, la lansarea de la Arad a cărții „Ce s-a întâmplat de fapt, Un dialog despre perioada postdecembristă” (Editura RAO, București, 2022). A fost prezent și protagonistul ei, Virgil Măgureanu pentru două întâlniri. Prima, în sala Ferdinand a Primăriei Arad, iar a doua, în corpul central al Universității „Aurel Vlaicu” Arad (B-dul Revoluției 77), cu adresare specială către studenți și tineri, sub genericul „1989 – fețele schimbării”. Menționez că întâlnirea aceasta, prilejuită tot de lansarea cărții, a fost organizată de Institutul European „Sergei Moscovici” al UAV, în colaborare cu filiala Arad a UZPR, Biblioteca Județeană „A.D.Xenopol” și Librăria Corina.*

Casete

LAVINIA BETEA a absolvit Facultatea de Istorie și Filozofie, secția filosofie-istorie și a obținut doctoratul în psihologie la Universitatea „Babeș-Bolyai”, din Cluj-Napoca. În prezent, este profesor de psihologie socială și politică și director al Institutului European „Sergei Moscovici” al Universității „Aurel Vlaicu” din Arad. Abilitată pentru coordonare de doctorate în științe umaniste de Universitatea „Paul Valéry” Montpellier 3 și pentru coordonare de doctorat în științele comunicării de Universitatea „Babeș-Bolyai”, Cluj-Napoca. A publicat în calitate de autor sau coordonator 24 de volume, circa o sută de articole științifice și peste două mii articole publicistice. În 2003 a obținut Premiul „Nicolae Bălcescu” al Academiei Române pentru cartea *”Lucrețiu Pătrășcanu – moartea unui lider communist”*. Domenii de interes științific: psihologie politică, istorie recentă, istorie orală, comunicare media.

LAVINIA BETEA Apariții editoriale (selecție): *Ceaușescu și epoca sa*, Editura Corint, București, 2021; *Tovarășa. Biografia Elenei Ceaușescu*, Editura Corint, București, 2021; *Gladiatorii lui Stalin. Începuturile comunismului în România*, Editura Leistung Publishing, București, 2018; *Stăpânul secretelor lui Ceaușescu. I se spunea Machiavelli. Ștefan Andrei în dialog cu Lavinia Betea*, Editura Adevărul, București, 2011; *Povești din Cartierul Primăverii*, Editura Curtea Veche Publishing, București, 2010; *21 august 1968 — Apoteoza lui Ceaușescu* (coord.), Editura Polirom, Iași, 2009; *Psihologia politică – o disciplină societală* (coord. Lavinia Betea, Alexandre Dorna), Editura Curtea Veche, București, 2008; *Partea lor de adevăr*, Editura Compania, București, 2008; *Mentalități și remanențe comuniste*, Editura Nemira, București, 2005; *Lucrețiu Pătrășcanu. Moartea unui lider comunist*, Editura Humanitas, București, 2001.

SPECIAL UZPR

MARILE BIBLIOTECI REGALE EUROPENE

-un patrimoniu excepțional

Roxana ISTUDOR

Bibliotecile regale sunt tezaure ale spiritualității. Aici sunt păstrate pentru posteritate documente, manuscrise, imagini și volume de o valoare excepțională pentru panteonul umanității.

Mii de volume în Colecția Regelui Ferdinand I al României. Muzeul Național Cotroceni, din București, găzduiește biblioteca Regelui Ferdinand I al României. Ansamblul, decorat în stilul Neorenașterii franceze, este compus din două niveluri. Printre piese de mobilier sculptat în lemn de ulm se pot vedea adevărate comori de carte. În epocă, biblioteca a adăpostit un important fond cu o tematică diversă, în special botanică, această știință fiind o pasiune a Regelui Ferdinand I. La 1 iunie 1930, în bibliotecă se aflau 4.500 de volume, numărul lor ajungând, în 1938, la 5.296. În prezent, biblioteca deține 2.500 de cărți din colecția regală. Biblioteca reprezintă un spațiu privilegiat, salvat aproape în totalitate după cutremurul din 1977, ce emană peste generații o atmosferă de sobrietate ce se poate găsi în camerele de lucru ale marilor cercetători, stil care era propriu, de altfel, strălucitului monarh.

Milioane de pagini pentru milenii de istorie britanică. Librăria Regală de la Londra este o uimitoare colecție de milioane de piese, documente, cărți, insigne, manuscrise, care comprimă o istorie de peste 2.500 de ani. Unele dintre elementele care compun faimoasa bibliotecă sunt unice în lume, cărților fără preț alăturându-li-se colecții de medalii, sigilii, banknote, hărți. Arhivele Regale care sunt în Castelul Windsor de peste un secol ilustrează toate schimbările istoriei, reflectate din perspectiva monarhiei britanice, și conțin, printre altele colecții de corespondență regală de cea mai mare importanță.

Manuscrisele seculare din Paris. Biblioteca Națională a Franței a fost edificată în jurul uneia dintre cele mai prețioase colecții de manuscrise, care i-a aparținut, în primă fază, Regelui Carol al V-lea, care a fondat colecția regală în 1368, după ce primise o serie de documente prețioase de la predecesorul său. Mutată de suveran la Luvru, biblioteca este de mare preț, fiind evaluată regulat. Odată cu Revoluția Franceză, cele peste 300.000 de volume au fost rechiziționate, apoi Biblioteca Regală a intrat în patrimoniul statului francez și redenumită Biblioteca Națională a Franței. În

timpul ocupației germane din cel de-Al Doilea Război Mondial s-au pierdut circa două milioane de volume prețioase...

Danemarca. Cea mai mare librărie din Emisfera Nordică. Librăria Regală din Danemarca are ca fundament o colecție regală care vine din secolul al XVII-lea, când la Copenhaga au început să se adune manuscrise prețioase, tipărite începând cu anul 1482. Instituită în 1648 de Regele Frederik al III-lea, care a dăruit noului așezământ o importantă colecție personală de documente și a deschis publicului instituția, actuala Librărie Regală s-a constituit prin alăturarea dintre Librăria Națională și cea a Universității din Copenhaga. În anul 2005, colecțiile impresionante erau completate cu cele ale prestigioasei Facultăți de Științe Naturale și ulterior îmbogățită cu arhiva folclorului danez.

Toată literatura Olandei pe 115... kilometri de rafturi. De la epoca medievală până la era digitală, tot ce s-a tipărit în Olanda există în Biblioteca Regală, instituție fondată în 1798 și care se află la Haga. În spațiile generoase există peste șapte milioane de manuscrise, documente, ziare, hărți și reviste. Denumită Biblioteca Regală a Olandei de Regele Louis Bonaparte în 1806, instituția și-a lărgit încontinuu colecțiile, ținând pasul cu vremurile și a devenit „corp administrativ independent al statului” începând cu 1996. În anul 2016, biblioteca adăpostea peste șapte milioane de piese - unele extrem de prețioase pentru patrimoniul cultural mondial - dispuse pe 115 kilometri de rafturi. În anul 2020, instituția digitalizase peste 100 de milioane de pagini rare din enorma sa arhivă.

Un tezaur numismatic în Belgia. În interiorul Bibliotecii Regale a Belgiei, din Bruxelles, există colecții neprețuite, printre care se distinge cea numismatică, celebră în toată lumea, întrucât conține una dintre cele mai vechi monede, o tetradrahmă siciliană din secolul al V-lea. Alături de aceste piese unicat se află la loc de cinste colecțiile de cărți, care reunesc peste patru milioane de volume, cu „piesa de rezistență” alcătuită din peste 45.000 de titluri, 700.000 de gravuri, 150.000 de hărți care atestă apetitul comercial al națiunii, plus un accent special: o colecție rară, de peste 30.000 de volume și ziare ale culturii de peste Ocean, reunite în Centrul de Studii Americane. Pornită de la apetitul pentru cărți și lectură al Ducilor de Burgundia, centrată pe nucleul Bibliotecii Regale a Țărilor de Jos, fondată în 1559, actuala Bibliotecă Regală, ale cărei piese sunt dispuse pe 150 de kilometri de rafturi și include 9.200 de microfilme și 50.000 de înregistrări pe bandă magnetică, este accesibilă doar abonaților.

Munți de cărți la Stockholm. Biblioteca Națională a Suediei este urmașa Bibliotecii Regale care pornea la drum în 1661. De-a lungul timpului, în sediile succesive din Stockholm în care a ființat instituția au fost depuse colecții impresionante de cărți și manuscrise, literatura suedeză fiind completată cu cea în alte limbi. La acest capitol se poate menționa acordul pe care autoritățile suedeze l-au încheiat cu sovieticii în 1953, când Biblioteca Națională a Suediei a cumpărat din Leningrad și Moscova un număr enorm de volume din literatură rusă, piese care astăzi fac parte din impresionanta colecție de titluri a instituției. Pe lângă cărți, cele peste 18 milioane de obiecte includ afișe, fotografii, manuscrise, ziare, mai bine de șapte milioane de ore de înregistrări și toate tipurile de tipărituri care au circulat în ultimele secole în statul nordic. Începând cu anii 1990, Biblioteca Regală a Suediei adăpostește colecții digitale variate.

CONSEMNĂRI ȘI OPINII

DEBUT 50+. „GENEVA” – RICHARD ARMITAGE

Carina A. BABA

Richard Armitage este un iubit actor britanic, cunoscut, mai ales, datorită rolului principal, John Thornton, din seria „Nord și Sud” – 2004, dar și un narator de cărți audio, care a pătruns în inimile ascultătorilor săi datorită vocii profunde, inconfundabile. Dintre lecturile sale preferate fac parte și „David Copperfield” (Charles Dickens), „Hobbitul” (J.R.R. Tolkien), și „Stăpânul inelelor” (J.R.R. Tolkien).

Sub amprenta timpului potrivit, prezentăm un debut aparte. Romanul „Geneva”, semnat de Richard Armitage, a fost publicat de Audible Originals, Anglia, în format audio (9 ore) în toamna anului trecut (20.10.2022), urmând ca în toamna acestui an (16.10.2023 să apară și versiunile sale tradiționale, e-book și printabilă.

Încadrat în categoria thrillerelor, romanul cunoscutului actor și narator (fiindcă vocea lui inimitabilă a cucerit mulți iubitori ai cărților audio!) a fost primit extrem de bine (pentru un volum de debut) de cititorii/auditorii din Marea Britanie (și nu numai!): „Un thriller atmosferic, încordat, de gheață.” The Telegraph (Marea Britanie); „Un debut remarcabil, ingenios, rapid și imprevizibil.” Harlan Coben (cel mai bine vândut autor al New York Times). Romanul de debut al lui RA este un

thriller captivant, actual, care nu se teme să prezinte aspecte legate de exploatarea industriei farmaceutice, toxicitatea egoului masculin, conspirații, loialități conflictuale etc. Se simte puțin „nordic noir” și puțin John le Carré (autorul „Cârțiței”) în scriitura lui Armitage, care a decis să plaseze prima sa carte în genul thrillerului polițist, romanul său fiind foarte bine primit de cititori/auditori și datorită ineditului de a fi scris într-o manieră polifonică, fiind utilizate mai multe voci narrative subiective, astfel personajul principal, Sarah Collier, ne este prezentat prin vocea Nicolei Walker, în timp ce pe Daniel Collier, specialist în neuroștiință, îl cunoaștem prin intermediul unei voci excepționale, cea a lui Richard Armitage. Cronotopul – o iarnă înghețată, actuală, postpandemică, într-o Geneva acoperită de zăpadă.

Gimnastica mentală ne duce secvențial prin informații necesare despre Big Pharma, ne îmbrățișează într-o dragoste confortabilă, ne poartă prin apele tulburi ale științei, bolii, lăcomiei corporațiilor farmaceutice, ne arată cât de înfricoșător poate să fie pentru o persoană să își piardă controlul asupra minții și asupra trupului, făcând ca iubitorii unor povești bune să găsească în această aventură un adevărat răsfaț, presărat cu umor subtil, specific englezesc, intrigă captivantă, plină de răsturnări de situație, subiecte sensibile și întrebări referitoare la cât de departe poate să meargă cineva pentru persoana iubită.

Așadar, omul de știință, laureat al Premiului Nobel, Sarah Collier, a început să prezinte semne ale bolii Alzheimer. La fel ca tatăl ei, are pierderi de memorie, din acest motiv fiind reticientă în a accepta invitația de a participa la o prestigioasă conferință de biotehnologie din Geneva, Elveția, condusă de Institutul Schiller. Soțul ei, Daniel, o convinge că „furtuna de publicitate” va merita, în plus, tehnologia dezvoltată la această conferință ar putea revoluționa medicina pentru totdeauna și, mai ales, ar putea să îi salveze viața cercetătoarei.

La Geneva, cuplul se află în centrul atenției, mai ales Sarah, dar în spatele luxului de cinci stele se învârt investitori, simptomele cercetătoarei se agravează, evenimentele încep să scape de sub control, Sarah nemaiputând să fie sigură de nimic. Nimic nu e ceea ce pare, nici la Institut, nici în căsătoria ei. Personajele cu impact narativ sunt Maddie, fiica ei, Helen Adler, enigmaticul Mauritz Schiller, un blogger motivat, un jurnalist ambițios și un agent de securitate rus.

Așadar, Richard Armitage excelează și în calitate de scriitor, „Geneva” fiind un roman care merită, un roman considerat de către Audible cel mai bun thriller al anului 2022.

UN SCRITOR ÎN CINCI ROMANE: TUDOR GANEA

Carina A. BABA

Convins de către profesorul său de limba română, într-o manieră neconvențională, Tudor Ganea se lasă sedus de lectură. Mai târziu, și de scris. Astfel, la 33 de ani, o vârstă simbolică, am putea spune, Tudor Ganea debutează cu romanul „Cazemata”, care, în 2020, va fi tradus și în limba franceză.

Debutul îi este încurajat de o suită de premii: „Tânărul prozator al anului 2016”, în cadrul Galei Tinerilor Scriitori, Premiul pentru debut al revistei „Observator cultural” și Premiul „Nepotu' lui Thoreau” (debut), fiind nominalizat la Premiile Uniunii Scriitorilor (debut). În consecință, în anul 2017, Tudor Ganea publică un alt roman: „Miere”, care, de asemenea, va fi premiat în cadrul Galei Tinerilor Scriitori. Următorii ani sunt la fel de buni, deoarece îi apar volumele „Porci” (nominalizat pe lista scurtă a Premiului Uniunii Europene pentru Literatură 2019) și „8”. Fragmente din aceste volume au fost traduse în maghiară, turcă, italiană, franceză, spaniolă și engleză, după cum apare precizat pe site-ul Editurii Polirom, editură căreia Ganea îi este loial, toate romanele de până acum fiind publicate aici.

„Cântecul păsării de plajă” – publicat în 2021, este considerat de către Marius Chivu „cel mai bun roman de până acum al lui Tudor Ganea, arhitectul convertit la proză care, după – iată – cinci romane publicate în tot atâția ani (unele premiate și deja traduse), își poate revendica lejer titlul de cel mai în formă tânăr romancier al momentului. Cu „Cântecul păsării de plajă”, Tudor Ganea se întoarce la etosul

constănțean explorat în cartea de debut și scrie un fel de Gangs of Constantza al tranziției sălbatice din anii '90, în care diverse grupări multietnice de outcasts își dispută teritoriul și influența asupra Cartierului Faleză Nord.” Romanul a fost nominalizat la Premiile Radio România Cultural, categoria Proză, ediția 2022, precum și la Premiile „Observator cultural”, ediția 2022, categoria Proză.

Romanele lui Ganea reprezintă o surpriză plăcută, în fiecare dintre ele fiind abordate subiecte sensibile ale lumii actuale, într-un registru lingvistic întunecat, dur, îmbinând mai multe categorii, de la thriller, mystery, fantasy, SF, distopie, până la realism-magic și rural (da! în plin secol XXI, cu nota că romanul rural al acestui veac este complet diferit față de cel din veacurile anterioare). Evident, romanele lui Tudor Ganea, datorită temelor propuse și modului de abordare, nu sunt recomandate „celor slabi de inimă” (Marius Chivu).

SEMN DE CARTE

FÂNTÂNA

Adina LĂPĂDUȘ MATEI

Oglinda dintr-o fântână,
deschisă spre lume
e un amestec
de albastru și pământ
și chipul tău
în profunzime;
privește-te și-ascultă-ți
ecoul tăcerii,
iar de ți-e sete,
bea din izvorul sinelui tău,
privind lumina din adâncuri,
aruncă cu pietre în hău,
să tulburi reflexia din apă
și-n urmă le lasă pe toate.
Așteaptă și crede:
când cerul va coborî iar în fântână,
stelele îți vor pune în mână
bănuțul cu dorința rostită-n gând,
într-un amurg, fremătând,
iar visul, amăgire de simțire
în glas de ape,
ce se-nfiripă printre șoapte,
e zborul tău de lut
spre un alt început.

8.04.2023

**EUGENIA PETE PONTA:
DE LA CIOBURI DE CRISTAL (2013)
LA ZBOR SPRE CURCUBEU (2023)**

Anton ILICA

În fotografia însoțitoare a acestei prezentări, am cuprins cartea de debut (*Cioburi de cristal*, 2013), apoi *Lumina din cuvinte* (2021), volum liric de consacrare, și *Zbor spre curcubeu* (2023), volumul poetic al maturității Eugeniei Pete Ponta. Între debut și maturitate lirică, autoarea mai publică *Flori de tei* (2014), *Verde-albastru* (2015), *Amurguri mistuite* (2016) și *Lumina din cuvinte*. Prefațatori sunt Petre Don (poet), Ioan Matiuț (poet și editor), Anton Ilica (eseist).

Poetul Petre Don apreciază ”poezia scrisă pentru omul de pe zebra”, adică pentru cei obișnuiți să ocupe un loc în cotidian, omul de pe stradă, evidențind interesul autoarei pentru ”viața de lângă noi” prin descojirea ”banalului în subtile trăiri palpabile, vizuale”. ”Poeta vede și lumina din lucruri”, determinând-o să strălucească ”în inima omului obișnuit de pe zebra care traversează strada”.

Poetul Ioan Matiuț, prefațatorul *Luminii din cuvinte*, remarcă ”maturitatea poetică și talentul literar”, precum și ”fidelitatea formulei poetice”, prin ”prospețimea poemelor”, ”sinceritatea sentimentelor”, ”muzicalitatea interioară”, ”intensitatea trăirilor de iubire”: ”Toposul biografic al poetei își pune apăsător amprenta în ritmul interior al versurilor, regăsindu-se sentimente de nemărginire și liniște, specifice pusteii arădene”. Volumul excelează prin ”poezia sentimentală, nostalgică, melancolică, romantică”, ”așezată cuminte în matricea versului clasic”.

Eseistul Anton Ilica încadrează poezia Eugeniei Pete Ponta ”în stirpea adoratorilor de armonie, folosindu-se de versificație meșteșugită” și de ”situații poetice rarefiate de demnități metafizice și de o imagistică răzvrătită”. Mai

punctează că volumul *Zbor spre curcubeu* este ”expresia voinței de examinare a propriului parcurs liric pentru o decizie de valorizare”. E volum-sinteză selectivă, în care poemele se încropesc din ”impresiile puternice ale unui suflet ce așteaptă distilarea în esențele tari ale virtuții”. Prin acest volum, Eugenia pășește ”în contingentul de elită al poeticității contemporane românești”.

De la debut până la volumul maturizării depline a trecut un deceniu. Ce s-a întâmplat în această perioadă din punct de vedere al scrisului? În primul rând, poezia românească și-a diversificat mijloacele de expresie, s-a adaptat la trendul liricii universale, iar generația optzecistă (Marta Petreu, Bogdan Ghiu, Ioan Stratan, Vasile

Dan, Traian T. Coșovei, M. Nedelciu, Adrian Alui Gheorghe etc.) a rămas nucleul tare al poeziei românești contemporane. În rest, lirica actuală are o cohortă de aspiranți la gloria poeticității, iar edituri insignifiante, provinciale și fără rigori au subordonat cultura intereselor financiare.

La Arad, singura revistă culturală, care publică lirică selectată, este *Arca*, iar grija calității o poartă poetul Vasile Dan, recent premiat pentru Opera Omnia, fiind cotate între poeții preferați de Nicolae Manolescu și de criticii literari ai revistelor Uniunii Scriitorilor. Eugenia Pete Ponta și-a alcătuit un model în regretatul poet pecican, Lucian Emandi, întreținând, ca profesor și director de casă de cultură/ cenaclu literar *Emandiada*, un cult pentru lirica acestuia. Dacă însă, în *Cioburi de cristal* (2013) influența acestuia este evidentă, în decursul deceniului, până la poemele din *Zbor spre curcubeu* (2023), E.P.P. a dobândit identitate, s-a desprins de stilul mentorului și a luat alura unui atlet alergând pe culoarul care să-i asigure succesul și un loc pe podium.

În lirica *Cioburi de cristal*, poemul capătă corporalitate prin versificarea clasică, muzicalitate rotundă, ritm și rimă impecabile, organizare strofică în catrene: "Sălbatic gând ce-mi rătăcești în minte,/ De mine dacă te-ai îndepărta,/ Ți-aș mulțumi că pot, de-acum 'nainte/ Pe vechiul drum, să-mi văd de viața mea.// Îmi bântuie clipele în zi și-n noapte/ ...// În *Umbra*, din volumul *Zbor spre curcubeu*, maturitatea se caligrafiază într-o identitate proaspătă, ca "roua albastră": "Pe fruntea tremurată de suspin/ ai așezat o floare de fior/ să crească-n lumini/ scăpătate-n amurguri calde/ de dureroase îmbrățișări.../ .../ să te dezleg de umbra aceea/ ce m-ajunge/ peste umeri înfloriți de sărutările tale"//.

Recentul volum dispune de o artă poetică explicită, iar aceasta poartă titlul *Lumina din cuvinte*, din care spicuiesc câteva idei exprimate liric: "Am adunat lumina din cuvinte/ S-o împletesc cu viața mea întregă/ Tu știi lumina cât îmi e de dragă!/ Destin mi-a fost de când mi-aduc aminte"//.../

Admirabila coperta este concepută de artistul plastic Blazena Miroslava Karkus, evidențiată printr-o admirabilă combinație coloristică. Calitatea grafică aparține Editurii *Mirador*, prin directorul acesteia Ioan Matiuț.

Eugenia Pete Ponta concepe textele cu entuziasm, fiind ademenită să scrie impresionant despre numeroasele sentimente care-i tulbură ori îi limpezes clipele. Se încarcă de prosepțime spre a face din poezie ornamentul cel mai de preț al vieții sale. Lumina din cuvinte și cuvintele luminate îi umplu traiul, viețuind în poezie așa cum își armonizează clipele pentru sărbătoarea metaforei ori pentru hărăzirea minunilor din lacrimile de sfințenie. Lirismul îi este veșmânt sufletesc, după cum respirația susură îmbătată de poezie.

După zece ani de exercițiu poetic, Eugenia Pete Ponta, prin volumul *Zbor spre curcubeu*, a dobândit subtilitățile de a hrăni sentimentele sale cu înfățișări luminate prin cuvinte.

BAUDELAIRE ȘI SARTRE, UN POET VĂZUT DE UN FILOSOF

Anton ILICA

Acum, când omenirea se simte convinsă că poate să-și ducă un trai confortabil din care poate lipsi cultura, când, în școli, nume de creatori, filosofi, artiști plastici, muzicieni etc. sunt ignorate, poetul francez Charles Baudelaire și filosoful Jean Paul Sartre ar putea umple curiozitatea generației contemporane.

În anul 1947, J. Paul Sartre elaborează un eseu despre Baudelaire, ceea ce reprezintă un exercițiu de virtuozitate și un model original de biografie spirituală. Viața lui Ch. Baudelaire a excelat prin anormalități, fiind un spirit tulburat de pasiuni pătimase și de excentricități șocante. În 1821, se naște la Paris, dintr-o mamă englezoaică, mai tânără cu vreo 34 de ani decât tatăl său, om înstărit, fin degustător de artă, cu înalt prestigiu funcționăresc. "Nu s-au răcit" prăjiturile de la parastasul soțului, că mama se căsătorește cu un ofițer de carieră, exigent și riguros, ceea ce-i induce copilului credința că nu este iubit în familie, precum și o stare de angoasă, sub formă de ură maternală și revoltă împotriva tatălui adoptiv, "generalul Aupick". Va deveni un poet rebel, cu comportament ciudat și cu expresivități lirice dominate de "gustul pentru păcat": "gustul lui pentru femeile frigide, anormale, monstruoase chiar, care îi dau sentimentul artificiei, față de care se poate manifesta în toată demiurgia lui, dandismul său, ca o alegere absolută de valori necondiționate, ca un cult al eului său exacerbat...", cum susține filosoful prefațator la traducerea românească, Marcel Petrișor.

Volumul "*Florile răului*" (1857) a dobândit o mare popularitate, în ciuda condamnării poetului pentru imoralitatea descrierii lesbianismului, deși poetul scrie că "arta trebuie să creeze frumusețe chiar și din cele mai josnice, mai non-poetice situații". Baudelaire a injectat romantismul cu un drog poetic, care l-a influențat chiar pe Arghezi al nostru în volumul "*Flori de mucigai*". Poet damnat, obsedat de mizeriile Răului, de convertirea urâtului în frumusețe lirică, poezia lui Baudelaire are câteva alcătuiți în care femeia e degradată până la poftele animalice, iar actul erotic e unul vampiric carnasier. Voi evita să exemplific cu versuri din "*Metamorfozele vampirului*" (vezi Georges Bataille, *Literatura și răul*, Ed. Univers, 2000, p. 47).

Filozoful francez **Jean Paul Sartre** (1905, Paris – 1980, Montparnasse) a avut excese de identitate, consecința unei copilării frustrante, deși a beneficiat de grija mamei sale, recăsătorită după văduvie. A refuzat Premiul Nobel pentru literatură, a avut convingeri comuniste, a trăit intens alături de Simone de Beauvoir, într-o prietenie absolut liberă, fiind puternic influențat de filosofia lui E. Husserl și M. Heidegger. Principala sa operă filozofică este *Ființa și Neantul. Eșeu de ontologie fenomenologică* (1943), ("omul este condamnat la libertate"), iar romanele sale (*Greața, Zidul*) au influențat evoluția prozei contemporane.

"Nu a avut viața pe care o merită", își începe Sartre eseu despre Baudelaire. Și continuă, afirmând că "nu-și merita, desigur, mama, strămtorarea materială perpetuă, consiliul de familie, amanta avară și nici acel sifilis și ... moartea prematură" (p. 17). În câteva frazări, eseistul identifică "angoasele" biografice ale acestui poet dominat de contradicții: "acest pervers a adoptat, o dată pentru totdeauna, morala cea mai banală și

mai riguroasă, acest rafinat frecventează prostituatele cele mai ticăloase; gustul pentru mizerie îl reține lângă trupul slăbănog al Louchettei, iar dragostea lui pentru ”însăpământătoarea evreică” este o prefigurare a acelei pe care i-o va purta Jannei Duval, amanta sa negresă, extrasă dintr-un bordel... Fiecare om are viața pe care o merită.

Filozoful (și criticul literar, eseistul) nu se ocupă de opera lui Baudelaire, ci de această viață tulburată de păcate asumate, de traiul unui ”fiu de drept divin”, îndrăgostit de propria mamă, marcat de ”fisura” recăsătoririi femeii iubite cu un militar”. Este întâia ciocnire cu viața, iar aceasta i-a marcat întreaga existență, determinându-l în încercări de

sinucidere, la un dandysm parizian, asemănător cu spleenul, la o spaimă de singurătate, deși a fost toată viața ”un veșnic solitar”: ”copilul, va considera J. P. Sartre, s-a întâlnit pe sine însuși în disperare, furie și gelozie, își va axa toată viața în jurul meditației stagnante a singularității sale formale” (p. 21). Victimă a unei iluzii, Baudelaire duce și-și asumă o existență dramatică, cu tot efortul său de recuperare patologică, dar viața sa pare ”istoria unui eșec”. Se simte de prisos, ”periculos pentru mine însumi”, are excесе vinovate, încearcă experiențe din spațiul imoralității, se depravează, risipește, șochează prin gesturi, atitudine, îmbrăcăminte și scriere.

(Mă opresc sub presiunea unui gând: ce menire are acest articol pentru cititorii nededați cu pasiuni literare sau filozofice? Ce spune poetul Baudelaire ori filozoful Sartre pentru cultura generală sau de specialitate unui om cu o reflexivitate diluată? Aș răspunde eu în locul celui care a ajuns cu lectura până în acest loc: Viața și creativitatea speculativă a celor

doi sunt atractive prin excentricitatea oferită cu generozitate literaturii înalte, care a stimulat idei progresiste și stiluri noi de stimulare a textualizării. Baudelaire a creat o nouă cărare poetică, iar Sartre a dat existențialismului o justificare filozofică. Viețuirea acestuia alături de Simone de Beauvoir, autoarea celebrului volum ”Al doilea sex”-1949, a fost un exemplu de cooperare între doi intelectuali, angajați în teoretizarea vremurilor moderne - ”Les temps moderne”).

Să revenim la textul lui Jean-Paul Sartre despre Baudelaire. Părinții, se plânge Poetul îi sunt ”idoli demni de ură”, ceea ce întărește ideea orfanizării și, deci, a singurătății sale, pe care insistă eseistul. Ura o extinde la nivelul umanității, a dezgustului pentru genul omenesc. ”A iubit-o mai mult ca femeie decât ca pe o mamă”, scrie Sartre, citând dintr-o scrisoare a copilului. ”...a fost timpul minunat al tandreței materne...eram totdeauna viu în tine, îmi aparțineai numai mie”. Psihologii au deja o temă de argumentare freudiană. Copil teribil, autoflagelator. Resimte plăcerea în greșelile sale. Pare că s-a vândut Răului, iar speculațiile filozofice ale lui Sartre sunt convingătoare prin impecabilitatea din logică justificării. Narcisiac, travestit, artificial, rebel, egal cu sine, repetitiv în viața, așa cum va susține în tinerețe, scriind ”**Inima mea așa cum este**” sau autobiografia ”**La Fanfarlo**”. Nici alcoolul, hașișul și opiumul nu-l scot din lenevie. Singura ieșire din sine e ”admirabila facultate poetică”.

Sartre a identificat liniile mari ale portretului lui Baudelaire. Liniile mari! Viața

poetului a fost mult mai tulburătoare, toate ”păcatele” derivând dintr-o stare poetică acutizată de o sensibilitate cultivată și întreținută cu multă grație. Experiențele posibile de viață au fost încercate, având preferințe pentru discursul Răului, care i-a tocat clipă de clipă descompunerea. Și-a ales liber dreptul de a avea amintiri, identificate cu destinul său, de poet talentat, faustic. Una dintre marile întâlniri admirabile dintre două inteligențe, luând numele de creație, pentru Poet, și de speculativ, creator de idei, pentru Filozof. Baudelaire și Sartre. Poet și Filozof.

PS: Cum o să scriem despre Baudelaire, fără a publica o poezie, prin intermediul căreia cititorul să fie ademenit pentru a cunoaște ”estetica urâtului” din *Florile Răului!*

ALBATROSUL Souvent, pour s'amuser, les hommes d'équipage
Prennent des albatros, vastes oiseaux des mers,
Qui suivent, indolents compagnons de voyage,
Le navire glissant sur les gouffres amers.
 À peine les ont-ils déposés sur les planches,
 Que ces rois de l'azur, maladroits et honteux,
 Laissent piteusement leurs grandes ailes blanches
 Comme des avirons traîner à côté d'eux.
Ce voyageur ailé, comme il est gauche et veule !
Lui, naguère si beau, qu'il est comique et laid !
L'un agace son bec avec un brûle-gueule,
L'autre mime, en boitant, l'infirme qui volait !
 Le Poète est semblable au prince des nuées
 Qui hante la tempête et se rit de l'archer ;
 Exilé sur le sol au milieu des huées,
 Ses ailes de géant l'empêchent de marcher.

Din joacă, marinarii pe bord, din când în când
Prind albatroși, mari păsări călătorind pe mare
Care-nsoțesc, tovarăși de drum cu zborul blând
Corabia pornită pe valurile-amare.

 Pe punte jos ei care sus în azur sunt regi
 Acuma par ființe stângace și sfioase
 Și-aripile lor albe și mari le lasă, blegi
 Ca niște vâsle grele s-atârne caraghioase
Cât de greoi se mișcă drumețul cu aripe!
Frumos cândva, acuma ce slut e și plâpând
Unu-i lovește pliscul cu gâtul unei pipe
Și altul fără milă îl strâmbă schiopătând.
 Poetul e asemeni cu prințul vastei zări
 Ce-și râde de săgeată și prin furtuni aleargă
 Jos pe pământ și printre batjocuri și ocări
 Aripele-i imense l-împiedică să meargă.

LITERATURĂ, ISTORIE, RECENZII

PREA MULTĂ FERICIRE ALICE MUNRO

Mira ODAGIU

Autoarea canadiană Alice Munro, născută în 1931, câștigătoare a Premiului Nobel pentru literatură în anul 2013, este considerată „maestră a nuvelei contemporane”. Pentru întreaga sa activitate literară, a fost distinsă în 2009, cu Premiul Internațional *Man Booker* și a obținut de trei ori premiul pentru ficțiune din partea guvernatorului Canadei.

Nuvele volumului *Prea multă fericire* a Alicei Munro, zece la număr, au drept tematică subiecte grave ale societății contemporane, preluate, parcă, din jurnalele de știri de la ora 17, căci prezintă dramele existențiale ale unor oameni simpli, care te oripilează într-atât, încât te întrebi dacă mai poate exista ceva... după...?

Ce au în comun povestirile? Faptul că în prim plan sunt femeile, protagoniste aparent banale (studenta ingenuă, mama vitregă, doamnă severă, soția iubitoare, maseuza veselă, văduva bolnavă de cancer, fata care se mutilează ca să arate ca prietenul său din copilărie, surorile de 11 ani criminale, femeia matematician, etc) ușor identificabile în cotidianul social contemporan, dar care ascund, în viața și experiența lor, câte o încercare, un secret, o suferință profundă.

Aceste personaje feminine săvârșesc crime, mint, trădează, urăsc, suferă, luptă cu proprii lor demoni, cu frica, cu vina, cu boala, cu gelozia, cu singurătatea..., dar, toate găsesc, cumva, calea spre... izbăvire și lumină...

Talentul autoarei constă în a prezenta aceste monstruoziități patologice, linear, firesc, fără înflorituri și patimă, fără a judeca ori stigmatiza, cu îndurarea și empatia înțelepciunii pe tonul calm al unei bunici care povestește evenimente nemaiauzite nepoatei sale la gura sobei. Exact așa cum singură mărturisește autoarea: „marea senectuții e întotdeauna lină”.

De ce prea multă fericire?... de unde? și cum?... sunt întrebările firești pe care și le pune cititorul gândindu-se la toate atrocitățile și dramele pe care le trăiesc/săvârșesc personajele... Răspunsul îl dă chiar autoarea la finalul fiecărei nuvele, când asistăm la răsturnări de situații paradoxale, dar studiate, care schimbă pe de-a întregul destinul sau optica personajelor: „fericirea vieților noastre mărunte, supuse implacabil sorții și trecerii timpului, constă în bucuriile mărunte de zi cu zi”: „vremea frumoasă, florile, mirosul de patiserie”, „gândul că copiii ei erau bine în... cealaltă dimensiune”, „ușa de curte interioară”, „mirosul de lemn din care izvorăște muzica”, „mirosul zilelor aurii de vară din nordul Rusiei”, etc.

Vă invit la lectură! O scriitură curajoasă, onestă, fascinantă, contemplativă... și mai ales, feminină!

ISTORIE VIZUALĂ ISTORIA UNEI FOTOGRAFII

Gabriela Adina MARCO

Alături de rugăciuni, muzica bisericească dă formă unor stări lăuntrice, profunde și intense ale simțirii religioase, reprezentând legătura dintre concret cu spiritualul și creând starea favorabilă și tainică a înțelegerii semnificațiilor religioase. Cântarea bisericească reprezintă unul din cele mai frumoase daruri oferite de om către Dumnezeu cuprinzând credința adevărată, armonia și virtutea, smerenia și sfințenia, aducând bucurie, liniște, pace și cugetare, respect față de Dumnezeu, oameni și lumea înconjurătoare.

În fotografie este immortalizat „Corul bisericesc al școlarilor din com. Nădlac jud. Arad. Conducător G. Precupaș înv.”. Aceasta a fost realizată de atelierul „Foto Popa” din Rovine (Pecica), în anul 1931, de Rusalii (Pogorârea Duhului Sfânt).

Este vorba de elevii de la școala confesională și de la școala de stat, cu glasuri frumoase, care au format în anul 1930/1931 corul care dădea răspunsurile la Sfânta Liturghie alternativ cu corul de adulți. Linia melodică era pe voce *unison*, după notația profesorului Trifon Lugojan de la Academia Teologică, care era originar din Nădlac.

Mulți dintre copiii din perioada interbelică membri ai acestui cor au devenit membrii corului de adulți care a fost reînființat în anul 1976. Unul dintre copii, Traian Totorean, a urmat școala de cântăreți din cadrul Academiei Teologice din Arad. Acesta a absolvit în anul 1942, devenind ulterior cântăreț de strană și dirijor de cor. Tradiția a păstrat-o în familie, fiica dânsului devenind dirijoarea Coralei „Trifon Lugojan” a Bisericii Ortodoxe Române din Nădlac.

Coriștii sunt îmbrăcați în port local, având în mâini câte o cărticică de rugăciuni primită ca premiu. Bunicul meu, membru în cor (rândul de sus, al patrulea de la dreapta), își amintea cu drag: „eram nealcoș (*mândru) că fac parte din cor. Eram și io (*eu) și nana (*sora mai mare). Cărticica era cu coperte roșii și avea o cruce desenată. Ne era drag la toți de domnu' învățător. Eu purtam un sfeter (*vestă) pe care mi-o luat-o deda (*bunicul) de la București, când o fost cu Maniu (*adunarea de susținere a regelui Carol al II-lea din iunie 1930). Numa' io (*eu) aveam așa ceva în Nădlac. Mă făleam (*mă mândream) cu el.”

În perioada interbelică finalul anului școlar era în jurul sărbătorii Rusaliilor, iar la disciplina Religie, pe lângă întrebările teoretice, „examenul” consta și în participarea la corul de copii. Această fotografie reprezintă prima immortalizare a corului de copii. După anul 1931, în fiecare an participanții la cor aveau ca amintire o fotografie de grup.

LITERATURĂ, ISTORIE, RECENZII

DE CE SCRIU FEMEILE? DESPRE O ALTFEL DE CĂLĂTORIE. MARGINALII ASUPRA UNEI NOI PRODUȚIUNI LITERARE

Florica R. CÂNDEA

Context:

De bună seamă că timpul (acest clepsidric fenomen) își pune amprenta asupra devenirii(lor) noastre. Cum și viața, o altă călătorie (în timp) permite să ne devenim, noi înșine, parteneri. Cartea vieții, devenită poveste, îmbracă haine pline de emoții întotdeauna, dar mai ales atunci când, în tandem, se prind în mreaja timpului, ca o mreană, două femei, născute la distanță de timp.

Vă vom face cunoscută această scriere nouă, o carte în traducere bilingvă, română/italiană, ca o călătorie lirică. Purtate în simfonia descleștărilor, Carina A. Ienășel și Daniela Forcoș, își plimbă (împreună) ochii spre laturi ale impresivului și expresivului, cu rol de supunere în fața ei, a Poeziei.

Despre carte:

Titlul cărții despre care se făcea pomenire mai sus este metaphoric, „Călătorie în timp.../Viaggio nel tempo...” și a văzut lumina tiparului la Editura XBG Mediapress Arad (2023), autor, Carina A. Ienășel, cu o Inscricție pe versurile autoarei (despre acest volum de poezii) sub semnătura poetei Daniela Forcoș.

Volumul conține o sută șaptezeci și trei de pagini, editor și concepția copertei, Carina A. Ienășel, iar tălmăcirea (în limba italiană) celor șaptezeci de poeme care țin grațios conținutul, îi aparține Danielei Forcoș.

Cu o precizie absolut perfectă (reținem bine data, exact în iunie, anul trecut) a... „Timpului” său (potrivit), Carina A. Ienășel își potrivește, selectiv, poemele, de altfel unele, mai vechi, altele mai noi, pentru a (se) călători în balanța timpului alături de ceas/pendul de vreme (vremelnic).

Titlurile poemelor sale (rune, însemne) sunt compuneri destinate: Psalm(...), Somn, Inscricție(...), Cântec(...), Origini, Requiem, Mărturisire, Matematici ș.a. Poemul „Artă poetică” – „în palmele mele ard pajiști întregi/dar jarul mi-aprinde și pașii pribegi” e un intro sintetic pentru a descrie semne și simboluri care dau sens noului volum.

În primul rând, se fac observate semnele punctelor de suspensie (...) din titlu, care sunt cărări înspre ceva nedefinit, ca o curgere fără de sfârșit - timpul! Curgerea, această metaforă personificată, e ideea întregului volum, în care mesajul este „trecerea”, aceeași, a timpului, sub hlamida anotimpurilor sau a efectelor lecțiilor sub alte semne... „pașii mei scriu pe scoarța pământului...”

De ce scriu femeile... e așa.. o intimitate în dansul muzelor cu timpul, dar... de ce scriu (aleg) șaptezeci de poeme (ni se pare apriori). De aceea, am selectat câteva sensuri, care conduc la a contura personalități și naturi umane (desigur, includem, aici, și actanții noului volum). În jurul numărului șaptezeci sunt oameni înclinați spre

lumea (in)discretă a literelor (în limbajul angelic). Numărul șaptezeci este numărul ascultărilor interioare, al dezvoltărilor și trezirilor spirituale, al înțelepciunii și al educației. E numărul introspecției meditative și al (auto)rezistenței personale cu mare impact înspre intuiție și aspirație. E numărul expresiv al imaginativului iluzoriu și al devoțiunii (de orice fel). Compus din cifra 7 - spiritualitate și 0 - integritate, îmbinate, ele, cifrele, dau semnul 70 – cunoaștere, dar și „eternitate, cât și nimic” (cf. Rowena și Rupert Shepherd, 1000 de simboluri, Aquila, 2002). Cu alte cuvinte, profunzimea și conexiunile cu timpul ale poetei Carina A. Ienășel sunt lecții de viață desprinse din tot ceea ce ne înconjoară, destin sau festin, aprobări ori dezaprobări, toate de la Origini: „Îmi am obârșia în Dumnezeu/de-aceea port în suflet nostalgia/unui pământ mănos ce-n empireu/e ascuns de când cunoaștem suferința.”

Concluzii:

Mărturisește traducătorul, Daniela Forcoș, la începutul volumului, dar și pe coperta IV:

„Creațiile poetei Carina A. Ienășel sunt precum partiturile unei simfonii celeste pe podiumul sufletului cititorului.” Carina A. Ienășel (Baba) este cadru didactic în Arad și își îmbină traiectoria anilor între catedră și pasiunea pentru a să glas cuvintelor de carte. Aceleași pasiuni o animă și pe Daniela Forcos, de pământ românesc, moldovenesc (dar stabilită în Italia). Daniela Forcos (la fel ca și Carina A. Baba) scrie, dar și alină suferinți umane, crezând în lumina cuvintelor din pagini. Este un promotor/ambasador (acolo unde a ales să vecuiască) pentru acei care au nevoie și merită a fi cunoscuți. Așadar, două destine umane care nu se cunosc, dar rezonează prin abilități comune. Drum bun cărții și drum senin în Ego-uri de expresie, celor două poetese.

**CINEMATOGRAFUL ARTA (ROYAL, OMNIA,
TIMPURI NOI, TINERETULUI, ARTA).
O CRONOLOGIE PÂNĂ ÎN 1989**

Răzvan Olăhuț MUREȘAN

Eliptica mișcare a memoriei apropie și îndepărtează deopotrivă urmele a ceea ce a fost, ca apoi să readucă (la intervale *aproape fixe*) vechi imagini ale trecutului crezute de mult uitate. Imaginea este totuși arareori completă și nealterată. Astfel, este și cazul multor aspecte din trecutul acestui oraș, împrejmuit de complexe și contraste proprii. În peisajul său alambicat găsim, cu toate acestea, un lăcaș al imaginii care în ultimii treizeci de ani și-a propus să susțină o parte necesară a lumii culturale arădene: cinematograful Arta. Încă din anul 1989, discretul cinema de pe strada Alecsandri a servit drept primul și singurul cinematograful dedicat, după cum implicit ne arată și numele, a filmului de artă, oferind o alternativă pentru publicul interesat și de cealaltă arie a cinematografului, de multe ori chiar în prezența artiștilor (regizori, actori etc.) care l-au realizat. Mai mult, o serie întreagă de evenimente și festivaluri au avut prilejul de a se manifesta în acest spațiu în urma redeschiderii din 2017 în colaborare cu Asociația Citizenit, amintind: KineDok, fARAD – Festival Internațional de Film Documentar, Caravana Les Films de Cannes a Arad, Zilele filmului maghiar, Kinema Ikon: „Ne vedem joi” – proiecție de filme experimentale, iar în decursul acestui an (2023) cuprins în programul Conferințele „Dilema Veche” la Arad. Viața cinematografului începe totuși înainte de 1989: cunoscut generațiilor anterioare drept cinema Tineretului, acesta fusese inaugurat încă din timpul celui de al doilea război mondial, înlocuind vechea sală de bal ridicată în urmă cu aproximativ 130 ani aflată în continuarea fostului hotel Central. Prezenta expunere cronologică (menționăm, deloc exhaustivă) deși sumară, ea este rodul unui timp îndelungat de studiu printre file de arhivă, presă și periodice. Vom încerca plasarea principalelor repere temporale cât și contrazicerea unei serii de mituri privind cinematograful (unul dintre acestea plasează inaugurarea în anul 1924, cu toate acestea nu putem susține documentar antemenționata afirmație). La începutul anilor '90 *Arta* ținea încă de rețeaua RADEF, azi aflându-se în administrarea primăriei, sub direcțiunea Centrului Municipal de Cultură Arad (CMCA).

1894 Perioada definită drept „La Belle Époque” a fost marcată de o dezvoltare arhitecturală rapidă a municipiului Arad. În delungul arterei principale a orașului, împărțită la acea vreme între Andrassy tér și Boros Beni tér (cele două azi formează B-dul Revoluției) au apărut noi edificii edilitare dintre care și eclecticul Hotel Central (Központi Szálloda) ridicat pe colțul bulevardului Andrassy (segmentul dintre primărie și teatru) cu strada Salacz (azi Alecsandri) în 1894 după planurile lui Fodor Zsigmond și Reisinger Sándor. Anexată la clădirea principală era și o sală de bal construită la parterul ultimei travei a hotelului cu un portic de lemn ce dădea înspre grădina de vară. Aici avea să apară, mult mai târziu, cinematograful ARTA. Strada purta numele primarului reformator

al Aradului, Salacz Gyula, aflat încă în funcție la acea vreme. Hotelul a avut mai mulți proprietari dintre care îi amintim pe Rónai Janos și pe Csérmak Agoston.

1897 Au loc timp de 12 zile primele proiecții cinematografice la Arad în sala festivă a hotelului Crucea Albă (Fehér Kereszt) începând cu 13 ianuarie. Programul consta din opt filme scurte ale catalogului Lumière cu un total de 20 minute.

1907-1914 Apar cinematografele stabile ale orașului: *Urania* (1907) în clădirea vechiului teatru Iacob Hirschl pe strada Simonyi (azi Gheorghe Lazăr); *Apollo* (1910) la parterul clădirii societății Lloyd (B-dul Revoluției) mutat trei ani mai târziu în nou-construitul palat Bohuș (1913) pe strada Zrinyi (azi Vasile Goldiș); *Elisabeta* (1914) în incinta locuinței comerciantului Sándor Maricskay pe strada Varjassy Lajos (azi Calea Andrei Șaguna, nr.82-84).

1919 La 17 mai Aradul intră sub administrația românească a Consiliului Dirigent, prefectul județului devenind avocatul Iustin Marșieu. Celor două segmente ale bulevardului principal le este schimbată denumirea în Regele Ferdinand (Boroș Beni) și Regina Maria (Andrassy). Strada Salacz este redenumită în Vasile Alecsandri, nume pe care îl poartă până azi.

1922-1924 Concertează compozitorul și dirijorul George Enescu la Arad (1922), fiind cazat la Hotelul Central. Tot în acel an parterul hotelului se transformă în filiala arădeană a băncii Marmorosh Blank. La 6 februarie 1924, în saloanele Hotelului Central s-a ținut serata dansantă a ofițerilor Garnizoanei din Arad.

1927 Se adoptă „Regulamentul privitor la autorizarea, înființarea, construcția, instalația și funcționarea cinematografelor în România” publicat în Monitorul Oficial, partea I, nr.27 la 6 februarie 1927. Regulamentul prevedea, printre altele, regimul de acordare a licențelor de exploatare a cinematografelor (era necesar avizul Ministerului Artelor) dar și perimetrii de siguranță privind construcția și dotarea acestor stabilimente.

1929 Primăria dispune, începând cu data de 1 septembrie, preluarea în regim propriu a tuturor cinematografelor comunale din Arad și limitarea licențelor la un total de opt. La data preluării în oraș existau șase cinematografe pe lângă care comisia primăriei a mai deschis două în lunile ulterioare.

1935 Ziarul *Gazeta Aradului* anunță deschiderea clubului Olympia P.T.T. pe strada V. Alecsandri nr.2 „cel mai elegant club din întreaga Transilvanie”. Sala de dans era dotată cu lumini și colț de lectură, existând un bar de dimensiuni considerabile „fără asemănare” dar și restaurant. Anunțul mai atrăgea atenția și asupra prețurilor mici care erau percepute „unde, după ce se servește masa, se joacă rummi, domino, și toate celelalte jocuri distractive. Clubul acesta este fără îndoială ceiace trebuia de mult în Arad”.

1936-1937 Olympia P.T.T. a fost înlocuit în 15 noiembrie 1936 de café-restaurantul Bulevard, complet renovat și modernizat. La 23 ianuarie 1937, Clubul sportiv Gloria din Arad a ținut „Marele Bal Jubiliar” în saloanele cafenelei Bulevard.

1943 Antreprenorii Kleits Viliam și Goldstein Eugen închiriază edificiul de pe strada Alecsandri nr.2 de la proprietarul aferent datei respective, Banca Ardeleană (funcțională la parterul Hotelului Central). În acest spațiu cei doi amenajează un nou cinematograf denumit Royal, înmatriculat la data de 15 decembrie. Sala principală de proiecție a cinematografului avea dimensiunile 20x6,8x10 (lungime, înălțime, lățime) și ecranul de 3,65x5,40 – cu o capacitate totală de 365 locuri. Erau rulate filme sonore utilizând aparatele de tip Klang-Film și proiectate cu dispozitive Ertel și Gaumont,

Funcționa ca cinema de iarnă, dar și de vară, un spațiu de proiecție fiind amenajat și în grădina edificiului. Cotidianul arădean de limbă germană, *Arader Zeitung*, anunța la 22 decembrie „În curând: publicul va afla despre cel mai nou local de divertisment din Arad, cinematograful Royal (*Royal-Kino*)”. La 26 decembrie a fost proiectat primul film, producția italiană *Clubul Vagabonzilor* (*Der Klub Der Landstreicher* -titlul german apărut în *Arader Zeitung*) cu Amedeo Nazzari și Vila Karmi. Reprezentațiile s-au dat la orele 3, 5, 7 și 9.

1944 Au rulat la Royal, printre altele, filmele *Curierul de Sud*, *Bluetten de Lippen* și *S-au văzut și s-au iubit* cu devizul „difuzare sonoră excelentă – sală bine încălzită”. Bombardamentele zilei de 3 iulie care au lovit Aradul în cadrul operațiunii Frantic Joe nu au afectat cinematografele, acestea neaflându-se în apropierea obiectivelor vizate.

1945 Tabloul întocmit de Prefectura Județeană înregistra șase cinematografe rămase în oraș la finalul celui de al doilea război mondial: Urania, Forum (fostul Apollo), ARO (str.Ioan Russu Șirianu), Corso (str.Mihai Eminescu nr.1), Savoy (actualul Teatru de Marionete) și Royal.

1948 Royal devine Omnia. Ca urmare a instaurării regimului comunist, naționalizarea cinematografelelor s-a făcut în baza legii 119 din 1948 art.11, iar odată cu trecerea deplină în proprietatea statului a spațiilor de proiecție cinematică au fost înființate și corpurile administrative care aveau să le gestioneze: RomâniaFilm, Sovromfilm și Cinexfilm. Filiala arădeană a Societății Comerciale de Stat Cinexfilm a funcționat în clădirea de pe strada Alecsandri 2, cinema Omnia fiind astfel reînmatriculat la oficiul Camerei de Comerț sub numele de Victoria, alături de Forum care era acum cunoscut drept cinema Popular. Administratorul cinematografului Victoria devine Nicolae Soneschein.

1950?-1956 Paginile de reclame cinematografice ale ziarului Flacăra Rosie prezintă cinema Victoria sub o nouă titulatură: Timpuri Noi. În acest răstimp rulează filme precum *Consiliul zeilor* și *Cucerirea aerului*. Nu este sigur anul în care s-a produs schimbarea. Vom atrage atenția, însă, asupra faptului că din 1949 societatea Sovromfilm a început să deschidă mai multe cinematografe în țară sub această denumire (cf. Enciclopedia României).

1957 Timpuri Noi apare purtând un alt nume, de această dată cel cu care avea să și rămână până în ultimul an al perioadei comuniste: Tineretului. Are loc premiera filmului tehnicolor sovietic *Primul eșalon* în ziua de 17 ianuarie produs de studioul Mosfilm.

1970 Se înființează, la 1 iulie, *Întreprinderea Cinematografică Județeană* cu sediul în Aradul Nou, pe strada Karl Marx (azi Calea Timișoriei) nr.51, cuprinzând 229 posturi.

1987-1989 Arhitectul Emil Anghel a finalizat îndelungatul proiect de reamenajare a cinematografului, oferindu-i o altă imagine ambientală, mult mai armonizată cu contextul arhitectural al străzii Alecsandri și a zonei centrale a orașului. Un important aspect al acestui proces l-a reprezentat salvagardarea elementelor vechi, reutilizabile, din cadrul stabilimentului prin restaurarea și îmbinarea lor la noul plan, în special a porticului de lemn aflat acum pe holul fațadei către stradă. Retragerea de 4,5m a intrării înspre hol a creat un spațiu intermediar între ieșirea din cinematograf și stradă, asigurând o evacuare corespunzătoare. Pe 16 noiembrie 1989 a avut loc inaugurarea sub aspectul și numele prin care cinematograful este cunoscut și azi: ARTA. Evenimentul a fost marcat prin proiectarea filmului *Cei care plătesc cu viața* în prezența regizorului Șerban Marinescu și al actorilor protagoniști, Ștefan Iordache și Maia Morgenstern.

O FILĂ DIN VIAȚĂ

Anca DRILĂ

Crezuri vechi, crezuri noi
Mintea-mi inundă...
Nu pot să trec, mă-miedic de-o filă
Din viața ta, din viața mea...
Mă-nec... înghit în sec...

În fața sorții... a morții...
A iubirii... a urii...
Stau cu pieptul gol, inert...
Imposibil să lupt,
Căci toți suntem egali.

Înc-o mască, înc-un zâmbet...
Afișări de succes... fețe... oameni...
Îmbrăcați în haine cochete
Întoarcem din nou fila
Psihopați turbați, îngropați în propria viață...

DĂRNICIE

Eugenia Ponta PETE

În lumea asta plină de nimicuri,
în care "marii dreptți" judecă strâmb,
fragilul suflet stă și el la rând
ca pomul ce-a rodit târziu să-l scuturi.

În coș s-aduni cu grijă măr cu măr,
să le așezi în taină a păstrare,
să-ți fie pentru suflet alinare,
când istoviți, dragi ochii tăi le cer.

Nu vrea umilul rod nimic în schimb,
doar să-l primești, să-ți împlinească gândul,
c-ai fost ales să-i fii întreg pământul
ce-a înflorit pe caldul lumii frig.

Că poate într-o zi va fi să-ți fie
clipa trăită, cât... o veșnicie...

Livia CIUPAV

drum de țară
străbătând valea pârâului
cruci de lemn indicatoare șterse
podețul și undeva în dreapta
craterul înconjurat de o apă măloasă
pompând dioxid de carbon

apă care vorbește
celui ce știe
să pună întrebarea potrivită
și să asculte răspunsul

ușoară ameteală închipuire
uneori ciobanii găsesc
păsări moarte
prinse în ghimpții uscați

peste umărul meu bunică-mea
bolborosește ca un ochi
de vulcan noroios
pierdut în fâneață
printre furnici și cosași

încearcă să-mi spună
ceva important

SALON GUTENBERG

Daniela GUMANN

ÎN ABURI DE CAFEA (I)

În aburi de cafea, te văd,
te simt fără să te-ating.
Duc ceașca încet la buzele-mi
uscate, așa, acum, înhmmm...
Te simt tot mai aproape
cum pătrunzi în fiecare fibră
și-ți simt săgeata căldurii
și dorința crește tot mai mult.
Așa, acum, îhî, gustul ți-l știu
pasiunea dă năvală:
Vreau. Vreau. Mai muuult!
Lumina rezistă la frig,
luminezi în sufletul meu.

ÎN ABURI DE CAFEA (II) (VARIANTĂ)

În aburi de cafea,
Îți caut tot mai des privirea.
Închid ochii,
Și mă prefac, că te ating.
Tu taci.
Mă faci să cred că mă înșel
Dar eu te văd,
Te simt fără să te-ating!
Duc ceașca
Încet spre buzele-mi uscate
Așa. Acum, ... înhmm
Te simt tot mai aproape.
Simt cum pătrunzi în fiecare fibră
Și iar îți simt săgeata căldurii
Că după prima-nghițitură
Mai vine încă una.
Dorința crește tot mai mult.
Așa. Acum, ... înhmm
Ți-am cunoscut și gustul ți-l știu
Și pasiunea dă-n tumult.
Vreau. Mai vreau. Mai muuult!

PASĂRE LIRĂ Ioana CRIȘAN

Mă porți în valuri
Printre acordurile tale
O, pasăre cântătoare!
Ești ascunsă vederii,
O, imn al plăcerii,
Imn al durerii!
Tu nu cunoști cuvântul „departe”,
Căci vocea ta văzduhul îl desparte
Între visuri, speranțe
Și regrete, romanțe.
Câteodată e greu să-nțeleg
Ce e-n sufletul meu întreg,
Dar trilurile mă iau sub aripa lor
Și-mi alungă orice sunet disturbator;
Aici, acum suntem doar noi:
Instrumente moi
Ce se leagănă-n valuri terestre,
Ducându-și povestea către celeste...

TU ȘTII CÂTĂ IUBIRE-ȚI PORT? Aida VOIVODICIAN

Câtă sinceră mirare scaldă ochii
de copil,
câte culori, în miez de-april, sporesc
melanjul din grădini,
câtă candoare ning, în mai,
fulgii din măgrini,
câtă rugăciune în calea de ascet
începe în nesomnul
noptilor albite de poet,
câtă e puterea dată de la Domnul
strânsă în al Crucii Lemn...
câtă-mi este așteptarea
să primesc un semn.

16 mai 2023

Carmen ȘENDROIU SULTAN

*

când va veni sfârșitul lumii
într-o duminică după amiază
tu vei număra culorile infinitului
le vei așeza frumos în dosar cu șină
ascultând mirabilis cântându-ți în strună

eu voi inventa noi poziții
sperietorii de ciori
înălțând cântecul pe poante
voi trage de-un colț de apus din care
să-i fac joben multicolor

ca să nu intrăm în gura lumii
voi scrie de-a-ndoaselea
rod și zor
cu un gest rocambolesc
le vom rezema nebunia
de tăblia patului când vor merge
pentru prima dată împreună
la culcare
așteptând nerăbdători să ne înflorească
dimineța de luni

Grațiana IENĂȘEL

Încețoșat, la umbra
unui copac, mă regăsesc,
ascult cu teroare sunetul
brutal al oaselor crâncene...

Privesc nostalgic amurgul neuitării
și parcă mă apucă o
melancolie fără de înspăimântare...
Un singur gând și o singură cuviință
mă îneacă în miezul sticlit
al necurăției nopții...

Am fixat timp de trei zile
ochii enigmatici, plini de înțelesuri...
Însă acum, mai mult ca niciodată,
aceștia sunt gata să mă atace.

Amurgul s-a stins...
În ochii mei însă rămâne
viu, colorat...
violet... violent...

În a lumii neiertare,
Admiră sicriile solitare de prin cer...
Acesta, în ochii lumii,
rămâne în mii de nuanțe
de plumb, nichel, galiu, germaniu și arsen...

Dar ochii mei sunt speciali.
Pot privi în jur fără îngheț total.
Îmi dau voie să privesc frumusețea iubirii
rotunde,
plin de dor și de fum...

Clipesc deodată,
mare greșală...

Turmentat, mă trezesc
și observ că mă aflu la umbra aceluiași copac...

PĂȚANIA URSULEȚULUI CAFENIU

dramatizare pentru teatru de păpuși
după povestea lui Vladimir Colin,
Mihaela ANDREI

Personaje: POVESTITOR ESCHIMOS, URSUL CAFENIU (două păpuși: una cafenie, alta gri), FOCA, MORSA, URSUL POLAR TATA, URSUL POLAR MAMA, URSUL POLAR PUI, PINGUIN TATA, PINGUIN MAMA, PINGUIN PUI, OM DE ZĂPADĂ TATA, OM DE ZĂPADĂ PUI, REN FOTOGRAF

Recuzită: oglindă mică, burete de baie, sănii, bulgări de zăpadă, aparat foto pentru ren, ghețar, textile albe pentru decor (paravan alb)

Decor: Fundal alb – munți de zăpadă

Muzică (*dispoziție de călătorie*)

POVESTITOR ESCHIMOS

Dragii mei, hai să vă spun
O poveste despre un urs brun.
Cafeniu, mai bine spus,
care-a plecat spre apus.
Dar s-a rătăcit se pare
În această lume mare!
Chiar la Polul Nord ajunse
Și minunății văzuse:
Aurora boreală,
munții albi cu poleială
și ghețuș și derdeluș...
Dar, hai, povestea v-o spun acuș.
Cel mai bine să vedem
Totul ce-a pățit chiar el.

URSUL CAFENIU

Oau! Ce minune!
Munți de-argint!
Ce fain! Pe bune!
Dar... oare brazii verzi s-au pitit
sau cumva m-am rătăcit?
(*intră foca și morsa ironizându-l de urs*)

MORSA

Urs-urs murdărici!
Ciocolată cu sclipici!

FOCA

E mânjit-mânjit de tot!
De la gheare până la bot!

MORSA

Uite, ce caraghios,
Parcă a fost înmuiaț în sos!

URSUL CAFENIU

Aș vrea și eu să-l văd de îndată
Pe cel murdărit cu multă ciocolată!
(*privește în jur*)

FOCA (*îi oferă o oglindă*)

Cum să nu!
Oglindă, oglinjoară...
Cine-i cel mai frumos din țară?

URSUL CAFENIU

Nu cumva râdeți de mine?

MORSA

Păi de cine, măi Martine?

URSUL CAFENIU

Să știți că m-am supărat...
Eu sunt foarte curat!
Mă spăl în fiecare dimineață
Pe mâini, pe dinți, pe față...

MORSA și FOCA

Da, da, da... (*ele se îndepărtează râzând*)

URSUL CAFENIU

Au fost foarte răutăcioși
Și mai ales neprietenosi.
Muzică (*dispoziție de călătorie*)
(*intră o familie de urși albi, militărește*)

URSUL CAFENIU

Salutare, frățiori!
Salutare tuturor!
Mă bucur de voi,
Că sunteți prieteni de soi.

URSUL POLAR TATA

(*il măsoară din privire cu superioritate*)

Cine ești tu, oare,
De-mi zici „frățioare”?
Nu ești alb ca noi, iată,
Haideți,
Îl vom părăsi de-ndată...

URSUL POLAR MAMA

Un urs de culoare?
Ce neobrăzare!

URSUL CAFENIU

Dar nu-s murdar de noroi!
Sunt urs ca și voi...
Culoarea mea e cafenie,
Și mă puteți recunoaște dintr-o mie!
Pentru familia mea este o mândrie!

URSUL POLAR COPIL

Mami, mami, nu e oare
Doar un ursuleț oarecare?
Mie îmi place de el!
Parcă e o înghețată
Cu multă ciocolată!
(părinții îl privesc muștrător)

URSUL POLAR TATA

Numai urșii albi, pufoși,
Sunt cumsecade și frumoși.
Să mergem!
*(urșii albi pleacă îngâmfați, militărește,
iar ursul cel mic mai privește în urmă curios)*

URSUL CAFENIU

Neprietenos și îngâmfați
Sunt urșii din munții înghețați...
(ursulețul plânge, se apropie pinguinii)
Muzică *(dispoziție de tristețe)*

PINGUIN MAMA

Dar cine te-a supărat,
Suflețel mic și curat?

URSUL CAFENIU

Îmi vine să plâng de ciudă
Că lumea e atât de crudă.

PINGUIN TATA

De departe am văzut ce ți s-a întâmpat...
Urșii albi te disprețuiesc,
Iar ceilalți te batjocoresc.

URSUL CAFENIU

În țara mea cea mică
Umblu fără frică.
De când sunt urșii pe pământ,
Cafenii cu toții sunt. *(plânge)*

PINGUIN PUI

Știi, câteodată lumea este rea.
Să nu plângi, te rog, aș vrea...

URSUL CAFENIU

Du-te, lasă-mă în pace,
Ești prea mic și n-ai ce face.

PINGUIN PUI

Pinguin sunt și nu-s mic.
Pasăre sunt, pe cuvânt.
Am o idee: Haideți să îl săpunim
Și-apoi să ne înveselim!

URSUL CAFENIU

Să știți că iar m-am supărat...
Eu sunt foarte curat!
Mă spăl în fiecare dimineață,
Pe mâini, pe dinți, pe față...

PINGUIN MAMA

Nu merită să rămâi supărat,
Vedem că ești foarte curat!
Doar îți vom săpuni blana cafenie
Și ne vei ține companie.
Pe ghețuș, pe derdeluș,
Pășaniile le vei uita acuș!
Ai încredere în mine
Și-o să fie bine...
(pinguinii îl săpunesc)
Vei fi spălat, ca-n fiecare dimineață...
Pe urechi, pe mâini, pe față...
Spatele să nu-l uităm...
(ursul cafeniu este înlocuit cu un urs gri)
Hai, întoarce-te!...
Sub o mantie de clăbuci

Ești perfect acum, ce zici?

URSUL CAFENIU

Vreți să rămân așa?
Nu... Iute mă voi spăla!

PINGUIN TATA

Nu-nu-nu, rămâi așa!
Tu ești și bine... spălat
Și bine... camuflat... (*râsete*)
Hai cu noi!

Muzică (atmosferă de distracție)
(foca și morsa aruncă cu bulgări de zăpadă una spre alta)

MORSA

Ce-ar fi ca dintr-un bulgăre mic
Să ridicăm câte un pic
Un om de zăpadă frumos,
Simpatic și maiestuos?

FOCA

Da, da, să-l construim!
Și să ne-nveselim!
(adunând bulgări, se ivește un om de zăpadă mic; din lateral intră urșii polari)

URS POLAR PUI

Tati, haide să facem și noi!

URSUL POLAR TATA

Desigur, dar unul mai de soi!
(adunând bulgări, se ivește un om de zăpadă mare; din lateral intră pe sănii pinguinii și ursul cafeniu săpunit, apoi un ren fotograf)

PINGUIN PUI

Iu-hu! Ce distractiv este pe derdeluș!

RENUL FOTOGRAF

Ședințe foto la minut!
Imortalizăm momente
petrecute într-un mod plăcut!
Dragi prieteni,
Un Om de zăpadă

E un personaj de vază!
Haideți să vă alăturați
Și să nu vă mișcați...
Așa... zâmbiți, vă rog... Freeze...

TOȚI – Freeze...

Muzică (sunete aparat foto)

RENUL FOTOGRAF

Așa... mai la stânga, mai la dreapta...
Muzică (sunete aparat foto)

RENUL FOTOGRAF

Nu se poate! Vai de mine!
Un ghețar din spate vine!
(toți se întorc spre ghețar)
Din calea lui să ne ferim!

PINGUIN TATA

E pericol mare!
Trebuie să fugim!!!
(toți se risipesc; rămâne în urmă ursul polar pui)
Muzică (atmosferă de pericol)

URS POLAR PUI

Ajutor!!! Mami!

(trece încet ghețarul de la dreapta la stânga; apare ursul cafeniu ca să îl salveze pe urs polar pui; cei doi se scufundă, iar după dispariția ghețarului ei reapar; ursul are acum culoarea cafenie inițială; intră urșii albi)

URS POLAR PUI

Mami! Mi-a fost atâta de frică!
Am rămas acolo singurică...
Dar acest urs curajos
m-a tras în jos,
pe sub ghețar,
și iată-mă-s iar
în brațele tale de mamă
ce-mi ești atâta de dragă.

URSUL POLAR MAMA

Iată, acest urs te-a salvat!

URSUL POLAR TATA

Este atâta de... curat?
Stai puțin, nu ești tu oare,
Cafeniu din născare?
Altfel erai cu noi la joacă,
Se pare că...

URSUL POLAR MAMA

Ce moacă...
Ai făcut când l-ai văzut...
Parcă-l știi de nu demult...
Nu?

URSUL POLAR TATA

Recunosc, chiar mi-ai salvat
Puișorul mic și drag!
Te rugăm, ne iartă...
Să uităm trecuta ceartă.

URSUL CAFENIU

Crezi că-mi pasă că te știi
Negru, alb sau cafeniu ?
Inima să-ți fie dreaptă.
Eu te judec după faptă!

URSUL POLAR MAMA

Alb sau cafeniu,
n-am să te uit cât mă știi.
Niciunul n-am avut habar
Cum să trecem de ghețar...
*(ursul cafeniu este îmbrățișat de părinții
puiului salvat; intră pinguinii, fotograful)*

PINGUIN TATA

Bravo! De azi nu mai ești nevoit
Să umbli travestit!
Clăbucii de săpun...
Ce, te-au făcut un urs mai bun?
(toți râd)

PINGUIN PUI

Fii prietenul nostru, al tuturor
Și-o să-ți fie mai ușor!
Nu blana te face urs,
Ci tot ce-ai făcut, nu ce ai spus.

RENUL FOTOGRAF

Ședințe foto la minut!
Imortalizăm momente
petrecute într-un mod plăcut!
Dragi prieteni,
Acum ursulețul cafeniu
Este un personaj de văză!
Fiți pe fază!
Haideți să vă alăturați
Și să nu vă mișcați...
Așa..., zâmbiți, vă rog... Freeze...

TOȚI – Freeze...

Muzică (sunete aparat foto)

URSUL CAFENIU

Dragii mei, rămâneți cu bine
În țara poleită
Cu argint tivită.
Eu mă duc spre țara mea,
Căci mi-e tare dor de ea.
La revedere!

TOȚI

La revedere!

URS POLAR PUI

Hapciu !

URȘII

Sănătate!

PINGUINII

...și noroc !

Muzică (dispoziție de final fericit)

POVESTITOR ESCHIMOS

De-atunci urșii s-au schimbat.
Nu te mai judecă
După felul cum ești îmbrăcat.
Nici după blană, nici după culoare,
ci numai după faptele răsunătoare.

CÂNTEC VECHI

Lucian GEVELEGIAN

Pe câmpia verde, sub cerul senin,
În adâncul sufletului meu, un vers bătrân
Îmi cântă cu bucurie despre vremuri demult apuse
Despre cântecul fermecat al strunelor ce-au răsunat prin lunci aduse.

În armonie cu natura și cu gândurile mele,
Ascult cu atenție fiecare notă care-mi spune
Despre vremuri și locuri pierdute,
Despre tristeți și bucurii aduse.

Dar cu cât cântecul se îndepărtează
Cu atât mai mult sufletul meu se bucură
Căci cuvintele și acordurile își găesc rimă
Și mă simt în același timp și singur și împăcat cu mine însumi.

Așadar, în fața câmpiei și a cerului înstelat
Las strunele să-mi cânte până la ultima notă de-acord
Și-mi amintesc că în armonie cu lumea-nconjurătoare
Sunt parte dintr-un univers atât de bogat și
vast și plin de o frumusețe de neegalat.

BUNICA MEA

Anisia BÎLȚAC

Bunicii sunt înțelepți și buni
Iar Bunicii sunt părinți mai mari,
S nepoței-s pentru ei,
Buchete de minuni.

Ca icoana Maicii Sfinte
Cea Venită dintre stele
Vreau să fac și eu din cuvinte,
Portretul buniciei mele.

Bunica mea e profesoară
Și toți copiii o-ndrăgesc,
Aș vrea să-i spun a suta oară:
Sunt foarte mândră și-o iubesc.

Acum e seară, apoi noapte,
Bunica este lângă mine
Poveste, un pahar cu lapte
Și spunem Sfânta Rugăciune.

Ne mângâie și ne susține
Și chiar acum îmi dau eu seama
Că mi-a făcut un mare bine,
Fiindcă mi-a dat cadou pe mama.

Îți mulțumesc Bunico!

SALON GUTENBERG

ȘI DACĂ O ZI AR FI VIAȚA MEA...

Paul KRIZNER

Printre atâția experți în ale vieții, mă întreb cum de nu suntem fericiți, cum, când toți sunt buni la dat sfaturi despre cum să fi fericit, despre cum să gândești pozitiv, cum să trăiești fără păcate și cum să nu greșești, totuși până la urmă văd că suntem tot mai triști, tot mai posomorâți, tot mai nefericiți dar plini de egoism, avari, plini de mândrie ca să nu spun că ne-am tâmpit de tot.

Așa că, dragă prietene, hai să-ți spun, și dacă o singură zi ar fi viața mea sau a ta pe acest pământ tot nu am fi fără greșeli sau păcate, tot nu am fi „imaculata concepție”, tot nu am fi perfecți cum ne vor alții fără ca ei să se privească în oglindă și apoi să ceară perfecțiunea altora.

Da, o singură zi de ar fi viața mea tot nu m-aș încadra în șabloanele și canoanele unei societăți poleite cu aur pe dinafară și putredă pe dinăuntru, așa că dragă cititorule trăiește viața cum știi tu mai bine și nu apleca urechea la nefericiții care te judecă, pentru că ei trăiesc o dramă continuă a neîmplinirii lor și din drama lor personală din care nu pot ieși și vor să tragă și pe alții.

Toate poți să le câștigi, toate poți să le pierzi, doar bagajul cu amintiri și sentimente, cu iubiri împlinite mai mult sau mai puțin, pe acelea le vei lua cu tine dincolo de trup și dincolo de materie.

Uneori, o zi pare un infinit atunci când aștepti pe cineva drag, iar când ești îndrăgostit acea zi parcă e doar o clipă, ce paradox al vieții, și atunci, sincer cum să mai ai timp să urăști, să județi, sau să critici?

Poți, îmi vei spune, uitându-te la lumea în care trăim, Păi sincer lumea aceasta, uneori este mai decăzută decât cea a necuvântătoarelor, mai vicleană decât șarpele și mai meschină decât hiena pregătită să devoreze și să sfâșie tot cei frumos în tine.

Mă gândesc uneori că și dacă o zi ar fi viața mea pe pământ tot nu m-aș putea sătura de frumusețea din noi, de splendoarea cerului, de gingășia dragostei, de chipul angelic și de fiorul ce mă pătrunde în clipele de dragoste, așa că dacă viața ta ar fi doar o zi cum ai vrea să o trăiești?

SALON GUTENBERG

**MARIA AIFTINCĂI, „PE SUB DEALUL CUDRINA” –
XBG MEDIAPRESS ARAD, 2023,
UN AUTENTIC JURNAL ÎN IMAGINI**

Carina A. BABA

De curând, Editura XBG Mediapress Arad a publicat un volum de excepție, semnat de Maria Aiftincăi. Volumul are 180 de pagini color, concepție copertă – Mircea Boran, Prefață – Florica R. Câdea.

Chiar din primele rânduri ale volumului aflăm: „Când spunem Maria Aiftincăi, ne gândim la viață, împletită în meșteșug și cânt. Când spunem Maria Aiftincăi, ne gândim la armonii cromatice care înveșmântă siluete de trupuri ori marionete în statuete. Când vorbim de Maria Aiftincăi, avem în minte o ideatică pasiune pe care a transformat-o în nestatornică dăruire. Aceste repere i-au influențat benefic (și) creația literară, într-o manieră proprie.” (Prefață, Florica R. Câdea).

Cele menționate mai sus sunt susținute de tot ceea ce vom întâlni pe parcursul „jurnalului în imagini”, intitulat „Pe sub Dealul Cudrina”. Astfel, Maria Aiftincăi ne prezintă, cronologic - inedit, deoarece face acest lucru apelând fie la articolele publicate în revista „Gutenberg – Universul cărții” sau în alte publicații arădene, fie la sugestive fotografii (o imagine făcând cât o mie de cuvinte!) – parte din activitatea desfășurată în ultimii ani, printre articole și fotografii inserând versuri proprii.

Activitatea Mariei Aiftincăi acoperă o plajă deosebit de întinsă, constând în activități dintre cele mai diverse, autoarea ducând mai departe, pe orice cale, obiceiul, datina, tradiția popoului român. Axul în jurul căruia se desfășoară aceste activități de promovare, de neuitare... este reprezentat de Muzeul de Etnografie din Vladimirescu, casa sufletului autoarei. Acolo își primește oaspeții: copii, adolescenți, adulți, români și străini. Le vorbește despre costumele populare, despre semnificații și simboluri țesute în ei, îi învâluie în povești, pentru a-i prinde definitiv în mrejele frumuseții de demult. Dar Maria Aiftincăi nu rămâne captivă în timp, reușind să îmbine cu măiestrie vechiul și noul, tradiționalul și modernul. Exemplificăm: „Acasă la Marițuca”, Florica R. Câdea, Carina A. Baba – prezentarea Muzeului din Vladimirescu; „Cum am cunoscut-o pe Maria Aiftincăi”, Constantin Avădanei – sincronicitate și destin; „Să-mi cânti cobzar...” – Maria Aiftincăi în ipostaza de interpret de romanțe; Muzeul etnografic „Maria Aiftincăi”, cu peste 1.200 costume populare, Dorin Bodea; 2016: «Euroweek» la Liceul „Moise Nicoară” din Arad; 2016: Emisiunea „La Hanu' lu' Nea Mărin” (Inedit TV); 2016: Conferința UNIFERO Constanța (21-24 August); 2016: Vizita etnicilor germani la Muzeul de Etnografie; 2017: Festivalul Culturii Românești - Ediția I; 2017: Lansarea cărții autobiografice „Viață. Meșteșug. Cântec. O jumătate de secol de rapsodie”; 2017: Participare la Festivalul „Ștefan cel Mare și Sfânt”, Chișinău; 2017: „Școala de Vară” la Atelierul de Creație Populară; 2018: Festivalul Culturii Românești - Ediția a II-a; 2018: Sărbătoare de Paște la Almaș; 2018: Copiii de la „Kids LMC” în vizită la Muzeul de Etnografie; 2018: Zilele Comunei Vladimirescu. Pe scenă, cu dansatorii Ansamblului folcloric din Parcova (Republica Moldova); 2019: Festivalul Culturii Românești -

Ediția a III-a; 2019: Acțiune INTEGRA Arad, la Muzeul de Etnografie; 2020: Festivalul Culturii Românești - Ediția a IV-a; 2020: Salonul Cultural „Gutenberg” la Casa de Cultură Vladimirescu; Despre Maria Aiftincăi „Marițuca”... un meșter popular de valoare, Prof. Maria Petrescu, sociolog (articol apărut în revista „Cervantes”, nr. 27/2020); 2021: Festivalul Culturii Românești – Ediția a V-a – o ediție altfel - Pe marginea unui festival; 2021: Șezătoare în tinda Bisericii Șega 1 din Arad; 2021: Șezătoare la Zimand-Cuz; 2022: Procedura de înscriere în Cartea Recordurilor „Guinness Book”; 2022, Arad: Parada costumelor populare; 2022: Întâlnirea gastronomică a celor 13 naționalități (Bătănia, Ungaria); 2022: Spectacol de Sânziene la Pensiunea „Safari” din Vladimirescu; 2022: Filmarea videoclipului „Când eram eu mititică”; 2022: Încondeierea ouălor la Biserica Grădiște 2; 2022: O sărbătoare a cărții cu gust Debut albaiulian la Makó (Ungaria); 2022: Spectacol de colinde la Makó; 2022: Festival culinar la Uzdin (Serbia); 2023: „Școala Altfel”, la Muzeul de Etnografie și Folclor Vladimirescu; 2023: Grup de francezi, în vizită la Muzeul de Etnografie și Folclor; 2023: Încondeierea ouălor la Biserica Grădiște 1; 2023: Elevi de la Liceul „Moise Nicoară” la Muzeul de Etnografie; 2023: „Suflet de România” la Castelul Regal din Săvârșin; 2023: Preșcolarii de la Grădinița P.N. 2 Vladimirescu, la Muzeul de Etnografie; 2023: Elevi de la Academia Teologică Arad, la Muzeul de Etnografie.

Printre activitățile de mai sus, sunt inserate versuri compuse de Maria Aiftincăi, versuri care au primit și haina melodiei, deoarece au apărut în format audio, CD-ul fiind intitulat „Dor de satul meu”: „De ce te-am părăsit? / Satul meu iubit / N-am știut și nici n-oi știi / Că în salt sat oi veni. / Am lăsat casa făcută / Inima din mine e ruptă / Că am muncit cu trudă / Acum sufletul mi-e greu.”; „Frunzuliță foaie lată / Eu începeam jocu odată / La strânsură, la Grămești / Peste apă-n Rogojești.”

Așadar, „Pe sub Dealul Cudrina” reprezintă mărturia unei pasiuni, dar, mai ales, a unui destin: acela de a salva din prăpăstiile uitării esența sufletului românesc.

LA O CEAȘCĂ DE CAFEA, DUMINICA

REVISTA „RENAȘTEREA” LA CENTENAR. PERSPECTIVE ISTORICE ȘI ISTORIOGRAFICE

Ioan-Zosin JULA

Unirea Transilvaniei cu România la 1 Decembrie 1918 a deschis noi perspective pentru românii din provincie dar și pentru situația Bisericii Ortodoxe în general și din orașul Cluj în special. Orașul a cunoscut o „sporire” rapidă de personal administrativ, militar, intelectual etc. care trebuia să suplinească emigrarea în Ungaria a multor funcționari și intelectuali maghiari ce fuseseră dependenți de vechiul stat austro-ungar. S-au creat instituții noi de educație și cultură (Universitatea Daciei Superioare, licee, Opera, Teatrul Național, institute de cercetare și muzee etc.) care au fost încadrate preponderent cu intelectuali români (din Transilvania, Bucovina, Basarabia dar și din Vechiul Regat), majoritatea fiind de confesiune ortodoxă.

Sinodul eparhial ortodox din Cluj a ales la 28 septembrie 1921 pe arhimandritul Nicolae Ivan drept primul vlădică al nou reînființatei episcopii, era de natură să ridice prestigiul acestei confesiuni românești într-un oraș în care elementele minoritare sprijinite masiv de fostul regim austro-ungar mai dețineau un loc important în structura demografică dar și în peisajul cultural spiritual din oraș. Însăunarea la 6 decembrie 1921 a episcopului Nicolae Ivan venea cumva ca o reparație pentru comunitatea ortodoxă din Cluj și nu numai. Cum în jurul Clujului fiițase până la Unirea religioasă cu Roma o eparhie cu vechii tradiții spirituale și cu numeroase împliniri culturale, se impunea de la sine restaurarea acestei eparhii.

Episcopul Nicolae Ivan a fost un mare gospodar și un bun patriot, luptând neobosit pentru ca Episcopia Clujului să dobândească instituțiile și sectoarele de bază, pentru a putea funcționa corespunzător nevoilor și așteptărilor comunității ortodoxe din capitala Transilvaniei. El a întemeiat: Catedrala eparhială (1923-1933), Institutul Teologic Universitar din Cluj (1924), Tipografia, revista „**Renașterea**”, Biblioteca, Muzeul.

Până la data de 1 Septembrie 1923, „**Telegraful Român**” editat la Sibiu de mitropolia ortodoxă a fost organul de informare al episcopiei de la Cluj. După aceea rolul de informare la nivelul eparhiei îl va deține proaspăt înființata revistă **Renașterea**. Revista nu avea un fondator oarecare ci unul care a căpătat o experiență vastă, prin îndeplinirea funcției de redactor șef al prestigiosului ziar „**Telegraful Român**”. Mitropolitul Miron Romanul, recunoscând meritele sale, începând cu data de 1 octombrie 1890, l-a numit pe Nicolae Ivan, redactor șef al ziarului „**Telegraful Român**”, de la Sibiu. Viitorul episcop de la Cluj nu a avut funcția de bază de gazetar, însă a demonstrat prin articolele sale, un real talent publicistic, dar și o viziune „clară și realistă”, ceea ce l-a ajutat enorm după instalarea sa la Cluj.

Necesitatea unui organ oficial de informare pentru Episcopia din Cluj și bucuria înființării acestuia, o vedem exprimată încă din primul număr al revistei „**Renașterea**”: „Cu sentimente de adevărată bucurie creștinească vestim cucernicilor noștri preoți și tuturor celor ce poartă la inimă interesele eparhiei noastre, că în ziua de astăzi am ajuns iarăși în situația de a vă pune la dispoziție o gazetă oficială a Consistoriului nostru. Necesitatea imperativă a unei gazete oficiale s-a dat viață nouă eparhiei Vadului, Feleacului și Clujului.”¹

Prin înființarea acestei reviste s-a rezolvat problema comunicării între nou-înființata episcopie și cler, respectiv credincioșii care așteptau veștile și informațiile cotidiene. Încă din primul număr al revistei „**Renașterea**”, există foarte multă informație despre proiectele noi ale harnicului episcop Nicolae Ivan dar și nenumărate știri naționale și internaționale pe care organul oficial avea să le transmită tuturor celor doritori de cunoaștere. Dificultățile începutului de drum pentru revista „**Renașterea**”, au fost depășite prin destoinicia vlădiciei Nicolae Ivan, prin echipa de redactori ce și-a constituit-o și prin entuziasmul general românesc din Cluj. Astfel, în anul 1924, Raportul Consiliului Eparhial Cluj înaintat Adunării Eparhiale, arată geneza dar și scopul clar al revistei: „lipsa de mult simțită a unei gazete, ca organ oficial al eparhiei noastre, am izbutit s-o înlăturăm. Cu ajutorul subvenției de stat și a abonamentelor am început scoaterea gazetei **Renașterea**, care și-a început apariția la 1 septembrie 1923, deocamdata săptămânal. Gazeta aceasta este chemată să fie o contribuție la cultura preoțimii noastre și un mijloc expeditiv pentru comunicarea chestiunilor de care preoțimea are nevoie să ia cunoștință”.²

Începând cu primul număr al revistei „**Renașterea**”, din 1 Septembrie 1923, publicația avea opt pagini, cu rubrici atent alese și cu o apariție săptămânală, lucru ce este menționat în sub titlul revistei (redactorul șef responsabil era Dr. Sebastian Stanca, personalitate de marcă a vieții medicale și culturale din oraș).

Rubricistica primului număr este formată din 6 secțiuni (informări de interes, COMUNICĂRI, din „MONITORUL OFICIAL”, (ȘTIRI, CĂRȚI, CONCURS) , ce reușesc să cuprindă întreaga doză de informație ce se dorea împărtășită cititorului, și zic cititorului deoarece revista viza un public variat. Este lesne de înțeles faptul că „Organul oficial al Eparhiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului, Geoagiului și Clujului”, era destinat preoțimii care ducea mai departe informațiile, atât de necesare pentru acele vremuri, însă cei care îi citeau paginile și se abonau puteau să fie și din alte medii de activitate. În primele trei sau chiar patru pagini găsim ordonate titlurile celor mai importante știri ale vremii, tratate în articole generoase ca spațiu dar și ca informație.

Despre publicația pe care o cercetăm există o pletoară de articole de popularizare sau referiri de una-două pagini în diverse lucrări de sinteză apărute atât înainte cât și cu ocazia Centenarului reînființării eparhiei de la Cluj în 1921. Între cei care au alocat mai multe pagini revistei „**Renașterea**” menționăm pe pr. prof. univ. dr. Alexandru Moraru, pr. prof. univ. dr. Ioan Vasile Leb, pr. prof. univ. dr. Ștefan Iloaie, pr. prof. univ. dr. Gabriel Gârdan și dr. Mircea-Gheorghe Abrudan, care plasează publicația între cele mai importante realizări ale episcopului Nicolae Ivan. O atenție deosebită pentru revista „**Renașterea**” a acordat și pr. Florin-Cătălin Dit, cel care îndeplinește și funcția de redactor șef din anul 2011 până în prezent. O altă contribuție de un real folos este sinteza „**Istoria presei literare românești din Transilvania**”, 1980, unde istoricul și criticul literar clujean Mircea Popa atribuie câteva pagini revistei „**Renașterea**”.

Până în prezent, revista **Renașterea** nu s-a bucurat de o cercetare monografică, tocmai de aceea este necesară o cercetare monografică dedicată revistei Episcopiei Vadului, Feleacului și Clujului, care în această toamnă va celebra un secol de la întemeiere.

1. **Renașterea**, anul I, nr. 1, 1 Septembrie 1923, pag. 1.

2. Ștefan Iloaie , „*Episcopul Nicolae Ivan și începuturile revistei **Renașterea***” în Tabor ,An X , Nr.2, 2016, p. 39.

LA O CEAȘCĂ DE CAFEA, DUMINICA

**DE CE SCRIU FEMEILE...
SCURTE NOTE DE LECTOR ASUPRA UNEI
(ALTFEL DE) CĂRȚI.**

Florica R. CÂNDEA

Stelian Deaconu, „Viața mondenă prin ochii unui taximetrist” (nuvelă),

Context:

Din păcate, sunt tot mai rare cazurile în care un debut vine cu o carte gen concept operațional, „nuvelă”. Din fericire, sunt aleasa acestui moment al prezentării în public, la Biblioteca Județeană (prin prietena Ioana Nistor) ca o predestinare... (prieteni știu de ce...) cu atât mai mult cu cât, pe arătură, către casă, din vremi de pandemie, am ales a folosi (și) taximetrul.

Sunt convinsă că nu acesta a fost criteriul alegerii (de astă dată mă adresez la persoana I), dar, oricum, cu toate că nu cunosc autorul, cartea gen „le livre a la poche”, m-a prins, de la prima lectură, ca o îmbrățișare de suflet.

Spun și afirm, îmi dau seama și îmi vine să cred, că autorul (nu știm dacă e pseudonim sau nume real) nu ar părea a fi avid de o gratuită popularitate, din moment de a ales punct ochit/punct lovit „Casa cărților” unde a cerut așa un nimerit sprijin.

Spun cu toată sinceritatea, fără a fi ispitită de false pudori, că am primit prin lectura aceasta o pildă care nu mai are nevoie de a fi explicată: oamenii care stau la locul lor, intră în viața noastră cu un anume scop: acela de a rămâne fideli (unii).

Niciodată nu dăm peste oameni din întâmplare, iar încrucișarea cu aceștia duce la trăinicia unei simbioze de neînlocuit. Oricum, e greu de apreciat cu care dintre personajele/actant ale nuvelei mă identific!

Despre carte:

Dacă aș fi la catedră, aș prefera să predau nuvela-concept operațional după acest (nou)model propus (probabil un debut) de către autor. Termenul provine din fr. nouvelle și înseamnă știre, noutate. Ca și dimensiune, nuvela se situează între schiță și roman și are un fir epic narativ specific genului epic (în proză).

Cu referire la titlul ales și schema grafică a acestuia, e lesne de înțeles „jocul” autorului, pentru că, ele, cuvintele, care îl compun sunt răsfirate precum perlele pe șnur, tocmai pentru a deruta, dar și a se citi din orice unghi am dori.

Am întâlnit în ultima vreme autori care își exercită acest drept pornind (mai mult sau mai puțin) de la un fapt real, dar care, pe alocuri, cade în desuet).

Știm cu toții că în literatura română și cea universală, locul nuvelei se situează, undeva, de prin secolele XV -XVI.

Autori români precum Liviu Rebreanu, Ioan Slavici, Ion Luca Caragiale, Ion Agârbiceanu, Ioan Al. Brătești ș.a. au scris nuvele nemuritoare și care au trecut demult sita ori răbojul vremurilor.

Cum, de altfel, sunt și cele din literatura universală, semnate de Gogol, Cehov, Cervantes, Boccaccio, Merrimèe, ba, mai mult, La Fontaine a dat literaturii o nuvelă în versuri.

Vom încerca să argumentăm apartenența la genul epic în cele ce urmează:

*Faptele sunt verosimile și sunt transpuse veridic și cu discernământ în pagini.

*Cartea conține o poveste romanțată, în proza scurtă contemporană fiind un gen foarte mult gustat. Este abordată tehnica bulgărelui de zăpadă sau a povestirii în ramă sau... mai pe zise: de la lume adunate și iarăși la lume date! Da!

*Autorul este omniprezent și omniscient precum ar avea la „purtător” ori la butonieră reverului acel nelipsit reportofon...

*Incipitul cuprinde acțiunea care se petrece în toate zilele (sic 30!) și în același loc: mașina de taxi! Timpul? Nu mai contează!

*Există un fir epic drept pretext, călătoria, dar autorul notează și nu se desiluzionează, ci se confesează, narează la persoana I, ținând cont de stilul indirect pe care îl abordează (și își pune oglinda retrovizoare la dispoziția speciilor umane sau a specimenelor). Este, în același timp, echidistant cu personajele/pasagerii (multe ori puține, care populează volumul).

*Personajul principal este mașina, ca artefact necuvântător, care e, de fapt, și martor, lângă care gravitează o sumedenie de personaje secundare cu ifose și fițe de... viață mondenă!

Despre stil:

Cartea are o încărcătură emoțională de un mare impact.

Alegerea unui număr fix de reale povestiri (30) îi conferă calitatea de nuvelă naturalistă cu un accentuat iz real.

Eseurile/relatările care o compun contribuie la conturarea speciei literare de nuvelă eseu/eseistică.

Numărul 30 (probabil, zilele lunii) admite două cifre: 3 și 0 care dau 30. 3 (trei) este simbolul spontaneității, al credibilului, al farmecului personal, al energiei și al comunicării. 0 (zero) este simbolul întregului infinit, al începutului energetic și al continuității. De unde vom deduce tructibilitatea numărului 30-forță, entuziasm, energie și iubire pentru o maximă împlinire (cf. Dicționar de simboluri, 2002).

Mijloacele de abordare folosite de autor sunt observația directă, dialogul și descrierea, autorul fiind fin compozitor și nu dojenitor (în cotidianul comportament cu pasagerii, simpli trecători prin viața sa).

Punctul culminant și deznodământul specifice prozei sunt înlocuite, inedit, șlefuit, cu un Rezumat ca o pildă firească sau ca o rară perlă de autor, dar și cu o Întrebare gen Morală!

Acestea conferă scrisului nuvelistic al autorului Stelian Deaconu, calitatea unei nuvele de filon aforistic, filosofic ori anecdotic, de mare forță. Cum de mare forță, presupunem a fi mediul și ambientul din care autorul își trage seva condeiului. Aceste două procedee dau alternanță și înlănțuire faptelor petrecute și filtrate prin mintea autorului.

Evenimentele se succed alert dar succint, dând ca facilă economia stilului în exprimare.

Concluzii:

Autorul își împlinește clipa și merge pe linia unor mari precursori ai genului epic și al speciei definită nuveletă (de ex: Cezar Petrescu sau Guy de Maupassant).

Nuvela la care am făcut aceste succinte referiri aduce unele noutăți, în sensul titlului, care poate însemna „parafa” ascunsă conotativ, apoi tăcerea asupra comportamentului personajelor este substituită prin puncte de suspensie sau simple reflecții, scrisul fiind în ritm alert și debordant, precum!!! cursele (mele) scurte (sic!!!) după Mersul zilei! Dacă am forța puțin nota, am considera fragmentele ca o interfață, ca o imersiune, a cărei experiențe ne conduc spre transpuneri în planuri paralele!

Cartea este una a sincerității și a exprimării, întâlnirile cu pasagerii îi oferă autorului modele umane demne, mai mult ori mai puțin, de a fi consemnate, în file de carte (redactor/editor Mihail-Robert Zaharia. De altfel, cartea este însoțită prin mijlocirea autorului de Prefață și Despre volum, în propria semnătură).

Coperta face aceeași notă a empatiei, într-o lumină cu semne, probabil linii concentrice, suișuri, coborâșuri etc., care irizează o mulțime difuză, din care răzbat pasaje din carte, îngăduitoare, ale autorului. Autorul face un adevărat cult pentru profesie, pe care o plăsmuiește literar, din prisma Frumosului cotidian oglindit într-un concept operațional (nuvela cu treizeci de segmente fragmentare și cu titluri desprinse din realul imediat). Interesantă este lipsa unui anume conflict, ceea ce e iarăși o noutate, cum și insistența asupra detaliilor, a amănuntului, îi conferă cărții caracterul modern al prozei scurte.

Autorul se definește a fi un bun observator de caractere și stări/situații implacabile, personajele nu au nume, dar au trăsături, dar se bucură de simpatie și de acel fior dat de monologul interior al autorului (după o zi de muncă!)

Că ține de viața mondenă, călătoria cu taximetrul e greu de presupus, dar că lectura acestui volum va produce o revelație, e, cu siguranță, o garanție!

Și, dacă acceptăm ideea celor 75 de ani de la debutul lui Marin Preda cu proza scurtă, *Întâlnirea din pământuri*, înseamnă că întâlnirea de azi cu noul prozator e de bun augur.

Și figurile de stil lipsesc pe alocuri, dar acestea sunt exprimate ascuns, tot din pana... de ambreiaj... a autorului, care oferă mici mesaje, mici replici și învățăminte (demne de luat în seamă după o atentă lectură). Flash... Like... place?!

LA O CEAȘCĂ DE CAFEA, DUMINICA

COLȚUL MUCALITULUI

Loredana TUDORESCU

“În cazul în care crezi că nimănui nu îi pasă dacă ești sau nu în viață, încearcă să te eschivezi de la câteva plăți pe care trebuie să le faci.” - **Earl Wilson**

“În fiecare dimineață mă uit în Forbes la lista cu cei mai bogați oameni Americii. Dacă nu sunt acolo, plec la muncă.” – **Robert Orben**

„Unii produc fericire oriunde se duc; alții oricând se duc.” – **Oscar Wilde**

Întâmplări mici despre oameni mari

•O tânără admiratoare a scrierilor lui Mușatescu îl întreabă într-o bună zi pe dramaturg:

- Ce este un alibi, maestre?

- Un alibi? zâmbi mucalitul Tudor Mușatescu, nimic mai simplu: alibi este dovada criminalului că el nu a fost de față când și-a ucis victima.

•Michel de Montagne, eseist și moralist francez, spunea despre medici:

- Ferice de ei! Succesele lor strălucesc în soare, iar erorile le acoperă pământul.

...iar despre dragoste:

- Adesea dragostea face să treacă timpul, timpul face însă întotdeauna să treacă dragostea.

•Sophie Arnould, artistă lirică franceză, s-a dus în vizită la Voltaire.

- Am optzeci și patru de ani, spuse venerabilul Voltaire și în viața mea am comis optzeci și patru de stupizanii.

- Consolează-te, maestre, îi replică încurajatoare Sophie, am numai treizeci de ani și am depășit de mult suta de stupizanii...

Cartea de duminică

Alexandra TUDORESCU

„Mașina timpului”, de H. G. Wells

În prezent foarte popular în operele Science Fiction, conceptul de mașina timpului își are originile în romanul omonim al lui H. G. Wells, scris în urmă cu peste un secol. Când ne gândim la viitor, ne imaginăm adesea mașini zburătoare, comunicare prin telepatie și alte inovații care fac viața mai ușoară. Până cât de departe se poate, totuși, întinde epoca de aur a omenirii? Cum va arăta societatea în viitorul îndepărtat? Inventatorul primei mașini a timpului din literatură ne poartă, alături de el, într-o călătorie prin a patra dimensiune, care ne face să ne (re)gândim la ce însemnăm noi în Univers.

LA O CEAȘCĂ DE CAFEA, DUMINICA

RADIOGRAFIA SUFLETULUI

Daniela FORCOȘ

Sufletul trăiește din imagini și vise, de acolo se hrănește, de acolo se inspira și crează.

Din spectacolul răsăritului din lumina blândă care în pasu-i de dans feeric urcă spre cer, el însuși, își pune tot curajul înaintea zorilor care vin după o noapte grea și întunecată și care nu promite nimănui șansa zilei de mâine .

Gândirea și sufletul laolaltă, alcătuiesc un dans al vieții, un vals al cunoașterii de sine o încântare dumnezeiască, precum un ochi critic care citește observă și simte înlăuntru și înafara toate emoțiile. O încântare a minții care se detașează de persoane de locuri, de fapte dar mai ales de granițe sufletești.

Ai mai locuit vreodată într-un vis? Acolo unde credeai că toate dorințele se împlinesc, unde doreai să îți întâlnești jumătatea , curajul, sau lacrima? Ți-ai construit vreodată un refugiu în inima cuiva, ai locuit într-un gram din venele sale într-un centimetru din pielea sa? Ori într-o privire absentă și rece a unui seamăn al tău, ai reușit să rămâi același de dinainte?

Eu am trecut prin vămile durerii, și-am scris tot ceea ce din teamă nu puteam să rostesc, ca nu cumva să rănesc pe cei care m-au rănit cândva. Am înțeles că orice rană, poate deveni după ani un semn, o pecete un tatuaj al timpului trecut și care nu mai doare .

Legea karmei... din întuneric se naște lumina, dintre spini nasc trandafiri, după furtună, iese soarele. Am iertat cuvinte grele, și-am șters de pe cerul sufletului meu pete, pe care le consideram a fi stele.

Mi-a plăcut dintotdeauna să scriu, și am tot încercat să dau întâietate scrisului atunci când m-am simțit singură, sau tristă.

Scriu chiar și atunci când simt că nu mai am vlagă, se pare că scrisul mă face să respir, așa simplu, de parcă m-aș întâlni cu mine însămi într-o gară părăsită și la capăt de destinație. Nu este nevoie să fii un geniu , este de ajuns un creier și o inimă care să bată în același ritm care să rezoneze împreună, și așa, începe transformarea interioară, mai înțeleaptă, și mai profundă. Chiar și oboseala, eșecurile, sau lucrurile care nu se pot explica mă fac să mă exprim prin scris.

Lacrimile... oh, din ele mă inspir cel mai mult căci despre iubire este ușor să scriem, știm cu toții să profesăm iubirea. Dar lacrimile sapă adânc în orice locșor al ființei. Scrisul mă face să mă simt mai puternică atunci când lacrimile-mi curg pe chipu-mi tulburat, amare și închise într-un apus înfocat, precum sufletul meu, care-și întinde încet brațele către vâlul nopții calde, cum o mare tainică și fără de răspunsuri, în care mă simt goală.

Scrisul este „medicamentul” de care am nevoie, uneori bun la gust, alteori puțin amar, dar care nu doare precum o perfuzie înfipă direct în vene și așa prea fine pentru a mai fi străpunse de un ac cu aripi de fluture.

Scriu, cu mare atenție, că nu cumva să sar peste pasajele vieții, să nu uit sau să arunc momente construite cu greu și cimentuite în suflet. Știu că vine un timp când trebuie să aruncăm tot ceea ce ne îngroapă de vii, să luptăm pentru viața noastră mai mult decât orice pe lumea asta, ca o curățire carmică, fără de care nu putem renaște din propria cenușă.

Scrisul este un calmant care mă ajută să trec peste anxietăți, care îmi oferă companie, și posibilitatea de a dăruia la rândul meu alinare, celor care mă citesc. Nu mă cred nici înger nici demon, nu mă întrec cu nimeni, și nici nu dau socoteală timpului. Clepsidra nemiloasă, cu lacrimi sau cu zâmbete, oricum se scurge, cerne clipe, suișuri, coborâșuri, amintiri greu de gestionat de un suflet blând.

Scriu fără grabă, cobor până în adâncul sufletului meu, prin cotloanele înghețate ale trăirilor care mi-au scurtat viața, printre pliurile cusute și apoi recusute ale sufletului. Acolo mă opresc... Uneori mai plâng, alteori nu-mi încap în piele și în vene de fericire. Eneide de emoții, cum un dans desfrânat al ideilor care mai întâi le consideram tabù, mai apoi am înțeles că erau normale încă de la facerea lumii.

Mă zbat, scormonesc în timp, în trecut și în prezent culeg de acolo florile gândirii emoțiile, lacrimile depozitate de-a lungul timpului, uneori mi-e teamă să le expun, iar când sufletul îmi șoptește în urechea gândirii, mă opresc, respir și cu răbdare le așez pe foaia albă... încet, ca să nu le pierd esența, palpitațiile, zbuciumul venelor de la tâmples și bătăile necontrolate ale inimii.

Inima, un aparat care poate să cedeze oricând pentru un simplu motiv că nu mai are energie, dar care cu sensibilitatea ei este capabilă să schimbe lumea. Pășesc prin suflet uneori cu teamă ca nu cumva să rătăcesc calea spre lumină, ca nu cumva să rănesc fără să vreau pe cineva. Nu vreau să fac rău nimănui. Și ce dacă alții m-au rănit? Și ce dacă alții mi-au ars rugăciunile cu care, cândva i-am lecut. Dincolo de toate exista o forță, o entitate care face că lucrurile să se întâmple așa cum nu ne așteptam, cum nu speram să se întâmple. Culeg picătură cu picătură imagini, culori, litere, muzică, lacrimi și ca un miracol ceresc, ca într-o iluminare divină, cuvântul prinde forma potrivită și-și lăasă amprenta pe foaia albă și pe sufletul tău, cititorule.

Să nu crezi că doar cuvintele au un rost, chiar și greșelile, foile mototolite și rupte curajul și renunțările au rostul lor. Poate chiar ștersăturile îmi dau permisiunea de a mă întoarce în trecut, ca să pot povesti și scrie viața așa cum era cu adevărat.

Destinul unui cuvânt pe care poate l-am șters apoi l-am rescris.

Scrisul nu este o afacere, sau poate fi, de ce nu? scrisul ne oferă întotdeauna o altă șansă... acolo avem libertatea de a fantastica, de a împodobi lacrimile cu flori. Căci ce ar fi viața fără lacrimi, fără emoții?

Scriu, liniștită îmi aleg cuvintele, cântăresc frumusețea, umbrele și scânteile lor. Cuvintele rostite ni se par mai puțin importante... vorbe, vorbe în vânt! Ele zboară, se pierd în aer, fac impresie, dispar se transformă în pete de culoare și rămân precum pecețile.

Nu pe hârtie, ci în memorie și de mai multe ori pe inimă. Ar trebui să învățăm din scris cum să le cernem. Să avem grijă de ele. Să le depunem ușor cum o cerneală de suflet pe hârtie, pentru a le păstra esența, pentru a păstra ceea ce a pictat fără nici o greșală... Dumnezeu.

MICROBUZUL CU 8 LOCURI

(ROMAN)

Diana CUJBA

Capitolul 4

- Bună dimineața, domnule doctor! Vă deranjez? Întrebă Corina deschizând încet ușa întredeschisă a minusculului cabinet, loc unde se odihneau medicii de pe secția de ginecologie a spitalului.

Doctorul Radu Popovici era singur în cabinet. Așezat comod într-un fotoliu, ținea cu ambele mâini un sendviș voluminos din care mușca cu poftă. Urmărea știrile dimineții la televizor.

Corina intră în cabinet și închise ușa. Bărbatul întoarse capul spre nou-venită care, ușor de observat, intrase într-un moment nepotrivit, dar se gândi că în spitalul acela liniște nu este. Se uită cu atenție la asistentă și înghiți îmbucătura din sendvișul pe care l-a pus acum pe masă. Luă o gură de suc apoi o întrebă:

- Ce dorești?

- Mă scuzați, zise Corina înțelegând că venise într-un moment delicat și îi întrerupsese masa. Domnule doctor, am o prietenă, trecu ea imediat la subiect dornică să plece cât mai degrabă, care de vreo săptămână se chinuie cu o puternică hemoragie.

- Câți ani are? Întrebă el cu ochii în televizor

- 25 de ani și un copil de trei ani, răspunse scurt Corina.

- Azi sunt de gardă, zise doctorul luându-și sendvișul. Să o aduci când vrei! și abordă o atitudine care dădea de înțeles că întrevederea se încheiase.

- Vă mulțumesc, domnule doctor. O sun imediat și cum sosește o aduc la dumneavoastră.

- Bine, zise el ridicând mâna liberă în semn de salut.

Corina se întoarse și ieși. Luă telefonul din buzunar și își sună prietena fără să piardă nicio secundă. Dora porni imediat spre spital cu lacrimi în ochi. După toate necazurile de la serviciu, ce mai conta o vizită la ginecolog? Corina, întoarsă pe secție, începu să pregătească punguțele cu medicamente pentru pacienții internați la ei pe secție. Între timp, se gândea la scumpa ei prietenă, mai exact la calvarul prin care trecea, calvar care începuse în momentul în care acceptase cererea în căsătorie a lui Relu. Ce fericită mai fusese Dora! Parcă și acum o vedea în fața ochilor, radioasă în vapoasă rochie albă de mireasă. În acea zi și Relu arăta superb. De altfel, era atunci un tânăr frumos, înalt, blond cu ochi căprui, serios, prea serios așa spune. Poate și acesta era unul dintre motivele pentru care era așa de căutat de reprezentantele sexului opus. Hotărât lucru, Relu făcea parte din acea categorie de bărbați născuți pentru a cuceri.

Dora tânără, fără pic de experiență, se îndrăgosti nebunește de el. Consecința? Nu după mult timp se trezi însărcinată. Prin urmare, se făcu nunta. După trei ani realiză ce mare greșeală făcuse. Relu începuse să bea. O înșela fără rușine, indiferent la suferința pe care i-o provoca. Totuși, își iubea nebunește copilul. Băiatul era punctul lui slab. Dar ce folos? Dora era teribil de nefericită, dar rezista. O făcea de dragul copilului care, la rândul lui, își adora tatăl.

- Am întârziat? Întrebă Dora. Am crezut că nu mai ajung, adăugă încercând să-și tragă sufletul.

- Nu, zise Corina împingând-o ușurel spre lift, dar n-ar fi rău să ne grăbim. Se vorbește în spital că doctorul Popovici este un medic bun, dar cu un caracter ursuz și plin de toane. Așa părea și azi dimineața când l-am întâlnit.

- Ce noroc am! Dora aruncă o privire disperată prietenei sale strâmbând din gură.

- Lasă, va fi bine! o încurajă Corina strângând-o ușor de braț.

Dora ieși din cabinetul doctorului după vreo jumătate de oră. Imediat dădu ochii cu prietena ei care o aștepta în picioare lângă ușă. Corina privi lung spre Dora încercând să citească ceva de pe fața ei, atât de preocupată era cu privire la sănătatea unicei sale prietene. Dora, însă, i-o luă înainte. Veni spre ea cu brațele întinse, o luă de mâini și, răsufilândușurată, zise:

- Era de vină steriletul, dar nu-l mai am: Doctorul mi l-a scos.

- Te-a durut? întrebă Corina mai calmă.

- Nu, deloc. Se pricepe, îi făcu cu ochiul Dora. E medic bun.

- Of, of! Bine că era numai atât!

- Da. Apropo! Când se ocupa de mine, d-l doctor a întreat-o pe asistentă ceva legat de o chirie. Asistenta i-a spus că îi pare rău, dar deja s-a închiriat. Atunci, ce crezi? I-am sugerat să vorbească cu tine. Să știi!- ridică mâna să oprească un eventual comentariu din partea Corinei care deschisese deja gura – Atunci mi-a venit ideea, urmă ea. Așa că vezi ce răspunzi dacă vei fi întreată. Hai să mergem! Am poftă de o cafea. Dora porni spre barul din incinta spitalului și Corina o urmă.

- Stai, zise asistenta. Cum adică? Să închiriez?

Oprindu-se în loc și privind-și prietena consternată, Dora zise:

- Păi nu spuneai că te bate gândul să închiriezi o parte din casă?

- Da, zise Corina, adică nu, dar nu așa de repede...

Se opri vizibil indecisă, aruncând prietenei sale o privire vinovată și nesigură. Mai ales că fața îi luase foc. Se simțea rușinată la gândul că este atât de indecisă.

- Corina, te auzi? o repezi Dora. Ori da, ori ba! ce se întâmplă cu tine? Ia o decizie și gata!

- Ai dreptate, zise Corina intrând în cafenea. Voi închiria. Dacă întreată, o să zic da și sper să-i placă!

- O să-i placă! Așa te vreau! se entuziasmă Dora. Două cafele, vă rog!

Și uite așa, prieteni dragi, destinul lucrează, lăsându-ne pe noi să credem că avem control asupra vieții noastre. Corina, cu ceașca de cafea în mână, se felicita în gând de curajul avut căci nu se mai putea lupta singură cu toate cheltuielile unei case atât de mari. Cele două prietene se uitară una la alta, se îmbrățișară afectuos și izbucniră în râs. Până la urmă, viața este frumoasă.

- Aici locuiești? întrebă doctorul ginecolog Radu Popovici, rezident în ultimul an. Corina, cu fața spre poartă, trase aer în piept și îi răspunse simplu: - Da. Radu privea înmărmurit. Chiar nu se așteptase să vadă o casă atât de elegantă.

- Intrăm? întrebă Corina deschizând ușa imensă, frumos sculptată. El o privi drept în ochi, îi zâmbi și dădu afirmativ din cap. După trei zile doctorul Popovici era comod instalat la primul etaj al vilei. Încântat de norocul care dăduse peste el, Radu se felicita singur de cum, vezi Doamne, reușea să se descurce el în viață. (va continua)

LA O CEAȘCĂ DE CAFEA, DUMINICA

Daniela FORCOȘ... RECOMANDĂ

Poeta Lucia Gaeta locuiește la Atripalda, provincia de Avellino -Italia.

Este fondatoare și organizatoare a două premii literare: „Premiul Internațional San Valentino” Orașul Atripalda, ajuns la a noua ediție. „La picioarele tale”, dedicat (Madonnei din Montevergine).

Este Președinta și fondatoarea - Asociației Culturale Italiene a Poeților și Artiștilor ACIPeA și este implicată în evenimente cultural-educative de peste un deceniu.

Printre angajamentele importante amintim numeroasele gemelagii (înfrățiri) și colaborări literare naționale și internaționale și prin excursii organizate, denumite „PoeTouR”

Există deja o îngemănare culturală cu „ITAL TALENT PROMOTION din New Jersey - SUA” și cu „NIAWA - National Italian Australian Women's Association of Sidney - din Australia” . Colaborează cu Asociația Comunității italienilor din străinătate, care are o reprezentantă majoră în Canada . Ea însăși are importante premii obținute de-a lungul carierei literare. A publicat 8 volume de poezii și are în lucru un altul.

Noi îi dorim mult succes.

DĂRUIRE

Dacă o să fie, să mor brusc
să nu mă lăsați în întuneric
donați ochii mei
ca să pot vedea din nou,
frumusețea creației.

Donăți-mi și inima...
a iubit atât de mult,
nu se poate opri din
pulsat
chiar acum.

Dacă chiar o să fie să
mor
nu-mi plângeți absenta,
bucurați-vă de frumosul
pe care l-am trait împreună
de fiecare dată, o să simțiți ,
prezența mea printre voi.
Dacă cineva vă va întreba de mine?

Zâmbiți-i și îmbrățișați-l,
mulțumită vouă,
aceea va fi îmbrățișarea mea.
Și dacă puteți,
rugați-vă pentru sufletul meu,
ca să nu se piardă.

Eu n-am să o mai pot face
dar voi , pentru mine, da.
Dacă o fi ,să se întâmple să mor,
continuați să mă iubiți
Voi fi într-un colț de Rai
și de acolo vă voi privi,
și așa mă veți recunoaște...
voi fi cea mai strălucitoare stea!
Și când în suflet veți simți un gol
din cauza absenței mele ,
căutați-mă în gândurile voastre,
când o adiere de vânt
vă va atinge parul si...
vor fi acelea, mângâierile mele.

© Lucia Gaeta

*Traducere și adaptare în limba română
Daniela Forcos*

ÎNTR-O ANTOLOGIE LITERARĂ AUSTRIACĂ

Cornel UNGUREANU

Pe 23 februarie, Ediția Anima – Incognita din Viena a lansat antologia *Bună dimineța, lume nebună* („*Guten Morgen, du verrückte Welt*“), în arondismentul 4 al capitalei austriece, îngrijită de Diana Wiedra, jurnalistă și autoare de specialitate, traducătoare, autoare a materialelor de presă și video.

Printre cei 22 autori se numără și bănațeanul (de origine) Hans Dama cu 18 poezii - având ca subiect anotimpul *iarna*. Unele din aceste texte au fost create încă cu decenii în urmă în Banat.

Privind întoarcerea acasa

1. Un poet al universului tradițional.

Așa cum există două categorii de scriitori care-și exprimă diferit exilul – unii, precum Mircea Eliade și Czeslaw Milosz trăind/visând în opera lor întoarcerea acasă, alții, precum Cioran sau Gombrowicz, despărțindu-se, cu fiecare pagină, de tărâmul natal - există și două serii de autori de limbă germană care, fixați în spațiul germanofon, se definesc prin aderență sau inaderență la locurile natale. Între cei din prima categorie se numără Hans Dama, stabilit într-o Vienă favorabilă amintirilor, reconfi gurării imaginilor Banatului de origine. Cred că unul dintre argumentele poetice ale lui Hans Dama este încercarea de a regăsi Paradisul pierdut – acel teritoriu mirabil al inocenței, al copilăriei, al imaturității. El vrea să fi e – și este – legat de imaginile câmpiei bănațene pe care o regăsește în multe dintre poeziile sale. Firește, o câmpie care își desfășoară spectacolul ; el

nu e un descriptiv, ca un autor din vremurile lui Victor Orendi von Hommenau, el descoperă o lume care trăiește, se luptă, își descoperă adversități ; cred că nimic din poezia ce pulsa odată în *Von der Heide* nu mai este aici, dar relația cu poezia propusă de revista lui Von Hommenau este vie, clară, o resimțim într-un șir de poezii care, în ciuda vitalității ludice, rămân așezate în teritoriul unui tradiționalism surâzător:

„Tușește-albastru dimineța,
cu rouă șesul e spoit .

*Poporul mic, în lan pitit,
în grâne își reia viața.”*

(Dimineată de vară în câmpie)

Descoperim ritualurile unei lumi a câmpiei, și ea cartografi ată de scriitorii locului, dar și de poezii dintotdeauna ai lumii rurale. Un *Cules de vii* se încheie astfel:

„Și, măcinând, înghit nesățioase
rotative

carne,-al cărei sânge-i supt de băi
lascive,

ce-i iau aroma cu puteri păgâne
și din trup doar golul mai rămâne ...
Zâmbește mulțumit vierul ... ”

Ne întoarcem în freamătul dionisiac al unei umanități vechi, în care gesturile originare întemiează lumea. Câmpia, grâul, viile, strugurii propun transparențe care ne invită să citim altfel literatura locurilor. Ele defi nesc starea de iubire. Ele defi nesc opțiunile pentru anumiți scriitori, studiați de Hans Dama în comentarii ample. El nu este doar artistul care propune o melodie, ci e profesorul de

literatură care își respectă profesiunea. Încet-încet putem descoperi natura reflexivă a poetului pentru care câmpia nu a fost decât un start, o rampă de lansare a discursului pedagogic. Evident, ca un adevărat bărbat al școlii și al tradiției, Hans Dama se află în dezacord cu propunerile prezentului:

„Trecut-a vremea spiritelor mari,
noi ne-afundăm în mlaștina de zi cu zi;

se cred maeștri mulți veleitari,
cu-adevărat – nici unul nu-i și nici n-o fi...“ (Pseudomăreții)

Parcă suntem în fața unui catren al clasicilor – o epigramă a maeștrilor literaturii germane. Obsesia dispariției spiritelor mari, a modelelor exemplare a alimentat întodeuna scrisul profesorilor de literatură, întodeuna legați de prestigiul marilor exemple. Și îngrijorați de nonconformismul elevilor rebeli, gata să treacă peste înalta ordine a tradiției culturale. În acest context, întoarcerile acasă sunt intens dezamăgitoare. Un Străin acasă recapitulează istorii care par a fi deopotrivă cu cele pe care le trăiseră Lenau și Eminescu, spiritele protectoare ale poetului așezat la Viena, după o copilărie și o tinerețe petrecute în Banat :

Nu-i bucurie prea multă
Vatra văzându-mi-o iar.
Nimeni aici nu-l ascultă
azi pe străinul hoinar.
Străzi ce erau de paradă
reci și pustii sunt acum;
nu-i mai ce-a fost în ogradă;
viață-n odăi – nicidecum.
Locuri intime-n pruncie
azi sunt străine, un vid
pare căscat pe vecie,
porțile nu se deschid.
Freamătă cu demnitate
plopilor doar, peste șosea.
Drumu-n amurg se tot zbate,
liber din pustă s-ar vrea.

Dacă salcâmul scâncește,
să-l consolez nu-nțeleg:
însumi eu plâng sufl ețește,
plânge și spațiul întreg.
Țese pustiul *la plasa*
pentru eternul său mers.
Nu mai m-atrage acasa,
ci-mi însemnez câte-un vers.

Poezia este datată *Banat, vara lui 1991.*

Închipui spectacolul popular, carnavalul sărbătoresc al Provinciei sau poate consemna amintirile unei călătorii. Drumurile în Grecia par inițiatice, vacanțele nu se cufundă în gratuitate, ci sporesc intensitatea reflexivă. Jurnalul rămâne al unui om de cultură, iar poezia e chemată să jure fi delitate gândului stimulat de infinițitul marin. Pusta și marea, iată echivalențe ce merită atenție, ne sugerează poetul iubitor al lui Lenau, romanticul, dar și al valorilor clasice propuse de reveriile Eladei. Iată-l pe Hans Dama în Grecia, într-o încercare de a transcrie, pentru cei de acasă, imagini. O *Dimineață la mare* se desfășoară la Skiatos, dedesubtul unei poezii intitulată *Vederi de pe țarm* poetul notează *Thassos, august 1985:*

„Unde duc depărtarea
peste abisul gemând;
gânduri confuze trec marea-n
urmă-le; eșuând
însă pe coaste-adormite,
mângâie goalele stânci; ...”

Uneori poetul este întunecat, și atunci poemele ne trimit la contextul în care Eminescu și-a scris poemele sale atât de marcate de Schopenhauer (Glosă ar fi un reper major). În *Pe litoral*: fi suri de viață modifică imaginile edenice. Primăvară surdă cu otravă de păsări ar fi unul din versurile memorabile care evocă alterarea universului marin. Între aceste poeme ale unor viziuni întunecate un loc ar fi al personajelor malefi ce, între care

Contele Dracula are o poziție centrală.
„Când bezna ziua o cuprinde,
„sugrumă razele pe rând,
înghite licărul ce-asfi nte –
și-auzi cum scârțâie-un mormânt.
Un tremur de capac e-n spațiu,
tentaculele nu se simt:
dezmiardă tivul cu nesațiu,
stârnind coșmare sub alint.
Un ultim scârțâit te-ngheață,
capacul cade plin de prav.
Prelung sufl ând, trezit la viață,
pășește domnul conte grav.”

Dar poetul nu face exces cu transcrierea dramelor intime, a neșanselor amoroase, a uzurii biologice, a dezastrelor patriei de odinioară. El este un spirit stenic, fericit să scrie despre acestea. Călătoriile poetului, fi e în Banat sau pe litoralul paradisiac al Greciei, sunt legate de universul matricial, regăsit și în poeme ocazionale – daruri pentru cei de odinioară. Și pentru cei rămași aici. Fiindcă, întors acasă, în acel acasă al perimetrului bănățean, Hans Dama are stil: se mișcă precum un lord englez, cuvântează precum un lider important. Aerul seniorial poate fi complinit, în Banat, de reveria poeziei. Mă îndoiesc că Viena îl întâmpină cu aceeași deferență, fi indcă acolo timpul poetului e împărțit între misii profesionale, dar și între numeroase lansări de cărți, servicii, conferințe etc. Din întâlnirea fericită a lui Hans Dama cu Simion Dănilă a rezultat prezenta versiune românească a poeziilor austriaco-bănățeanului.

După ce s-a implicat într-unul dintre cele mai serioase pariuri ale momentului cultural – versiunea integrală a lui Nietzsche în limba română, după ce a tradus, cu grație, un șir de maeștri ai expresionismului vienez, după ce s-a exersat în transpunerea în românește a poeziilor de limbă germană din Banat, Simion Dănilă se apropie de Hans Dama

cu devotamentul dintotdeauna. Un devotament care merită iubirea noastră.

DEALUL ȚIGANILOR DIN RECAȘ

Hans DAMA

Dorm înfocolite-armate
de butuci cu-omăt pe frunți,
pe când mușcă-n vânt și-n noapte
gerul cu-ai săi dinți mărunți.

Înghețați, cârceii viei
viscolului i se-opun.
Omu,-n vraja reveriei,
prin nămeți nu-și taie drum.

Beznă: nu e nicio rază
un cămin a-i dezveli.
Timpu-i mort, nu mai contează
sus pe dealul plin de vii.

Luna,-n fine, își arată
prin halouri palid chip;
pașii, dezlegați, îndată
mulțumesc în fel și chip.

30.11.2012

Toponim, din podgoria Recaș,
Banat, România

ÎNTÂLNIRE ÎN SIBERIA

Hans DAMA

Iarnă cumplită în întinderea infinită a Siberiei, la 40 de grade sub zero și chiar mai scăzute, camionul cu bușteni uriași zdrăngănea încet prin sălbăticia iernatică, fiind amenințat în fiecare moment să se împotmolească în zăpezile troienite pe direcția lor de deplasare.

În cabina șoferului – doi bărbați, prizonieri de război, căroro le-a surâs norocul, ca șoferi de meserie, să fie scutiți de chinurile muncii în aer liber; trebuiau să transporte cu camionul la destinație, pe terenul înghețat și periculos, uriașii bușteni de prin zonă. Nicio șansă de evadare – sute de kilometri, fără stație de alimentare a combustibilului necesar, și, dacă în condițiile acestea ar fi suferit o pană, ar fi fost o catastrofă.

Astfel, zi de zi transportau încărcătura greoaie pe o distanță relativ scurtă și îngrădită, întotdeauna cu frica unei pene de motor sau a unui viscol cumplit, cu înzăpeziri. S-au „aclimatizat“ oarecum cu gerul mușcător, azi însă frigul parcă le pătrunde în oase, iar vântul înțețit, cu intensitatea unui uragan, îi nelinistește pe cei doi, aflându-se pe un alt traseu, necunoscut. Monotonia pustietății se revărsa peste întinderile interminabile ale Siberiei, respectiv peste zona în care înaintau anevoiois cu camionul lor.

„Uite-acolo...”, murmură ajutorul de șofer, „e ceva în pădure.”

Într-adevăr, apropiindu-se, zăriră o colibă în pădure, care părea locuită, căci din horn se înșurubase o coloană de fum argintiu înspre gerosul cer siberian.

„În pustietatea asta o casă... incredibil, ceva rarism!“, îngână șoferul. „Dar hai să intrăm, poate au un ceai fierbinte pentru noi...”

Cei doi se abăteau de la regulamentul pentru prizonieri, părăsind camionul, al cărui motor era lăsat în funcțiune, și bătură la ușa căsuței construite din bușteni solizi. Și acoperișul era bine făcut, încât rezista viscoalelor abundente ale iernii siberiene.

Intrând, cei doi prizonieri dădură, bineînțeles, în limba rusă, „bună ziua!”

Perechea bătrână din interiorul căsuței răspunse politicos și-i pofti să ia loc. Fără ocolite, cei intrați întrebară dacă ar fi posibil să li se dea un ceai.

„Cum să nu“, răspunse amabil bătrâna, „pe așa vreme e un chin să te miști prin pădure în pustietatea asta...”

Dialogurile erau scrute și se limitau la cele strict necesare; bătrâna se grăbea să părăsească încăperea...

Moșul, rămas în odaie, i-a întrebat direct de pe unde vin, adică din ce țară, că doar se vedea că erau prizonieri...

Șușotind, bătrânul insistă să afle proveniența celor doi prizonieri.

„Din România“, răspunse șoferul.

„Bine, dar din ce zonă a României?“ insistă din nou bătrânul.

„Din Banat“ răspunse șoferul.

„Și de unde din Banat?“ șușoti bătrânul.

Celor doi întrebări li s-a părut ceva suspect, dar numiră totuși localitatea de la granița cu Ungaria.

„Atunci suntem consăteni“, șopti de data aceasta bătrânul în limba germană....

Mirați, prizonierii se uitau când unul la altul, când la bătrân...

Moșul se prezentă cu numele și prenumele, vorbi grăbit, dar în șoaptă, căci bătrâna putea să revină în orice clipă cu ceaiul.

„Am fost luat prizonier din armata austro-ungară în primul război, ajungând în pustietatea asta, iar după terminarea războiului, cunoscându-mi actuala nevestă, am rămas aici, căsătorindu-mă cu rusoaica. Atsfel mi-a devenit imposibilă întoarcerea în Banatul nostru iubit, pe care nu-l voi mai revedea niciodată... În cazul că veți scăpa din acest infern siberian și veți ajunge înapoi în Banat, vă rog să le spuneți rudelor mele că sunt încă în viață.“

În acel moment se deschise ușa dinspre încăperea alăturată și bătrâna intră cu ceaiul, așa că aici conversația se termină brusc.

Tăcuți, prizonierii își sorebau ceaiul aromat și se grăbeau să plece, mulțumind pentru ospitalitate și, luându-și rămas-bun de la cei doi bătrâni, au părăsit căsuța.

Cei doi prizonieri și-au continuat tăcut drumul, într-atât de răscoliți erau după cele aflate în ultimele minute...

Trecuseră anii de atunci... Cei doi au supraviețuit, iar după întoarcerea lor în Banat n-au cutezat să vorbească despre această întâlnire stranie din Siberia. Erau traumatizați de cele trăite în Rusia Sovietică, temându-se să relateze despre cele întâmplare în căsuța modestă din pustietatea siberiană.

Abia după mulți ani s-au destăinuit cu prudență rudelor batrânului bănățean din pădurile Siberiei...

Autorului acestor rânduri i-a fost comunicată întâmplarea de către fiul șoferului...cenăzean.

DIALOG NECONVENȚIONAL ÎN CIREȘAR CU DOMNUL COL (R) SANDU CRIȘAN

Florica R. CÂNDEA, Carina A. BABA

Florica R. CÂNDEA: E vremea cireșelor pe la urechi și în pomi e zahăr dulce ca de must! Cum e să fii bunic de băiat? Să te urci în pom cu scara?

Sandu Crișan: Este o bucurie nespuse de mare. Nepotul meu este a patra generație de băieți în familia mea (tata, eu, feciorul, nepotul). Da, m-am urcat în pom cu scara și eu și fiul meu în vacanțele petrecute în zona Hășmașului, mai precis în satul Botfei. Aveam un cireș mare la capătul tălechiului, cum urcam dealul, zona fiind preponderentă de deal. Interesant este că după urcarea cu scara în cireș, după ce înfulecam minunatele fructe veneam la vale călare pe... scară. Foarte interesantă și palpitanță această alunecare.

Nu știu dacă nepotul meu va avea parte de aceste bucurii ale vieții de copil petrecute la sat. Asta este, din păcate. Nu cred că o să aibă parte de asemenea aventuri. Eu îi doresc să le aibă la Macea.

FRC: Ne cunoaștem printr-o întâmplare fericită a ființei domniei voastre! Adică nunta fiului! Erați curios să știți cum e să fii „de-a uspățului” la Macea (satul meu)? Cum e să fii socru mare? Ce găsiți unic și cu rost la Macea, cu buricu' cât pogacea?!

SC: Au trecut aproape șapte ani de la nunta fiului meu la Macea unde vornic a fost Vlad Jurcă, un copil admirabil (acum un domn adevărat). Am făcut cunoștință cu Macea, cu obiceiurile locului, a fost o nuntă foarte frumoasă, m-am simțit sincer atras de viața culturală a comunei, de obiceiuri, de graiul specific locului, datorită scrierilor din cărțile dumneavoastră, care mi-au fost dăruite cu mare drag. Am fost la Festivalul Părădăicilor, am vizitat gradina botanică, am admirat frumoasele magnolii în floare și cam atât. Anul acesta sper să particip la festivalul de umor „Gura Satului”, mi-ar face o deosebită plăcere. Nu am reușit să fiu părtaș la mai multe activități ale comunei, pe viu, adică ca martor ocular.

FRC: În altă ordine de idei, ne intersectăm des în același tramvai de Micălaca! Cum e să dai viața de oraș pe cea de la țară, când glas de copilărie te cheamă? Familia dvs. e de la sat ori de la oraș și... se cam uită rădăcinile?

SC: Acum trebuie să vă spun că datorită vremurilor am locuit numai în orașe mai mici sau mai mari, dar când aveam posibilitatea plecam la țară. Acum, sincer, locuind

la oraș și având vârsta pe care o am, nu aș putea să fac rocada cu mutarea la țară. Toți visăm, toți avem amintiri din vacanțele petrecute la bunici, dar, ce păcat rămân doar amintiri, e drept frumoase. Eu tot timpul am în minte această expresie „Niciodată să nu lași copilul din tine să moară.” M-ați întrebat de familie, da toată familia a fost de la țară, dar vremurile pe care le știți prea bine au făcut să plece către oraș și să se stabilească aici. Interesant, dacă aceeași întrebare ar fi adresată nepotului, cu siguranță ar răspunde familia este de la oraș, mai puțin bunicii care locuiesc la Macea.

FRC: În perioada vacanțelor, ce adorați? Marea sau muntele și de ce? Ce alegeți să serviți?

SC: A fost o perioadă lungă de vreme în care adoram muntele, în special după ce mi-am petrecut anii de liceu la Breaza, învecinat cu splendida stațiune de munte Sinaia. Așa se face că luna de miere am petrecut-o în mirificul peisaj al Munților Bucegi și al stațiunii Sinaia, aș reveni oricând în aceste locuri minunate. De altfel, după terminarea liceului, mai exact la împlinirea a 35 de ani de la terminare, am hotărât ca la 5 ani să ne revedem și, indiscutabil, să avem în program și revederea minunatelor peisaje ale munților Bucegi. Acum, de o perioadă de vreme, circa cinci ani, am inclus și litoralul românesc, în speță sudul litoralului de la Eforie la Olimp - cu precădere stațiunea Cap Aurora. Nu aș zici niciodată, nu, muntelui.

FRC: Aș dori să știu cum percepeți sintagma: „Prietenia e o floare rară.” Și, mai apoi să spuneți câteva vorbe despre camarad, prieten și amic. Mulțumesc frumos!

SC: Da, un prieten adevărat, cine nu ar dori așa ceva, numai că se găsește foarte greu. Un amic da, am foarte mulți și prieteni, dar prieten adevărat sincer nu am reușit să găsesc. Am făcut școala prin multe locuri din țară, am reușit să am foarte mulți prieteni, cu care corespundez, schimb opinii, idei, dar un prieten căruia să îi pot spune multe și el la rândul lui să facă tot așa, nu am găsit sincer. Cred că acest fapt se datorează în primul rând acestei fluctuații de locuri prin care am umblat și timpului scurt de interacțiune cu aceștia. Prieteni am de ordinul zecilor, amici și mai mult, mă simt extraordinar în anturajul lor și asta simt eu că este minunat. M-ați întrebat de camarad, da, noțiunea aceasta am întâlnit-o în liceul militar, școala militară și după în mediul cazon în care mi-am petrecut o mare parte din viață, spre bucuria mea am parte și acum. Camarad este, cred, un termen specific cazon, este, până la urmă, tot un prieten de suferință dacă vreți, cu care îți împarți necazurile și bucuriile vieții trăite în acest mediu. Prieteni, amici... îi consider pe toți cei din viața mea cu care interacționez în afară de „viața militară.”

Carina Baba: Acest dialog este, într-adevăr, neconvențional, deoarece, iată, voi încerca și eu să vă descopăr puțin. Dar... mai mult din punct de vedere al parcursului carierei dv. Spuneți-ne, vă rugăm, cum a început totul? Care a fost momentul în care în viața dv., pe lângă amici și prieteni, au apărut și camarazii? Cum ați decis că doriți să urmați cariera militară? Unde ați urmat cursurile?

SC: Să încep cu începutul. Din clasa a VIII-a, am decis să dau examen la Liceul Militar, a fost așa un gând și o dorință în același timp. În 1970 am dat examen la Liceul Militar și cu data de 15 septembrie eram la Breaza (PH), elev al acestui minunat așezământ militar. Apoi la absolvirea celor patru ani de liceu am trecut într-o nouă etapă, tot de elev, la Sibiu, anume Școala Militară de Ofițeri de Artilerie și Rachete „Ioan Vodă”.

CB: A trecut atât de mult timp... Aveți vreo amintire de suflet trăită acolo, departe de casă?

SC: Sunt multe amintiri plăcute din timpul liceului. Am avut profesori minunați, dascăli și în același timp părinți (eram acolo departe de familie și ori cât am fi vrut să fim noi „bărbați”, la 14 ani ne mai lovea dorul de locurile natale, de părinți, de prieteni). Îmi amintesc cu plăcere de perioadele de repaus, de obicei sâmbăta și duminica când se organizau întreceri sportive între clase, o frumusețe să vezi atâția puști alergând pe toate terenurile de sport (atletism, volei, handbal, fotbal, gimnastică). În memorie mi-au rămas mai mulți profesori și comandanți (fac o specificare și anume că de la 14 ani am intrat efectiv în viața militară, organizare, rigoare - companie, pluton (clasă)-program riguros de la deșteptare la stingere. Profesor extraordinar și în același timp părintele nostru (diriginte în toți anii de liceu) - profesor de biologie Gheorghe Iliu, la orele de dirigiență ne învăța cum să ne comportăm în societate, noi trăind în acel mediu cazon - la bacalaureat mai mult de 75 % dintre noi am susținut una din probe la biologie.

CB: Care au fost profesorii care v-au rămas în memorie și de ce?

SC: Profesoara de Limba și Literatura Română Constanța Constantinescu, profesorul de Matematici Nicolae Toma, profesorul de sport Mugurel Popescu, comandantul de companie Răduț Stefan, profesorul de Limba și Literatura Română Constantin Giurgincă (autorul unei excepționale cărți „Arhivele Transcendente. O perigrinare prin geografia sacră a pamântului românesc”, primită de la domnia sa în anul 2021, aprox. 600 de pagini), profesor care în acele vremuri a înființat un cerc de folclor (de câte ori mergeam în vacanță, la întoarcere trebuia să venim cu tolba plină de obiceiuri, datini din locurile natale. Era o frumusețe să poți participa și asculta povești, datini, obiceiuri din Oltenia, Banat, Crișana, Teleorman, Buzău, Transilvania, Muntenia).

CB: Ați fost avansat la gradul de locotenent într-un an cu impact istoric: august 1977, la o sută de ani de la Războiul de Independență. Iubiți istoria? Care e partea dv. preferată din această minunată poveste a lumii?

SC: Da, așa este, 1977 anul în care am fost avansat la primul grad din corpul ofițerilor „locotenent” **promoția Independenței**. Da, iubesc istoria mult, am avut profesori cu har care ne-au insuflat plăcerea de a iubi această materie. Iubesc istoria, îmi place să studiez în principal perioada primului război mondial mai ales evenimentele petrecute în locurile natale în acea vreme, din regiunea Crișana.

CB: În școala românească încă se mai studiază istoria națională – vorbim, de fapt, doar despre marile evenimente pe care le-a trăit poporul român, câteva ore în clasa a VIII-a, respectiv a XII-a. Ce părere aveți despre studiul istoriei locale? Ar fi benefic pentru elevi?

SB: Vreau să remarc expresia dumneavoastră și anume „încă se mai studiază”, din păcate un adevăr neplăcut, dar real. Ar fi foarte benefic ca fiecare elev, încă din clasele primare să primească noțiuni despre istoria locurilor în care s-a născut sau unde locuiește, după să urmeze și studierea istoriei țării și cea universală.

CB: Cum am putea face ca istoria locală să fie considerată interesantă de către elevi, să fie prețuită? Poate prin existența unui parteneriat Școală – Instituții militare?

SB: Am să încerc să formulez un răspuns cât mai aproape de realitate. Ce bine că

aud pe cineva care vine spre noi pentru a ne putea adresa copiilor într-un mod simplu și real. Sincer vă mulțumesc pentru această abordare. Rezerviștii militari arădeni fac parte și din Asociația Cultul Eroilor Regina Maria (filiala județeană „Detașamentul Păuliș” Arad) al cărui președinte este colegul și prietenul meu Col (r) Marcel Lucaciu. Suntem onorați să putem semna un parteneriat în acest sens cu școala dumneavoastră, să putem să insuflăm în cuvinte simple dragostea față de neam și țară. Sper să realizăm acest parteneriat.

CB: La finalul studiilor, ați ajuns la Arad, în câmpul muncii. Cum a fost viața (de militar) în Cetate?

SC: Începutul a fost undeva în septembrie 1977 când am fost repartizat la Regimentul 19 Mecanizat Arad „Cetate”, ca tânăr locotenent gata să intru în viața militară adevărată cu multe încercări care s-au derulat până în anul 2003, când am părăsit viața de militar activ și am trecut la aceea de militar în rezervă. Cum a fost viața? Frumoasă, din punctul meu de vedere (normal că am avut parte și de clipe grele, care m-au întărit și mi-au dat curaj să trec mai departe).

Aplicații, gărzi, exerciții tactice, trageri de luptă în poligoane, instruirea militarilor în termen pentru a fi gata oricând să lupte pentru apărarea patriei. Apoi am trecut în statul major de Regiment, apoi în cel de Brigadă. Curse, examene, avansări, viață de militar. Era destul de greu fiindcă noi veneam la program dimineața, dar nu știam când ajungem acasă, interveneau fel de fel de situații (controale, alarme, situații neprevăzute).

CB: Știu că există câteva cuvinte care vă ating sufletul: EROI, VETERANI, STINDARD. Sunteți implicat în foarte multe activități de omagiere a eroilor, care au rolul de a-i aduce în amintirea întregii comunități arădene, le aduceți bucurii veteranilor de război, sunteți redactorul șef al revistei „Stindard”. Vorbiți-ne despre aceste frumoase (pe)tregeri prin timp.

SC: Veteranii de război sunt eroii neamului românesc. Le port un respect deosebit, o stimă și o considerație fără margini. Împreună cu militarii activi ai B. 191 I „col.RADU GOLESCU” și ai CMJ Arad am fost alături de veterani și familiile acestora la aniversări, Crăciun, Paște, înmormântări, ascultând poveștile lor din război. În acest moment mai sunt în viață 3 eroi veterani de război față de circa 20000 câți au fost în anul 1991. Eu simt cam așa și spun de câte ori am ocazia „Eroii nu mor niciodată, ei trăiesc veșnic în sufletele noastre”.

Am fost martorul apariției primului număr al revistei STINDARD, fondator fiind domnul general maior (r) Vasile Ionel Heredea. Anul acesta se împlinesc 10 ani de la prima apariție, va fi, sper și cred totodată, un număr într-adevar special. Mulțumesc pe această cale tuturor care s-au ocupat de apariția numerelor anterioare cât și celor care au făcut ca prin publicațiile lor, revista să fie citită. Revista s-a scris și se va scrie pentru a fi citită. Un loc aparte ocupă în paginile ei faptele de eroism, de vitejie ale veteranilor de război, aducerea în fața cititorului a istoriei locale, în acest sens având colaborarea cu istorici de seamă ai Aradului (prof. Corneliu Pădureanu, prof. Ioan Valeriu Tuleu, prof. Dan Demșea, prof. Horia Truță, prof. Emil Șimăndan, prof. Doru Sinaci). Nu pot să nu amintesc și despre partea literară din paginile revistei (proză și poezie) aportul substanțial al unor oameni deosebiți (prof. Anton Ilica, prof. Floare Ranta Căndea, prof. Lucia Bibarț, Valeriu Ilica, prof. Carina A. Baba, Ioan

Alexandru, Gheorghe Hodrea). Aș aminti ca activități de omagiere a eroilor: Ziua Veteranilor de Război, Ziua Eroilor, Eroii de la Păuliș, Ziua Armatei Române. Sper să vorbesc mai pe larg în fața elevilor așezământului Liceului Special „Sfânta Maria” despre aceste (pe)tregeri în timp.

CB: Calendarul e plin de noduri de aducere aminte. Ce alte activități organizați pe parcursul anului?

SC: Alte activități, sunt multe, am să mă refer doar la câteva. Aș începe cu colaborarea internațională dintre militarii în rezervă arădeni și colegii militari din Szeged și Bekescsaba, Ungaria. Anul acesta vom încheia 8 ani de colaborare începută în decembrie 2015. Am avut schimburi de experiență, de cunoaștere și de destindere totodată prin efectuarea de excursii, prin evocarea locurilor istorice din cele două țări prin care am poposit). Activități de suflet, donare de carte în limba română Liceului „Nicolae Bălcescu” de la clasa I-IV, inclusiv celor din anii de liceu din orașul Gyula. Până în prezent au fost donate prin grija și stradania colegilor mei cărora pe această cale le aduc mulțumiri, în special domnului col(r) Lucaci Constantin și soției sale pentru implicarea totală, aproximativ un număr de 1500 cărți. O altă activitate de voluntariat, de ajutorare a semenilor noștri care nu au condițiile de trai cum ar fi normal, făcute în zona Lipova la o familie nevoiașă, au fost executate patru misiuni prin care s-au distribuit alimente, haine, rechizite și alimente, mulțumiri colegilor mei pentru implicare, domnului col(r) Adrian Cotigă și doamnei Patricia Crișan pentru finalizare. O activitate deosebită este sărbătorirea Zilei Eroilor Români căzuți pentru eliberarea Ungariei, la Monumentul Eroilor Români din cimitirul central din Szeged, unde am depus coroane de flori la invitația Consulului General al României la Seged.

CB: Vă mai rămâne timp pentru alte pasiuni? Care sunt acestea?

SC: O întrebare simplă, dar greu de a găsi un răspuns. Încerc și voi răspunde sincer, încerc să citesc, să mă plimb prin locuri frumoase, județul nostru abundă de asemenea locuri. Nu uit că la această vârstă nu prea poți vorbi de pasiuni, trebuie să fii fericit că poți să te menții și poți să vorbești cu alți camarazi. Aș vrea să fiu cât mai mult lângă nepotul meu, Lucas Matei, un băiețel foarte isteț.

CB: Vă mulțumim că v-ați rupt din timp pentru noi, oferindu-ne un model, un atât de frumos parcurs al vieții.

SC: Sper că am reușit să răspund întrebărilor dumneavoastră! Am onoarea să vă salut!

INEDIT GUTENBERG

DIALOG NECONVENȚIONAL CU DOAMNA FLORICA MUREȘAN UN ETALON AL ÎNVĂȚĂMÂNTULUI PREȘCOLAR ARĂDEAN ȘI NU NUMAI

Florica R. CÂNDEA

FRC - Stăm azi de vorbă, la o felie de tort, sub petale de rose (aniversar) special cu doamna Florica Mureșan (într-o zi cu dublă conotație: Ziua a doua de Rusalii și Ziua Învățătorului, 5 iunie 2023).

Bun regăsit, dragă Florica! Mă încercă un sentiment tulburător de nostalgie, iată, din 1983, nu am mai povestit, decât fragmentar, despre condiția noastră, a dascălilor.

Spun fragmentar, pentru că, revista „Curcubeul copiilor” am botezat-o "împreună" la Grădinița pe care ai păstorit-o cu pricepere. Acum, am să fiu puțin iscoditoare, în sens pozitiv: Cum e să fii alături de foste colege, "duse" de nobila profesie, în lumea largă, după cincizeci de ani?

FM - Am primit cu mare emoție vestea reîntâlnirii și am așteptat cu mare bucurie revederea de după jumătate de veac, pentru că jumătate de veac pentru noi, înseamnă o viață de om.

Curtea Colegiului Național „Dimitrie Țichindeal” a fredonat la venirea rând pe rând, a colegelor răspândite în toate județele țării, pentru că așa a fost atunci metoda repartiției. Aceeași bucurie s-a regăsit și pe fețele colegelor revenite pe meleagurile arădene care le-a format. Clopoțelul a sunat pentru noi în aceeași clasă, unde am absolvit - Liceul Pedagogic Arad, clasa a V-a C educatoare (promoția 1973).

FRC - Frumos! Când am aflat de această fericită și înălțătoare întâmplare, îmi tot făceam scenarii (aveam un drept, acela de jurnalist) dar mi-am întrebat sufletul și mi-am zis că o intimitate e o taină singulară în tăcerea anilor trecuți ... chiar îți promiseseam și un telefon, fără să bănuiești ... și totuși ... cum a fost ... și va rămâne-n urma noastră...?!

FM - Bănuiam că îmi pregătești ceva, pentru că prietenii se sudează și la bucurii și la tristeți umane. În gând cu tine le-am dedicat colegelor mele un cântec drag, un cântec de suflet, pentru că din cântec răzbate un frumos mesaj, acela că în urma noastră rămân duioase amintiri care liniștesc depărtări și apropieri, în același timp.

„De vom călători vreodată / Pe unde am fost oarecând / Cu umbra plopilor tăcută / Alunecând, alunecând / Va rămâne în urma noastră / Doar tremurarea unui gând / Cu umbra plopilor tăcut / Alunecând, alunecând / De va mai fi, de va mai fi, o amintire / Și ea, și ea, va trece vrând nevrând / Cu umbra plopilor tăcută / Alunecând, alunecând.

Colegele mele știau că în paralel cu profesia de educatoare, mi-am ales o carieră muzicală, absolvind în același timp cu Liceul Pedagogic și Școala Populară de Artă - secția Canto. Drept pentru care le-am înmănat o casetă care conține o selecție din cântece populare din zona arădeană.

FRC – Mulțumesc! E un cântec care îmi fredonează tinerețea și prin care, mi-ai însoțit Proza ... romanțată a vieții. Despre această "proză romanțată" a colegelor tale,

acum, la revederea din sâmbăta Rusaliilor (3 iunie a. c.) aş dori să te invit să relatezi cu acelaşi patos. Cum s-au derulat "ceasurile bune" din Reuniunea voastră (ştiut fiind că Rusaliile duc cu ele, acel... joc al ielelor...). Îmi dau seama ca la "Peda" ... uşile au fost larg deschise pentru o Promoţie de Aur a învăţământului românesc arădean preparamdial (vechi de peste două sute de ani).

Cum ți-ai găsit colegile după jumătate de veac, și, ca și gazdă, ochii tăi, au privit, unde, spre ce anume? Și, câteva nume prezente, te rog ...

FM - Întâlnirea noastră a avut loc sâmbăta, înainte de Rusalii - 03.06. 2023, fiind o sărbătoare de suflet. Ne-am recunoscut și nu prea, după atâția ani, dar, odată ce am depășit pragul emoțiilor, după ordinea din catalog, se pare că am scris o poveste după toate poveștile noastre de viață. Fiecare a povestit parcursul acestei vieți de la

maturitate până la încetarea activității didactice - profesionale, reușind din aceasta, împletirea vieții personale cu cea a dedicației și a vocației pentru formarea multor generații de copii. Cu bucurie am să consemnez numele colegelor prezente la întâlnire, cu mențiunea că pentru cele plecate la cer am păstrat un moment de reculegere: Alboiu Dorina, Ardelean Elena (Racz), Bălan Oprița (Lăpădat), Chioreanu Doina, Coderan Floare (Jurcoi), Crișan Constanța (Mocuța), Drig Dorina (Cadar), Fărčuța Doina (Panaite), Gabor Sofia (Boboescu), Goron Lucia (Ostafi), Haiduc Doina (Stupar), Hamernyik Etelka, Iercoșan Elena (Julan), Lazăr Livia (Miron), Lera Ana (Lungu), Meleag Florica (Mureșan), Pașca Aurelia (Schuch), Popuța Viorica (Iancu), Roșu Dorina (Ciorbă), Șurtea Emilia (Buda), Tărulescu Aurelia (Neda), Țihoi Eleonora, Vulpeș Stela (Davidescu).

FRC - Cum a fost despărțirea, după emoționanta întâlnire, și, ca suvenir, ce v-ați promis și propus?

FM - După momentul festiv din sala de clasă, organizatoarele (Sofia Boboescu, Dorina Cadar, Emilia Buda) au propus o agapă comună, respectiv masa de prânz a revederii la Restaurantul Ponton - Profi) de pe malul Mureșului, nu departe de școala noastră. Atmosfera a fost aceeași, una a prieteniei, de destindere și cântare, apoi a tăierii tortului festiv, dar cu o smulgere de promisiune, să ne întâlnim în fiecare an, într-un alt loc, anume stabilit. În acest context de elogiare a Colegiului Național „D. Țichindeal” Arad, toate colegele și-au exprimat respectul față de învățăturile primite de la dascălii de atunci, pe care le-au transmis ani în șir de la catedra de educatoare pe care au slujit-o.

RC - În numele unei cordiale și de suflet destăinuiri, te felicit ,iar colegelor tale/noastre, le doresc /dăruiesc toată patimașă mea dedicație și implicare.

FM - Eu îți mulțumesc în nume personal cât și în numele colegelor mele prezente, care n-au ținut cont de distanță și de aceste vremuri și au răspuns „prezent” la reuniunea noastră de suflet. Și pentru că mi-ai dat ocazia să mă exprim în paginile acestei reviste și le mulțumesc în numele organizatoarelor din Arad cu speranța că la anul vom înscrie o nouă pagină de suflet (50+0). Semn că mi-am împlinit clipa în această întâlnire a absolvenților de acum 50 de ani, o colegă, prof. Livia Miron din Timișoara ne-a dedicat la rândul-i, un poem de suflet. Când aștern aceste rânduri ca răspuns la întrebările de mai sus parcă undeva la casele colegelor mele răsună același ecou: „Gaudeamus igituri ! Vivat ! Crescat ! Floreat !”

Praznic de pită nouă și Folk pe pâine Pecica

LA O CEAȘCĂ DE CAFEA, DUMINICA

**TOMA ENACHE, REGIZORUL CARE A REALIZAT
PRIMUL FILM ÎN LIMBA AROMÂNĂ DIN ISTORIA
CINEMATOGRAFIEI.**

Carina BABA

INTERVIU ACORDAT REVISTEI „GUTENBERG – UNIVERSUL CĂRȚII”

Carina Baba: Sunteți un regizor cunoscut și apreciat pentru filmele cu impact asupra românilor. Care a fost momentul în care ați decis că doriți să deveniți regizor?

Toma Enache: Regizasem un spectacol de poezie care a fost preluat de TVR (atunci nu exista alt post TV) și în anul următor am decis să fac regie.

Au fost 5 ani frumoși cu multe amintiri frumoase și întâlniri de neuitat cu profesori/ regizori pe care i-am prețuit și admirat: Tudor Mărăscu, Cornel Todea, Cătălina Buzoianu. Din păcate nu mai sunt printre noi, dar îi port mereu în inimă și în gânduri, la fiecare spectacol sau film la care lucrez.

După 2005, am făcut un master de actorie, avându-i profesori pe Adrian Pinteza și Tania Filip. Am încheiat masterul cu un spectacol de poezie din toți marii poeți, pe care îi admir. Fragmente din acesta le joc și azi, în spectacolul „**Erotopoetica de la Eminescu la Baudelaire**”.

Carina Baba: Filmele regizate de dv. pot fi considerate, din punctul meu de vedere, atât documentare, cât și filme de artă. Cât de mult timp petreceți în vederea cercetării, în vederea pregătirii unui scenariu care să respecte adevărul istoric? Care e magia/secretul cu care transformați istoria în artă?

Toma Enache: Cercetarea e foarte importantă, mai ales că subiectele din filmele mele au legătură cu istoria, cu personaje și întâmplări reale. S-au scris zeci de cărți despre fiecare subiect în parte din fiecare film regizat până acum.

Fără un scenariu bun nu poate exista un film bun. Cred cu tărie asta.

Când ai șansa să realizezi **primul film în limba aromână din istoria cinematografului**, apoi **primul film artistic despre „fenomenul Pitești”** și, acum, să lucrezi la **primul film artistic despre genialul compozitor George Enescu**, cu siguranță e nevoie de multă documentare, de o înțelegere profundă a perioadei și a personajelor despre care vorbim în film. Și mai este ceva foarte important: noi vrem să spunem o poveste memorabilă despre aceste subiecte unice și care ascund adevăruri și întâmplări neștiute de majoritatea spectatorilor. Dacă reușim asta, publicul ne răsplătește. Cu prezența, cu o lacrimă, cu un zâmbet.

Carina Baba: Vorbiți-ne, vă rugăm, despre „Nu sunt faimos, dar sunt aromân”, dar și despre „Între chin și amin”.

Toma Enache: „Nu sunt faimos...” a fost o încununare a eforturilor tuturor aromânilor care au dorit un film pe limba lor. Un film care să esențializeze toate adevărurile dureroase, dar și pe cele frumoase ale aromânilor.

„**Între chin și amin**” a fost un film de esență românească, care a sintetizat poveștile

tragice de viață ale cumplitului Experiment Pitești. Filmul a fost resimțit ca un balsam pe rănilor încă vii ale teribilului experiment din temnițele comuniste, pus la cale de adepții stalinismului.

Carina Baba: Știm că lucrați la un alt proiect important, regizați un alt film de excepție, dedicat marelui compozitor George Enescu. Când vom avea bucuria de a-l viziona?

Toma Enache: Lucrăm la el și sperăm să fie gata anul asta! Vom anunța pe pagina filmului „Enescu, geniu și prințesa” tot ce va interesează despre acest nou film.

Carina Baba: Scrieți poezii. Cum se împacă arta imaginii cu arta cuvântului? Pe care o preferați?

Toma Enache: În adânc, în esență, orice film ascunde o poezie și orice poezie ascunde un film. Și poezia și filmul creează o poveste care să ajungă la sufletului celui care o întâlnește.

Carina Baba: În ce limbă vă vine cel mai la îndemână să scrieți poezii: în limba română sau în limba aromână?

Toma Enache: Uneori în aromână și alteori în română. E imposibil să le separ. Dar, indiferent de limba în care scriu, poeziile vorbesc pe limba sufletului și a inimii... limba pe care o înțeleg toți cei care știu că: „Orice viață, oricât de inutilă sau de banală a fost, lasă în urmă o dâră de poezie un vers.” Asta ca să închei cu un vers din volumul „Infecțai de iubire”, lansat anul acesta.

Carina Baba: Vă mulțumesc pentru oportunitatea de a cunoaște mai bine cultura aromână, precum și pentru timpul acordat acestui interviu. Cu admirație!

ARS POETICA Toma ENACHE

Poezia nu este decât o Ființă
cu trup încăpător de cimitir
și bat atâtea inimi
bătând într-un abis de capilare
zvâcnind
în mâna poetului Care
își sapă groapa singur
și-nmormântat
asistă la înmormântare.

ARTA COAGULĂRII Toma ENACHE

Acest om pleznește
din toate încheieturile de poezie
la cea mai mică zgârietură
coagulează un vers
la cel mai mic zvon de conștiință
revoltă idei.
Acest om de poezie
coagulează orice zvon
în idei.

LA O CEAȘCĂ DE CAFEA, DUMINICA

RENAȘTERE

Anișoara Laura MUSTEȚIU

„În adâncul iernii am învățat că în mine există o vară invincibilă.” (Albert Camus)

Pășesc pe poteca vieții... E prăfuită cu întâmplări, cu trăiri, reci, fierbinți, sau încă în flăcări, cu miresme de iluzii, cu bălți de lacrimi și odor de fericiri, cu suflete vii sau plecate, și așchii cioplite din marele adevăr.

Gânduri sleite se scaldă în tăceri magice, și se răsfiră în înălțimi cerești. Privesc în adâncimea faptelor, și simt că mă apropiu de adevăruri înălțătoare. Îmi las sufletul să se scufunde pe o câmpie nesfârșită cu lavandă, îl las să se piardă în feerice miresme de natură divină.

Mă așez lângă un stejar singuratic ce-și respiră vremelnicia sub privirile universului. Îi ating ușor scoarța maronie, și inspir din aroma lui densă, fragedă și lemnoasă. Îi simt puterea și liniștea. Mi se strecoară printre degete și intră în celulele firavului meu trup. Îl umple cu armonie.

Mă așez la poalele lui și închid ochii... Ascult rugăciuni de îngeri ce se lasă lin, mi se aștern pe chip, și-mi zăresc gândurile spulberându-se în lumina pură și binefăcătoare a credinței.

Căldura ei îmi alină neliniștilele trăiri. E atâta pace în jurul meu... Lumina împrospătează cu un farmec ocrotitor văzduhul zilei.

Rămân lângă stejarul credinței până târziu în noapte, și absorb din nectarul experienței noi recunoașteri, noi înțelepciuni. Destinul mă privește gânditor. I-am alterat puterea. Am trăit nu numai ceea ce mi-a adus în cale. Am luptat și am trăit și ceea ce mi-am ales să trăiesc. Nu m-am predat neputincioasă în fața lui.

O corabie cu gânduri frumoase plutește liniștită sub stelele speranțelor. În ea, fiecare moment prinde viață, respiră, se zbate să iasă la suprafață într-o nouă șansă.

Crâmpeie din viață se aștern lin în interiorul ființei... Par milenii de secunde, milenii de trăiri metamorfozate în fulgi tandri de ninsoare. Fulgii răcoroși și binefăcători se aștern lin, și se topesc pe scânteii de răni. Le vindecă prin puritatea și gingășia lor, cu esența lor tămăduitoare. În adâncimi adoarme și glasul copilului părăsit, odată cu strigătele tinerei blestemată cu frumusețe. Pier în tăcere...

Femeia matură ce-și găsisese puterea învingând nefirescul, evadează încă o dată în negura trecutului, pentru a înțelege, pentru a ierta, pentru a se lepăda de dureri, pentru a-și lăsa sufletul pur, dezgolit, să renască...

(Poveste din cartea Crâmpeie din viața unei femei)

**MULTICULTURALITATEA BANATULUI ȘI
PERSONALITĂȚILE PROEMINENTE DIN
ACEASTĂ ZONĂ – ÎN FOCAR**

Teodora SMOLEAN

Societatea Literar-Artistică „Tibiscus” din Uzdin este cunoscută după activitatea amplă pe care o desfășoară pe parcursul unui an, iar unul dintre proiectele anuale de bază ale acestei societăți este, cu siguranță, Simpozionul „Oameni de seamă ai Banatului”, inițiat în anul 1997. Vasile Barbu, publicist și ziarist cu o bogată fișă bibliografică, a publicat în 2022, la Editura Societății Literar-Artistice „Tibiscus” din Uzdin, al cărei este președinte, o monografie dedicată acestui simpozion. Acesta este un demers necesar și o contribuție la istoria culturală a românilor din Banat, având în vedere longevitatea simpozionului și partizanții, nume de referință din Serbia și România la capitolul cultură și istorie.

„Fără îndoială că Simpozionul Internațional «Oameni de seamă ai Banatului», inițiat și realizat de către SLA «Tibiscus» din Uzdin este o manifestare unică și prin profiul ei a reușit să-și câștige un prestigiu aparte atât în teritoriul său de acoperire (Banatul istoric), cât și în întreaga românitățe. La această izbândă a contribuit antrenarea a numeroși intelectuali din mai multe țări, în activitatea de cercetare și prezentare a rezultatelor investigațiilor referitoare la personalitățile bănățene și nu numai”, se menționează, printre altele, în prefața cărții „Studii și cercetări” despre simpozionul internațional „Oameni de seamă ai Banatului”. Cartea a fost publicată în anul 2012 la Editura Institutului de Cultură al Românilor din Voivodina, iar textul citat mai sus deschide monografia de față.

În cele 150 de pagini ale monografiei sunt prezentate, în mod cronologic, cele 26 de ediții ale simpozionului din perioada 1997-2022, organizate la Uzdin, Torac, Făget, Jimbolia, Timișoara, Șopotul Vechi, Bănia, Săcălaz și Șopotul Nou. Sunt publicate și articole despre manifestările premergătoare acestui simpozion (expoziții, lansări de carte...), mesajele rostite la inaugurarea unor ediții și articole din presă... Cartea este ilustrată cu fotografii de la aceste ediții.

Prima ediție a simpozionului s-a desfășurat sub genericul „Oameni de seamă ai Uzdinului”, fiind axată pe prezentarea personalităților de anvergură din această localitate cu o istorie culturală bogată. Acest simpozion a fost organizat cu ocazia celei de-a patra ediții a Festivalului Internațional de Poezie „Drumuri de spice”, care s-a desfășurat pe data de 4 iulie 1997 în sala „Lăcătuș” din Uzdin. La prima ediție au fost prezentate 10 lucrări. Amintim câteva: „Teodor Frențiu – preot, publicist, poet, redactor...” - dr. Trăilă Spăriosu; „Inginerul Gheorghe David” - prof. Ileana Dorina Bulic; „Poezie și pictură naivă – modalitate de reflectare a vieții și stărilor sufletești la Anuica Măran, Mărioara Motorojescu și Florica Puia” - Ioan Baba; „Biologul Gligor Docleanu” - Virgiliu Docleanu; „Unele aspecte ale vieții social-culturale a Uzdiului în perioada anilor 1941-45: Oameni și fapte” - dr. Gligor Popi; „Aurel Miloș, o personalitate de excepție a baletului mondial” - Vasile Barbu. Toate lucrările prezentate și depuse au fost publicate într-un volum editat de SLA „Tibiscus” din Uzdin și „Ando-Tours” din Timișoara.

Marele interes față de prima ediție a simpozionului a fost un îndemn pentru organizatori să extindă spectrul tematic din planul local, al Uzdinului, asupra teritoriului

întreg al Banatului. Pe data de 25 aprilie 1998, în cadrul Zilelor Presei Bănăţene, la şcoala generală din Uzdin a fost organizată cea de-a doua ediţie a simpozionului. Genericul simpozionului, „Oameni de sea_mă ai Banatului”, a fost adaptat spectrului tematic extins. Au participat, cu lucrări, numeroşi autori: prof. dr. Trăilă Spăriosu, prof. Gligor Popi, Slavco Almăjan, prof. Gheorghe Lifa, Alexan_dru Gyuris, dr. Lia Magdu, Ranko Stamenković, Dumitru To_moni, prof. Trăian Doban, Vasa Barbu, Jan Springelj, prof. dr. Ion Dejan, Pavel Gătăianţu, Anicica Barbu, Mariana Cernicova, Ioan Baba, Doina Drăgan, Radoje Drašković, Aurel Bojin, prof. Mircea Măran, Ion Gh. Oltean, Traian Galetaru, Pavel Filip, Ilie Baba, Petru Şoşdean, prof. univ. dr. Radu Păiuşan, Ionel Stoit, Mărioara Sârbu, Mircea Samoilă, Pavel Jonas, prof. dr. Ileana Magda, Octavian Pop, Vasile Barbu, Stela Bugariu, Petru On_ciu, Traian Galetariu, prof. Traian Trifu Căta, Gyergy Mandić, prof. Ionel Mălaimare şi Ana Zlibuţ.

An de an, toate lucrările prezentate la această reuniune ştiinţifi că au fost publicate în volumul intitulat „Oameni de seamă ai Banatului” (actele simpozionului), fi ind puse în fo_car realizările celor mai proeminente personalităţi din ambele părţi ale Banatului istoric.

În Cuvântul-înainte al primei ediţiei a volumului, preşedintele SLA „Tibiscus”, Vasile Barbu, subli_niază că „la acest simpozion multicultural şi plurilingvistic au participat oameni de ştiinţă, istorici, scriitori, publicişti, care au prezentat lucrări în limba română şi sârbă.” Autorul menţi_ onează că „Banatul se caracterizează ca un spaţiu social în ca_drul căruia culturile se întrepătrund, iar oamenii convieţuiesc în pace şi înţelegere.”

Simpozionul a fost organizat şi în anii următori, manifes_tarea reunind un număr mare de personalităţi ceea ce atestă importanţa şi necesitatea acestui eveniment cu impact. De la ediţia a III-a, organizată în septembrie 1999, lucrările au fost clasificate pe secţiuni, după domenii. Pe lângă diplome de participare şi diplome de excelenţă sau de înaltă preţuire, începând din anul 2007 organizatorii acordă şi Premiul „Gheorghe Lifa” ai cărui deţinători sunt: Mărioara Sârbu (2007), Valerie Grosu şi Nicolae Danciu Popescu (2008), Ionel Stoit, Augusta Anca şi Geo Popescu (2009), Ioan Baba, Tiberiu Popovici şi Gheorghe Rancu (2010), Ioan Baba şi Traian Galetaru (2022).

Pentru contribuţia dată la păstrarea, propăşirea şi dezvolta_rea obştei româneşti, cât şi pentru merite deosebite în promo_varea ideilor umaniste şi culturale şi afi_rmarea valorilor istoriei, publicisticii şi spiritualităţii românilor, începând din anul 2010 organizatorii conferă şi Premiul „Dr. Gligor Popi”, în memoria cunoscutului istoric şi traducător, doctor în ştiinţe umaniste. Deţinătorii acestui premiu sunt: 2010 - Dr. Draghişa Costandi_novici (Kladovo), 2011 dr. Mirjana Maluckov (Novi Sad), Florian Copcea (Drobeta Turnu Severin), prof. univ. dr. Radu Păiuşan (Timişoara) şi prof. univ. dr. Doina Benea (Timişoara), 2012 – prof. dr. Tiberiu Ciobanu (Timişoara), 2013 - Costa Roşu (Novi Sad), Gheorghe Rancu (Şopotul Vechi), dr. Ioan Haţegan (Ti_mişoara) şi prof. Ionel Cionchin (Timişoara), 2014 – prof. dr. Radu Păiuşan (Timişoara) şi dr. Tiberiu Ciobanu (Timişoara), 2015 – Costa Roşu (Novi Sad) şi Ioan Ciama (Timişoara) , 2016 - prof. dr. Mircea Măran (Pe_trovasâla) şi Nicolae Toma (Lugoj), 2017 – Victor Rusu

(Drobeta Turnu Severin), Ioța Bulic (Panciova) și Nicolae Danciu Petni ceanu (Mehadia), 2018 – Nicolae Scheianu (Baia Mare), Gheor_ghe Rancu (Șopotul Vechi), Ervin Dubrović (Rijeka, Croația) și post-mortem Ioan Cipu (1925-2018), 2019 – dr. Delia Muntean (Baia Mare), prof. dr. Nicolae Băbuț (Syracuse, SUA) și Vasile Morar (Chelița, jud. Maramureș), 2021 – Nicolae Toma (Timi_șoara) și Dimitrie Miclea (Seleuș), 2022 – Ivan Birta (Reșița).

Volumul face parte din colecția Patrimoniu. Recenzenți sunt Nicolae Toma și Elena Maria Barbu. De tehnoredactare s-a ocupat Larisa Maria Toma, iar monografia a fost tipărită la tipografia „Eurostampa” din Timișoara. Grație conducerii Societății Literar-Artistice „Tibiscus” din Uzdin și colaboratorilor săi, paginile acestui volum necesar și binevenit îi oferă cititorului ocazia să-i cunoască pe cei care și-au dedicat viața întreagă păstrării și valorificării culturii ro_mânești din ambele părți ale Banatului. Monografia este, tot_odată, o carte de vizită a oamenilor de seamă din această zonă istorică de românism.

(Vasile Barbu, „Oameni de seamă ai Banatului”, monografie, Uzdin, Editura SLA „Tibiscus”, 2022, 150 de pagini.)

PE TIMP DE NOAPTE...

Liviu NADIȘ

Duce noaptea prin păduri
valuri negre în văgăuni
iar prin mănăstiri străbune
crește umbră-n rugăciune
se agită sub al bolții întuneric
mulțimi de lilieci numeric
pregătiți de zbor de noapte
ca să adune în cioc de toate.

Tot ce-i negru mișcă în noapte
prin frunziș prin văi departe
se strecoară rînd pe rînd
ce nu poți vedea nicicînd
și îți vine greu să spui
ale cui sunt a nimănui
e mai bine mă socot
cînd mai bate un clopot
și cheamă la cele sfinte
pe copil și pe părinte
ca să facă plecăciune
că multe se petrec pe lume
mai ales pe timp de noapte
pe tăcute și sub șoapte.

**DĂRUIRI CONSEMNAȚE ÎN PROTOCOALELE
EPARHIEI ARADULUI (ANII: 1883, 1890)**

Gheorghe HODREA

Protocoloalele încheiate în ședințele sinoadelor eparhiale din Dieceza română Greco-orientală a Aradului au alocat spațiu special consemnării dăruirilor făcute de către credincioșii din Ținutul Aradului. Indiferent de natura lor, dăruirile sunt prezentate ca act de credincioșie și aplecare a dăruitorilor spre pietate, în cele mai multe cazuri oameni de rând, cu o situație materială precară, dar care, având sentimentul de religiozitate puternic și trăiri spirituale adânci, au dăruit în nădejdea menținerii unor relații amiabile cu semenii și cu Divinitatea, ori pentru restabilirea acestora, perturbate fiind din te miri ce cauze, pentru mijlocirea acordării îngăduinței și iertării păcatelor strămoșilor, sau chiar pentru pregătirea, încă din timpul vieții, a unui locaș în lumea de dincolo, în Veșnicia Veșnicilor, în mijlocul membrilor Bisericii Triumfătoare.

Prezența în sine a credinciosului în biserică este una specială prin aceea că el se roagă și dăruiește mijlocind pentru el și pentru alții. *“Credinciosul ortodox vine la biserică pentru sine și pentru alții, pentru soție, pentru copii, pentru părinți, pentru ogorul pe care îl are, pentru grădină, pentru animalele domestice, pentru ființe și pentru lucruri, pentru întregul cosmos”*.

Dăruirile sunt felurite, dăruitorii și ei, la fel. Uneori dăruitorii oferă sume de bani mai mici sau mai mari, alteori terenuri, imobile, materiale de construcții, clopote, cărți bisericești etc. Oameni de rând, oficialități sau proprietari de terenuri mari, bogați sau săraci, domnișoare, credincioși și credincioase numiți uneori poporeni, femei cu rang sau văduve năpăstuite de încercările vremurilor..., toți acești dăruitori umplu paginile protocoloalelor Eparhiei Aradului dovedind încă o dată că dăruirile n-au încetat niciodată să-și pună amprenta în viața omului, încadrându-l de fiecare dată în acel *“circuit al darurilor”*, circuit care animă totul în jurul nostru, antrenând în mod special acea mișcare a darului între dăruitor, dăruit și invers.

Uneori sumele de bani au fost dăruite cu destinație specială, alteori banii au constituit fonduri destinate misiunilor social-caritative ale Bisericii, iar dăruitorii, de neam românesc sau, uneori, chiar de alt neam și religie, au conștientizat că numai *“dăruind vei dobândi”*. Unii dăruitori, oameni de rând, au dat din puținul lor, alții, cu stare materială foarte bună, mari proprietari de terenuri agricole sau păduri, ori înalți funcționari, au dăruit din preaplinul lor, ajutând bisericile parohiale, credincioșii, copiii nevoiași și școlile rurale, cunoscând că dacă într-un loc există surplus sunt atâtea alte locuri unde lipsurile și nevoile încearcă viețile semenilor. Toți acești dăruitori rămân însemnați pe vecie nu doar în filele actelor și evidențelor vremii ci și în memoria colectivă și mai presus de toate în evidențele Marelui Contabil, în șirul faptelor bune, fapte care din perspectivă teologică asigură accesul spre mântuire și dobândirea Vieții Veșnice.

Dăruirile sunt de fapt mărturii că trăitorii din Ținutul Aradului au fost darnici, exemple de bunătate pentru generațiile viitoare. Bunătatea, de altfel, este asociată cu generozitatea și cu însăși viața *“căci viața fiind una cu Dumnezeu, e una cu bunătatea și generozitatea ... Bunătatea nu se teme de nimic, ea e generoasă, pentru că se hrănește din înfinitatea vieții”*.

Dacă în general Biserica, prin unitățile sale administrative centrale sau din teritoriu, a ținut evidența dăruirilor, au fost și ani în care datele statistice au fost defectuos întocmite sau inexistente. Bunăoară în *Protocolul* din anul 1871 (*PROTOCOLULU SIEDINTIELORU TIENUTE DIN PARTEA SINODULUI EPARCHIALU ALU DIECESEI ROMANE GRECO-ORIENTALE ARADANE. ÎN ANULU 1871*), președintele sinodului, *“Ilustritatea Sa domnulu episcopu dicesanu Procopiu Ivacicoviciu”*, în cuvântarea de deschidere a lucrărilor Ședinței I, care a avut loc în data de 4/16 Aprilie, în biserica catedrală din Arad, spunea: *“Domniloru! nu potu a nu atinge la ocasiunea acest'a starea nostra financiara.*

In urmarea insarcinarii venerabilului Sinodu am indreptatu catra preotimea si poporul credintiosu litere pastorale sub 3. Septemvre 1870. Nru 182. pres. Pentru o contribuire directa dela credintiosi, si am provocatu comunele de marturisirea nostra la oferte benevole; era pre crestinii cei binecumentati de Ddieu – la daruri singurate.

In privinti'a acesta mai departe s'a facutu provisiune, ca pe anulu solariu 1871. contribuirea ieptata se se incaseze; er' cu privire la ofertele benevole si daruirile singurate pana acum nu suntemu in stare a refera cutare resultatu; deci in meritulu de sub intrebare ve poftesc, si ve rogu Domniloru! ca in Sinodulu presinte se ne consultamu si se dispunemu cele necesarie si potrivite”. Așadar, episcopul Procopiu Ivacicoviciu conștient de însemnătatea dăruirilor, pe care le-a numit *“oferte benevole”* sau *“dăruiri singurate”*, a prins în dezbaterile ședinței sinodului și acest aspect din viața credincioșilor eparhiei, hotărîndu-se în Ședința IV ținută în 7/19 Aprilie 1871 ca pe viitor să fie prezentată sinodului eparhial *“una statistica mai detaiata (n.n. - detaliată) si completa”*. Cu toate că s-a luat această hotărâre, protocoalele încheiate în ședințele sinoadelor eparhiale din anii care au urmat (1871-1890) nu conțin date statistice complete privind numărul și numele dăruitorilor, deși cu siguranță acestea au existat, șirul acestora neîncheindu-se niciodată. Atenția a fost îndreptată către funcționarea cât mai eficientă a instituției din punct de vedere administrativ-bisericesc precum și către sectorul administrativ școlar. În acest sens, pentru sprijinirea școlilor, fie teologice, fie laice, dar și a învățătorilor și a profesorilor deservenți, s-a urmărit o administrare cât mai corectă și eficientă a sumelor de bani, precum și a proprietăților deținute în fondurile și fundațiile existente în acea perioadă. Cu toate acestea nu au fost, totuși, omise dăruirile consistente care au marcat viața Bisericii acelor momente.

Bunăoară, în *Protocolul sinodului eparhial din anul 1883*, iată cum este prezentată în Ședința IV a Sinodului Eparhial al Diecezei Aradului, ținută în data de 27 Aprilie (6 Mai) 1883, sub președinția episcopului Ioan Mețianu, aplecarea spre actul dăruirii a baronesei Sina din Arad, căreia i-a fost solicitată cedarea sau vinderea a două imobile în locul cărora se intenționa realizarea unei construcții bisericești: *“Nr. 99. Prea Sînti'a Sa Dlu Episcopu diecesanu areta sinodului, ca dorindu a*

infiintia unu seminariu diecesanu, in vederea multeloru neajunsuri ale diecesei, au recursu la marinimitatea Dnei baronese de Sina, rugandu-o să doneze, ori să cedeze diecesei pre langa unu pretiu mai moderatu, casele din stradele «Sina» si «Paunu» spre scopulu aretate.

La acea rugare a respunsu directorele consiliului administrative alu bunurilor «Sina» sub 2 maiu a. c. st. n. ca acea casa n'ar fi de vindiare, dar in vederea scopului maretii, si in interesulu santei nostre biserici crede, ca Excelenti'a Ei, Dna baronesa de Sina va cede pote chiar in daru 1000' D din proprietatea sa din strada «Sina» deca sinodulu nostrum va dechiara la protocol, ca parcel'a donata nu o va intrebuintia nici cand spre alte scopuri, decât pentru unu seminariu, seu altu aseminia institutu diecesanu”.

Câteva dăruiri sunt consemnate și în **Protocolul sinodului eparhial din anul 1890** (Siedinti'a III. s'a tienut in Arad la 10/22. Aprilie 1890, la 10 ore nainte de mediadi): “Nr. 49. Referitoriu la desvoltarea religiosa-morala a poporului unde se areta, sub p. X. ca poporenulu nostrum din Nadlacu fericitulu Tom'a Nagy a donat pe seam'a bisericeii unu otariu de pamentu; ca fericitulu nostru poporenu din Seitin Gligor Popoviciu a testatu pe sem'a bisericeii de acolo, unu patrariu de pamentu; ca fericitulu Vasile Mirea fost epitrop in Birchisiu a donat pentru st'a biserica de acolo 1000 fl. v. a.; ca fericitulu preot de pie memorie Mihaiu Suciul din Buteni a testat comunei bisericesci de acolo cas'a s'a de casa parochiala; ca poporenulu nostru din Dezna Teodor Beldea si soci'a s'a A'na au donatu pe sem'a stei nostre biserici de acolo sum'a de 370 fl. v. a. ; si in fine ca credinciosii nostri din comun'a Socodor, cu ocasiunea comassarei hotarului lor au dat izlazul comunalu pe sem'a stei biserici un complex in estensiune de 140 jughere spre scopul acoperirii dupa timpu a trebuintielor bisericeii si a scolelor; la propunerea comisiunei.

Sinodul cu placere ie acestea date spre scire insarcinandu Consistoriulu se aviseze despre acest conclus comun'a bisericesca din Socodoru”.

Cu toate că în textul prezentat mai sus numărul dăruirilor este foarte mic, avem convingerea că aplecarea credincioșilor spre dăruire a fost mult mai prezentă în parohiile din Ținutul Aradului, lipsa acestora din paginile prtotocolului din anul 1890 fiind pusă pe seama unei relații administrative defectuoase dintre unitățile administrative bisericesti (parohii–protopopiate–episcopie), relații care s-au îmbunătățit în anii ce au urmat, informația circulând mult mai ușor pe linie ierarhic–administrativă, ceea ce a facilitat centralizarea unor mult mai multe date referitoare la actul dăruirii, mai ales a celui din mediul rural.

LECTURI PARALELE

GIN PRUNȘIA MÈ, ȘEI DRAGĂ!(scriere-n grai) **ȘÎRECIU' LA ROȘÎIA, LA MOȘU' SANDRU ȘÎ LA BABA IULI.** Pătru-Marius BRAȘAI

Pa la noi pa la Coșioba și-n sacile veșine, gi alfel, îi on obișei, ca la uspăț și la bocez, să să gratuleză tînarii miri, o așela (așeia) nou vinit (vinită) pa lume, zîcînd așă:

"Să fiți mîndri (mîndru, mîndră), cum îi iarna,
Așceptați (așceptat, așceptată) ca primavara,
Sînatoși (sînatos, sînatoasă), așă ca vara
Șî bogați (bogat, bogată), pacum îi toamna!"

Gintra bogațiile și lucrările gi sezon ale toamnii, on loc speșial pîntru mine îi culesu' strugurilor gin vii și stoarșirea lor, agică șîreciu', cum să zîșe la noi, la Coșioba. Cînd ieram prunc am partișipat cu drag și cu o geosabită plașere la asfel gi treabă. Bunișii gin parcea mamei, gi la Roșîia, moșu' Sandru (Sandriță) și cu baba Iuli, aveu vie și fașeu on vin bun, "jios cu clopu".

Moșu Sandru, șoget find, zîșe că la iei în casă nu să bè apă nișicum, numa' vin. Ceară dacă vini colectivu', roșîienilor, ca și berindanilor, gi alfel le-o fost lasace viile gin țarini. La Roșîia ierau mulce vii în țarini, în locurile: Cișeora, Popăscu, Șiorășci, Fragarioc și-n alce locuri. Moșu Sandru avè șînsprazășe arii la Cișeora în pamîntu' lu' baba Iuli și șînsprazășe arii la Popăscu în pamîntu' lui. Mai avè șînși arii acasă în taleci și zășe arii în taleciu' lu' baba Tica, mama dumnelui. Via șeia gi la Cișeora iera batrîină, așă că moșu' o scos-o, samanînd lițarnă în locu' iei. Mai lucra via gi la Popăscu și pa așeia gin taleciuri. Strugurii gin viile lu' moșu' Sandriță ierau gin soiurile: Delevari albi, Nova neagră și Ceaslă rozosină.

Moșu' fașe șîreciu în tăt anu' cam pîn șînsprazășe sptemvrie-întîi octomvrie, depinge gi vreme și gi an. Cu o zî 'naince gi zua șîreciului, moșu pregacè doauă cãdzî mari gi șînși suce gi litre cu șîurgoi, storcatoriu' gi struguri, vașile gin doaje gi goron pîntru vin și caru' în care pune doauă șîubăre gi o sută gi litre fișecare, vãdrile pîntru culesu' strugurilor și foarfășile și cuțicile pîntru taiet codzile la struguri. M-am nimerit să mãrg la șîreci la moșu' Sandriță și io, gi-o tri, patru uări.

Gimneța pînă-n zua, moșu' să treză, haranè bibolile și le pringè la car. Baba Iuli, pregacè meringea și apa gi baut. Tăt find pregacit, pornem cu ajiutoriu lu' Dumnezo cîta via gin țarină la Popăscu. Echipa gi lucru era compusă gin patru-șînși culegatori, care culejeu strugurii în vãdre, doi-tri care carau vãdrile la car și le goleu în șîubăre. Așcia opt ierau urmatorii: moșu' Sandru, unciu' Sandruț, unciu' Todor, uncioaia Rozica, mama Catița, matușă Fira și noi prunșii, io și fracile Iuăn.

Înt-on șîubăr să puneu strugurii negri, iară în șelalalt să puneu strugurii albi și șei rozosini. La oara doispîșe să lasa gi lucru și ne punem să mîncăm meringea: pită, șoancă, brînză gi oaie, porodiși, ciuparcă, ludaiță friptă cu uou și plașintă stoarză cu nucă și mac. Pînă șe oamini mîncau gi amniaz, moșu' Sandru cu doi barbați merjeu cu caru' acasă și goleu șîubările în cãdzî, șei negri înt-o cadă și șeia albi și rozosini în șeialaltă cadă. Pînă sara să mai umpleu o dată șîubările și merjem cu tăți cîta casă, culesu' gin via gi la Popăscu find gata. Golem șîubările și baba Iuli ne cema la șînă. Iè

ramasă acasă să facă mîncarea.

Mîncam tăți cu poftă zamă gi taițai, carne friptă gi hoară și gi porc cu grumbe pireu și șalată gi porodiși și crastaveți, după care umplaturi și plașintă stoarză.

Întra timp înșepusă să curgă pa șiurgoaie mustu', așa că moșu' ne-o adus cîce on canșeu gin fiecare fel. Doamne, șe buneată puçè fi! A doaua zî să culejeu strugurii gin taleciuri. Să lasau strugurii în cădzî o tri-patru zile și mustu' care curjè în timpu' ăsta iera oprit dulșe pîntru iarnă.

Dupa tri-patru zile să storșeu pa rînd tăți strugurii și vinu' să punè în vasă, în podrum. Iera foarte mîndru la sîreci la Roșîia, la moșu' Sandru și la baba Iuli și ma sîmțăm minunat gi fișcecare dată, cînd ieram și io aclo prezănt. Doamne dă bine și rău la nimè!

Vocabular coșiobanesc: prunșia = copilăria, șei = cea, sîreciu' = culesul strugurilor, șoget = șod, glumeț, uspăț = nuntă, gratuleză = urează, pacum = precum, colectivu' = CAP-ul, țarini = ogoare, taleci = grădină, lițărna = lucernă, cădzî = vase mari din doage de lemn, șiurgoi = robinet, goron = gorun, șiubăre = butoaie din lemn, vădre = găleți, haranè = hrănea, biboli = bivolițe, meringe = mîncare la pachet, rozosin = roz, șoancă = șuncă, porodiși = roșii, ciuparcă = ardei, ludaiță = dovlecel, plașintă stoarză = plăcintă coardă, zamă = supă, hoară = păsări de curte, găini, grumbe = cartofi, umplaturi = sarmale, canșeu = bocal, cană din sticlă, mai mare, buneată = bunătate, podrum = pivniță.

SINGUR ȘI LIBER

Laurian LODOABĂ

sunt un refugiat interzis
revenit în patrie dintr-o naivitate
uitat de toți
singur și liber
iubita este o farsă
ne-am pierdut vîrstele
hălăduind pe străzi fără nume de poeți
reîntors din țara de adopție
între linii drepte și pătrate albastre
tăișul pensulei lui Vasarely
este mîngâierea mea divină
speranța?...ce glumă
mi-a interzis să văd realitatea!

LECTURI PARALELE

BACI GHIURI ȘI POMII DE ROADĂ

Ioan Alexandru ARDELEAN

Aș vrea să vă povestesc ceva ce nu mulți oameni știu, îs treburi vechi care cu vîgu' vremii să zăuită și cred că ar trăbui știute.

Pă vremuri fiecare casă avea vacă cu laptie, oamini ai avea vaci de tătie felurile, când să duciau la ciurdă, să putia vedea vaci alboace, negre, bălțate, cacafa-n laptie și mai știu io cum!

Eh, ce să zăci?! Îi bine ca fieștecare să aibe laptie în casă pântru prunci, da, și pântru tătă casa, adicate pântru bătrânii care n-au dinți și mîncă pită moietă în laptie. Lucrurile aștia îs de când lumea, așe le-o rînduit Bunu' Dumnezeu și așe or fi mulți ani de acum înainte, poatie până la capăt, nu știu.

Am pominit de laptie și de vaci, așe că aș vrea să vă aduc la conoștiință, dacă n-ați știut, că tătie făpturile după fața pămîntului au vacile lor, cam așe ca noi oamini.

Pă vremuri dobașu' satului, străga cât îl țâniau plămîni multe vești, trimasă de la primărie, io prunc fiind, l-am întreat pă moșu' mneu, cum că, de ce Miculaie, dobașu', zăce ca tăt' oamini să văruiască pomii. Și moșu' m-o povestit cum stă treaba:

- Mă puncule, ai văzut că pă pomii noști umblă furnici?

- Văzut, moșule, văzut!

- No, hai să-ți spun ce fac furnicile aștia. Iele să duc sus pă frunzăle tănăre și pun acolo ouă de vacă, culese de jos. No, aiasta știut-ai?

- Nu cred! Vacile nu să ouă, iele dau laptie!

- Mă leși să-ți spun? Furnicile au vacile lor care să ouă pă pămînt și apoi, furnicile le suie acolo pă frunzăle noi și tăt acolo cresc ciurda de vaci.

- Moșule aieștia ce zăci dumeta mi să-n pare că-s păduchi!

- Ha, ha, păduchi, dacă vrei tu! Io le zăc vaci, că păduchii îs ca vacile au mai multie colori: verzi, cacafa, rozii, cenușii și dau laptie, adicate dau on fel de apă dulce pă care furnicile o cară-n mușuroiu lor și mîncă puii lor, da mîncă și ele, că tare le place.

- No și de ce zăce Miculaie să văruiim pomii?

- După cum știi păduchii să fac tumna în vîrvu' pomului pă frunzuțale frajede să poată traje mîncarea. Dacă stai sub ei, uă pui brînce pă frunză sîmțăști așe mai unsuros, cum să zăc, așe mai lipicios și dacă duci la gură sîmțăști dulce.

- Moșule, dumitale ești bun de snoave!

- Stai că n-am gătat...

- Da?!

- Da, da. Păi, m-ai întreat că de ce bate doba și învață oamini să văruiască pomii. Hai să-ți spun, apu' furnicile n-au șlarfe în picioare și trăbă să margă disculțe pă pomi și varu' aiesta care-l puniem noi pă pomi, le cam ardie picioruțale și nu să mai suie pă pom. Nu-și mai pot duce ouăle de vacă pă frunzuțale tănăre.

- Aha, acuma știu!

Mai nou dacă meri la dutian găsești p-acolo niște prime de nailon, latie cam de-o palmă bună, care să lipăsc roata după pomi și furnicile rămân lipite acolo și mor. Nu știu

ce să zâc, o fi bine, n-o fi bine!

De fapt, pă vremuri și noi aviam ceva asemănător, noi unjiam pomii cu smoală și furnicile alunecau și nu să putiau sui în pomi, no, amu îs vremuri noi cu oameni noi și cu altie obiceiuri.

La Macea tătdiauna or fost oameni diștept', da, ca amu, niciodată!

MĂCENISME: vîgu' vremii – trecerea timpului, zăuita – uita, pită - pâine, cacafa – maro, cafeniu, rozii – roz, tumna – tocmai, brâncă – mână, șlarfe – șlapi, prime – panglici.

CRONICAR - EVENIMENT

CINSTE ȘI ONOARE LA ARAD

Florica R. CÂNDEA, Carina A. BABA

Prefațăm *Ziua Rezervistului* din 31 mai cu aspecte fragmentare de la evenimentul desfășurat la Casa Armatei. Acesta a debutat cu un Ceremonial religios „In memoriam!”, în prezența IPS Timotei, Arhiepiscopul Aradului, a distinsei personalități, domnul General Maior Ioan Vasile Heredea, a altor fețe bisericești, a oficialilor locali (subprefect și primar), a cadrelor militare invitate, am luat și noi loc la ceremonial și agapa comună (Salon Gutenberg) ca susținători și colaboratori (ai revistei „Stindard”).

Cuvintele noastre adâncesc acest jubileu și le închinăm tuturor camarazilor. La acest moment, tânărul locotenent Gheorghe Cristian Țecu, în calitate de comandant al Batalionului 191, a primit Placheta de onoare.

Moderator și actant principal, căruia îi mulțumim și îi dorim multe împliniri, a fost col. r. Sandu Crișan.

În cuvântul său de „Bun venit”, acesta a spus: „În 31 mai 1864, Alexandru Ioan Cuza a promulgat o lege cu privire la poziția ofițerilor prin care se identifică valoarea și sensul acestora în corpul militar. Mergând pe fir de istorie, în anul 1990 se reconstituie ANCRM (după 42 de ani de obscurantism), iar din 2010 a fost decretată *Ziua Rezervistului*, ca sărbătoare, în 31 mai.”

Cu atât mai mult cu cât și pe coperta Revistei „Stindard” se află semnul heraldic propriu, un steag și o stemă, care consfințesc măreție și pur patriotism.

Onor la rezervist! Onor la colonel! Trăiți!

ABORDĂRI TEORETICE ALE EDUCAȚIEI NONFORMALE (continuare)

Dana-Eugenia DUGHİ

Perspectiva filosofică a educației nonformale

P. Freire (1993), o figură influentă în educația nonformală, respinge mai radical stilul autoritar întâlnit în educație tradițională. Filosofia educațională a lui Freire se numește „pedagogia eliberării”, care aparține unui mediu mai larg de teorie critică. Teoria critică își găsește rădăcinile filosofice în postmodernism și își propune să ridice conștiința oamenilor, care sunt forțați să fie pe poziții subordonate în societate (A.C. Ornstein & D.U. Levine, 2006). În teoria freiriană, conceptul cel mai important este *conștientizarea* care permite oamenilor să „între în istorie ca subiecți responsabili aflați în căutarea autoafirmării” (P. Freire, 1993, p. 18).

Fundamentarea psihologică a educației nonformale

Baza psihologică a educației nonformale se identifică în constructivism (E. W. Taylor, 2006). Inițiatorii educației nonformale stabilesc structura de predare socială și principiile epistemologice ale acesteia, care reprezintă condiții pentru învățarea prin participarea și încurajarea comunității. Din perspectiva constructivistă, învățarea are loc prin astfel de interacțiuni dintre participanți, elevi, cursanți și cadre didactice, instructori, facilitatori, animatori. Participanții își construiesc cunoștințele despre propria lume, interacționând cu mediul lor (A.C. Ornstein & D.U. Levine, 2006).

Abordarea sociologică a educației nonformale

Principiile sociologice majore ale educației nonformale includ activități multisectoriale, relații strânse cu comunitatea și dezvoltare economică fie la nivel individual, fie social.

Interrelaționarea la nivelul activităților educaționale de tip nonformal contribuie la ameliorarea bunăstării sociale, a comunității din care facem parte. Astfel, participarea activă prin implicarea membrilor comunității este impetuos necesară pentru reușita și succesul acestor activități. Implicarea individuală în planificarea și gestionarea fiecărui aspect al programului de activități educaționale de tip nonformal creează sentimentul de proprietate în rândul participanților, crește relevanța acestor activități pentru nevoile lor. Participarea indivizilor la activitățile educaționale de tip nonformal permite integrarea educației în structurile procesuale și sociale, în care aceștia sunt angrenați în activitățile zilnice. (K., Riezen, 1996)

Incursiuni istorice în abordarea conceptului de educație nonformală

Principalele discuții despre educația nonformală au început în jurul anului 1968 (A. Rogers, 2005). Termenul fusese folosit în câteva scrieri anterioare, dar fără un context sistematic de dezbateră. La sfârșitul anilor 1950, distincția dintre educația formală și cea nonformală pare să fi fost înțeleasă. H. F. Clark & H. S. Sloan (1958) în articolul „*Diffusion of responsibility and level of risk taking in groups*” au făcut referire la noțiunea de „întreprinderea educațională nonformală”, argumentând că ea reprezintă o „forță în educație” (va urma).

EVENTIMENT

EVENTIMENT COMPLEXUL MUZEAL ARAD

Adelina STOENESCU

Complexul Muzeal Arad a propus ca exponat al lunii iunie un costum popular din localitatea Șicula (județul Arad), obiect de patrimoniu muzeal din colecția de etnografie.

Text oferit de Dr. Sorin Sabău, etnograf:

”Este cunoscută atât la nivel județean cât și la nivel național măiestria creatoarelor populare și frumusețea costumului tradițional din zona Șicula – Ineu. Putem vorbi de o adevărată ”insulă” (formată din localitățile Ineu, Șicula, Gurba, Mocrea și Bocsig) unde portul popular se deosebește net de celelalte localități din Câmpia Aradului, prin cromatică și bogăția ornamentelor. Această particularitate trebuie raportată și la realitățile demografice și istorice ale zonei. Unii specialiști consideră că perioada de desăvârșire, de încheiere a țesăturilor din acest areal are loc în secolele XVII și XVIII, atunci când se infiltrează în portul de aici și influențe orientale. Zona Ineului a fost administrată în secolul al XVII-lea de către Imperiul Otoman, iar în secolul al XVIII-lea, după cucerirea de către habsburgi, aceștia au adus aici regimente grănicerești formate din macedoneni și sârbi.

Costumul expus are o vechime de aproape o sută de ani. A fost confecționat în anul 1930. El este compus din ”spătoi” (așa se numește cămașa femeiască pe Valea Crișului Alb), poale, zădie și cojoc. Se remarcă bogăția ornamentelor de pe mânecile spătoiului, ornamente care se numesc ”șirul cu ocoale” (datorită succesiunii pe mâneci ale motivului ”ocol”), de pe ”umerițe”, ”pumnari” (manșete) și de pe gât. Pe piept, spătoiul are nasturi colorați. Culorile folosite la ornamente sunt roșul (predominant), negrul, albastrul, galben. Aceleași ornamente se regăsesc și în partea de sus a poalelor (la ”pumnată”) și în partea de jos unde se termină cu ”colți”. Zădia este și ea ornamentată în partea de jos cu ”alesături” și cipcă albă (dantelă) cu colți.

Cojocul este confecționat la Ineu în anul 1930. Este din blană de miel, având încastrate în cusătură ”cocotori” (oglinzi). În partea din spate este ornamentat cu ținte din metal”.

Semnează în această ediție

ARDELEAN IOAN ALEXANDRU p. 108	ROXANA ISTUDOR p. 45
MIHAELA ANDREI p. 65	IONUȚ JULA p. 73
ANISIA BÎLȚAC p. 69	PAUL KRIZNER p. 70
MIRCEA BORAN p. 32	LAURIAN LODOABĂ p. 107
MARIUS BRAȘAI p. 106	GABRIELA MARCO p. 56
CARINA A. BABA p. 47, 71, 89, 97, 109	ADINA MATEI p. 49
FLORICA R. CÂNDEA p. 3, 5, 6, 35, 57, 75, 89,94, 109	AUGUSTIN MUREȘAN p. 20
DIANA CUJBA p. 81	RĂZVAN MUREȘAN p. 59
LIVIA CIUPAV SFÎRÎILĂ p. 62	ANISOARA LAURA MUSTETIU p. 99
IOANA CRIȘAN p. 63	LIVIU NADIȘ p. 102
ANCA DRILĂ p. 62	MIRA ODAGIU p. 55
DANA DUGHİ p. 110	OVIDIU PĂDURARU p. 9
MARIUS GREC p. 11	EUGENIA PONTA PETE p. 62
HANS DAMA p. 86, 87	IULIA PINTEA p. 37
TOMA ENACHE p.98	MIHAELA LIVIA POPA p. 10
MARTA FELFOLDI p. 15	SAVA SIFORA p. 4
VASILE FILIP p. 41	TEODORA SMOLJAN p. 100
DANIELA FORCOȘ p. 79, 83,	ADELINA STOENESCU p. 111
LUCIAN GEVELEGIAN p. 69	LAURENȚIU SZEMKOVICS p. 20, 23
DANIELA GUMANN p. 63	CARMEN ȘENDROIU p. 64
MIHAI HANDARIC p. 25	ALEXANDRA TUDORESCU p. 78
GHEORGHE HODREA p. 103	LOREDANA TUDORESCU p. 78
GRAȚIANA IENĂȘEL p. 64	IOAN TULEU p. 30
ANTON ILICA p. 33, 50, 52	HORIA TRUȚĂ p. 8
VALERIU ILICA p. 39	CORNEL UNGUREANU p. 84
	AIDA VOIVODICIAN p. 63

Revista Gutenberg precizează:

Vă rugăm să expediați materialele pentru luna decembrie 2023 până în data de 1 octombrie la următoarele adrese de email candeaflora@yahoo.com, tel. 0745263205; carina.anqa@gmail.com; tudlore@yahoo.co.uk

Materialele vor fi însoțite de o fotografie a autorului tip buletin, conținut o pagină A4, scris cu font Times New Roman, caracter de 12, text corectat cu diacritice.

Se vor publica doar materiale inedite, cu trimitere la o sursă bibliografică (exclus internet sau webografie). Manuscrisele nu se înapoiază. Revista Gutenberg - Universul Cărții găzduiește opinii, creații sau înscrieri ale autorilor, din segmente culturale, cotidiene, mozaic, panoramic etc, dar responsabilitatea conținutului fiecărui text, aparține autorului în exclusivitate.

Materialele în excedent vor fi luate în seamă pentru viitoarele ediții cu precizarea expresă de a nu se depăși conținutul unei pagini A4.

Colegiul Editorial - Redacțional

Foaie culturală, recunoscută de C.N.C.S.I.S.
ISSN 2248 - 308X
ISSN-L 2248 -308X